“SİYASET, VELÂYETTEN YÜKSEKTİR”
“Ayaşlı Şakir Efendi”

Niccoló Machiavelli

PRENS’İN AÇIKLANMIŞ SIRLARI İLE

İKTİDÂR

Hazırlayan
İhramcızâde
Hacı İsmail Hakkı
ALTUNTAŞ

İSBN:
ismailhakkialtuntas@gmail.com
http://ismailhakkialtuntas.com

Dizgi : **H. İsmail Hakkı Altuntaş**
Kapak :
Baskı— Cilt :

23. 02. 2012

"Bir şehri yok etmek istediğimiz zaman onun nimet ve refahtan şımarmış elebaşılarına (yola gelmelerini) emrederiz.
Ama onlar orada iyice yoldan çıkarlar.
Artık o şehir yok olmayı hakeder.
Biz de onu yerle bir ederiz"
(İsrâ, 16)

"Hedef, aracı geçerli kılar."
Niccoló Machiavelli

بِسْــمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسولنا محمد

وعلى اله وصحبه وسلم اجمعين

Siyaset: Arapça kökenli bir kelimedir; at eğitimi, at talimi anlamına gelmektedir. Osmanlı'da devlet geleneği için siyaset sözcüğünün "meyve" ve özellikle "kuru meyve" anlamında kullanıldığı görülmüştür. Yunan siyasal yaşamında ise siyaset, "polis"e veya devlete ait etkinlikler biçiminde tanımlanmıştır.

Siyaset: Devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayış.

Siyaset: Politika, siyasa, kelimelerinininde karşılığında kullanılır.

Politika; Bir hedefe varmak için, karşısındakilerin duygularını istismar ederek, zayıf noktalarından veya aralarındaki uyuşmazlıklardan yararlanmak suretiyle işini yürütmedir.

Siyaset, karşısındaki kişinin düşünce ve davranışını değiştirmeyi amaçlayıp etkilemesi ve diyalektik [1]

---

[1] **Diyalektik:** Diyalektik kavramı, başlangıçta tartışma sanatı, ya da çelişkili yollardan muhataplarını ikna etme sanatı anlamına gelmektedir. Karşıtlıkları kullana-

bir zaman olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu etkileşimle sözü, hareket olarak gerçekleştirmeye çalışılan iktidâr mücadelesi karşılıklı bir yapı içinde meydana gelmektedir. Siyasetçi bu karşılıklı etkileşimle içinde bulunduğu ortamda halkın hükümdârı olmaya çalışır.

İktidar sahnesinde, hırslı ve ikna kabiliyeti yüksek olan insanların, halkı etkileyip, peşlerinden sürükledikleri bilinen bir şeydir. Tarih boyunca hep bu şekilde olmuştur. Öyle ki **"Kaderinizi etkileyen kişiler hakkında, her zaman hür iradenizle ve etkilenmeden kendi görüş ve düşüncenizle hareket edin"** denilse de, siyaset sanatında iktidâr olmuş insanların ağından kurtulmak çok zor olup o kadar da kolay değildir.

İnsanların huzur içinde yönetilmesini talep etmek bir erdemdir. Ancak bu, iktidâr hırsı ile eşleşince, aşağılık bir fonksiyona dönüşmesi garipsenmeyecek bir durumdur.

Hikmet sahibi **Ayaşlı Şakir Efendi** dedi ki;

"**Siyaset, velâyetten yüksektir."**

Bunun, mânası:

Velâyet; Allahın cemal tecellisi olduğu için; hep iyi

---

rak gerçekleştirilen akıl yürütme biçimidir, diyalaktik ve Sokratik yöntem, tartışma ve düşünme sanatı olarak diyalektiğin Antik Çağ'daki en yetkin halidir. Değişimin ve hareketin sürekliliği düşüncesi bu aşamada diyalektik olarak ifade edilmiştir. Bir fikirden ya da ilkeden içerdiği olumlu ve olumsuz bütün düşünceleri çıkarma yöntemine diyalektik denilmekteydi.

şeyler düşünür, iyi şeyler yapar.

Siyaset ise; Allah Teâlâ'nın hem cemal, hem celâl tecellisi olduğundan; bir siyasî, Allah Teâlâ'nın zuhur ve taayyün itibarıyla bu birbirine zıt sıfatlarına ne derece yaklaşırsa; o kadar muvaffak olur. Hazreti Ömer radiyallâhü anh demiştir ki,

والله ما يزع الله بالسلطان اكثر مما يزع الله بالقرآن

"Yemin ederim ki, Allah Teâlâ'nın hükümet kuvvetiyle men'ettiği şey, Kuran'ın âyetiyle men'ettiğinden ziyâdedir."[2]

Ancak bazen ister istemez hükümdâr çirkinleşmiş, sömürü ve yayılmacı siyaseti yüzünden canavarlaşmış iğrenç duruma dönüşmüş görünse de, öyle olmadığını düşünmemiz gerekmektedir. Siyasetin hakikatinde olaylar rastgele olmaz. Hepsi bir planın aheste aheste uygulanmasıdır. Hedefleri olanların insanlar üzerinde uyguladıkları sinsi planları genellikle bozulmaz gibi olurken, Allah Teâlâ bir şekilde olayların yönünü sürekli değiştirmektedir. Bunu anlayan arif kişilerin biz siyasete karışmayız dedikleri mana da budur.[3] Çünkü âlem ve insanlar sahipsiz değildir.

---

[2] ERGİN, O. Nuri; **Balıkesirli Abdülazîz Mecdi Tolun Hayatı ve Şahsiyeti,** İstanbul. 1942,s. 154

[3] Gavsülâzam İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Sivasî (1969) buyurdu ki;

"Siyaseti olmayan bir cemiyet, çökmeye mahkûmdur. Herkesin bir siyaseti vardır. Bizim siyasetimiz, siyasete karışmamaktır Bu da ayrı bir siyasettir"

“Onlar (kendi akıllarınca) güya Allah'ı ve müminleri aldatırlar. Hâlbuki onlar ancak kendilerini aldatırlar ve bunun farkında değillerdir.”[4]

“Hilekârlık yaptılar, Allah Teâlâ da hilelerine karşılıkta bulundu ve Allah Teâlâ hile yapanların en hayırlısıdır.” [5]

İslâm tarihinde ulaşılmaz bir misal olarak, en büyük siyasetçinin Hz. Ebû Tâlib aleyhisselâm olduğunu söyleyebiliriz. Onun, Mekke Dönemindeki başarılı siyaseti sayesinde Genç İslâm’ın temelleri atılmıştır. Yeğeni Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem için kendini feda edişi, siyaseti günümüz insanlarına misal olmalıdır.

Hz. Ebû Tâlib’de fedakârlık ve hedefi doğru olan siyaset birleşince, ortaya çıkan mükemmel sonuç için çok sözler söyleyebiliriz.

Bizler, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizi hayatımızda örnek aldığımıza göre, hükümdârların, halkı yönetmek için verdikleri vaatleri doğru hedefe yönlendirmelerini bekliyor olmamız, en tabii haktır.

İktidarda doğruluk, eğer bir yerde hata varsa onu itiraf etmektir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem dahi, Bedir harbinden sonra esirler için alınan kararda, hata yaptıklarını itiraf etmesi bizim için en güzel örneklerden biridir. Eğer insanlar, kendi öz eleştirilerini yapma cesaretlerini gösterebilirlerse, bu gerçekleştirmek istenen vaatlerin doğrulayıcısı

[4] Bakara, 9
[5] Âl-i İmran, 54

olacağını düşünebiliriz. Belki hükümdârın menfaat için için idarî yalancılığını, siyasî açıdan kabul ederek, nedenlerine mazeret getirebilirler. Fakat bu sonucun iyiliği ve kötülüğü ile eş edeğerdedir. Massachusetts Üniversitesi Psikoloji Profesörü Robert Feldman, günümüz toplumunda pek çok kişinin böyle düşündüğünü söylemektedir..

"Modern hayatta insanlar geçmişte olduğundan daha rahat yalan söylüyor. Araştırmalarım, insanların yalanlarını yüzlerine vurduğunuzda pek de pişmanlık göstermediklerini ortaya koyuyor. Çünkü toplum bunu artık eskisi gibi yadırgamıyor."

"Yalan işimize yarıyor Çünkü insanlar kendileri hakkında yalan şeyler duymayı istiyor; çok iyi göründüklerini, bizim onların söylediklerine katıldığımızı, çok başarılı olduklarını… Yani çoğu zaman sırf kibar olmak ve aradaki ilişkiyi iyi tutmak için yalan söylüyoruz. Bu tür yalanları insanlar, diğer yalanlardan 10-20 kat daha fazla söylüyor."

"Bazı durumlarda da bize diğerlerinin yanında bir avantaj sağladığı için yalana başvuruyoruz; onları inanmalarını istediğimiz şeye ikna etmek için bunu yapıyoruz. Kısacası yalan, istediğimizi almak için kullandığımız bir sosyal taktik."

"Prens'in Açıklanmış Sırları İle İktidâr " diyerek derlediğimiz bu küçük kitapta, siyasî dehâ **Niccoló Machiavelli**'(1469-1527)nin hakkını vermek istedik.

Niccoló Machiavelli **"Il Prens-Hükümdâr"** kadar

büyük gürültüler koparan, tepkilere yol açan, yüzyıllar boyunca tartışılan, yerden yere vurulan eserlerin sayısı herhalde çok azdır. Kuşkusuz bütün bu tepkiler Makyavelizmin ne kadar etkili olduğunun bir delilidir. Machiavelli, özellikle ilk zamanlar şiddetli saldırılara hedef olmuş, kilise tarafından dinsiz ilân edilmiş, eserlerinin basılması uzun bir süre yasaklanmış ve saldırılar giderek anti-makyavelist bir cephenin oluşmasına yol açmıştır. 17. ve 16. yüzyıllarda önem kazanan mutlakiyet yönetimi Makyavelizmin ne kadar geçerli olduğunu göstermiş, ulusçuluk hareketlerinin başladığı, ulusal birlik ve ulusal devlet gibi ülkülerin önem kazandığı 19. yüzyılda Machiavelli, özellikle İtalya ve Almanya'da ulusal devlet kavramını savunan ilk düşünür olarak saygı görmüş, diğer taraftan “Prens” diktatör ruhlu hükümdârların ellerinden düşürmedikleri bir el kitabı da olmuştur.

Siyaset felsefesi tarihinin büyük düşünürlerinden biri olan Niccoló Maohiavelli, parçalanmış durumda bulunan İtalya'yı ulusal birlik ve bütünlüğe kavuşturacak lidere devlet siyasetinde başarılı olmanın yollarını göstermek amacıyla yazılan bu kitap siyasi düşünce tarihine yepyeni bir görüş getiriyordu:

"Hedef, aracı geçerli kılar."

Hedef ulusal birliğini sağlamış, güçlü bir devletin kurulması ve yaşatılmasıydı. Ulusal toplumun yararına yönelik bu amacın gerçekleştirilebilmesi için hükümdârın çok güçlü, çok akıllı, çok yetenekli ve becerikli olması gerekiyordu; çok faziletli olması değildi. **Hükümdâr gerektiği zaman adam öldür-**

mekten veya öldürtmekten çekinmemeliydi. Ayrıca, yalan söylemesini, yalan yeminler etmesini, yalan vaadlerle insanları kandırmasını, vs. bilmeliydi. Fakat suç yahut günah olarak nitelendirilebilecek bütün bu davranışlardan sonra bir melek kadar suçsuz ve faziletli olduğuna herkesi inandırabilmeliydi; yani ikiyüzlü olmayı becerebilmeliydi.

Machiavelli üzerine farklı yorumlar yapılmış olmasına rağmen hemen hepsinde ortak bir yargı vardır ki, o da Machiavelli'nin dönemini, şartlarını en iyi şekilde yansıtan bir düşünür olmasıdır.

Hakkındaki yorumlar arasında en dikkat çekici olanlardan biri de **Rousseau'**nundur:

"Machiavelli krallara öğüt verir gibi yapıp halklara büyük öğütler vermiştir" ([6])

Machiavelli'nin bu şifreli söylemini okuyanlar sadece Rousseau'dan da ibaret değildir. Machiavelli'nin bu fikri ispatlar nitelikteki ifadelerine eserlerinde rastlamak mümkündür. O, **Buichardin'**e yazdığı bir mektupta

"İyi bir vaiz cennetin gerçek yolunu cehennemin yolunu anlatarak öğreten ve böylece insanları cehennemden kurtaran kişidir" ([7]) demektedir.

Machiavelli'nin siyasî felsefesindeki temel dayanağı insan doğasının olumsuz özellikleridir. Bu

---

[6] Rouesseau J.J., Toplum Sözleşmesi, Çev. Alpagut Erenuluğ, bs.1, Ankara: Öteki Yayınevi, 1999 s.120

[7] AKAL Cemal Bali, Devlet Kuramı, Ankara, 2000, s.208

dayanak onun eski Yunan ya da Roma anlayışında ki erdem kavramını terk etmesine neden olmuştur. Erdem, değişken ve güvenilemez olan insan karşısında kaygan bir zemin oluşturmaktadır. Bu eski anlamıyla erdemin boşalan yerine vatanseverlik gelmiştir. Bu millî birliği, özgürlüğü, ortak çıkarları gerçekleştirebilmenin yoludur. **Hedef, devletin bekasını korumak ise, bu amaca ulaşmak için izlenen her yol meşrudur. Dolayısıyla önemli olan hedeftir, araçlar değil.**

Machiavelli'nin ifade ettiği faydacı, daha çok sonuçları temel alan siyasî bir ahlaktır. Burada çıkarlar ahlakî kriter olarak kabul edilmiştir, ama unutmamak gerekir ki çıkarlar hükümdârın bireysel çıkarları olmayıp, devletin çıkarlarıdır.[8]

Her meselenin görünen ve görünmeyen cephesi var olduğunu bilince doğruları bulmada ön yargıdan kurtulmamız, gerektiğini düşünerek **"Il Prens" (Hükümdâr)** eserindeki hikmetleri özet olabilecek şekilde çıkarmayı düşündük. Machiavelli'den günümüze miras olarak kalan gerçekler ve ilkelerin gerekçeleri ile çokta yanlış olmadığını göstermektir.

Düzenlemede, O'nun İtalyan Tarihi'nden verdiği misaller günümüz okuyucusuna sıkıntı verebileceği için bazı kısaltmalara gidilmiştir.

Ayrıca Hz. Musa aleyhisselâm ve Hz. Hızır aleyhisselâmın arasında geçen kıssanın hatırlatılması ile Allah Teâlâ'nın siyaset konusunda insanlara verdi-

---

[8] Bkz. (ÇEVİK, 2010)

ği dersi hatırlatarak içtimâi hayatın gerçek yüzünü bir kez daha açıklayarak Machiavelli'nin çokta hatalı bir siyaset felsefesi yapmadığını, sadece bizlerin yüksek siyaset felsefesini anlamadığımızı gözönüne sermek istedik.

Yine Allah Teâlâ rahmet eylesin, Büyük üstad **Cemil MERİÇ Hocam**'ızın iki makalesini ekledim.

Allah Teâlânın, bizleri Niccoló Machiavelli'nin ulaştığı ledünnî boyuta ve fikir yüceliğine kavuşturması niyetiyle…..

İhramcızâde İsmail Hakkı

SİYASETİN LEDÜNNÎ BOYUTU

Din temelini insanları koruyan bir ilâhî merhametten ilham almaktadır. Bu, topluma sosyal adalet esaslarına göre yeni bir nizam vermek yanında ziyade, kudret elinde olanların yardıma davet edildiği bir şekildedir. Ancak içtimâi ahlak kaideleri ihlal edildiğinde acıklı bir durumun oluşacağını da bilmekteyiz. İlişkilerde ve sosyal hayatımızda başıboş şekilde olmayacacağını hatırlamamız gerekmektedir.

"Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz (umuma sirayet ve hepsini perişan eder). Biliniz ki, Allah'ın azabı şiddetlidir." [9]

Elmalılı Hamdi Yazır tefsirinde bu ayet için şu açıklamaları söylemektedir. Bazı hatalar vardır ki zararı umumi olur. Sebeb olacağı fitne ve ihtilâl, celbedeceği mihnet ve musıbet yalnız o günahı yapan, zalimlere münhasır kalmaz da kurunun yanında yaşı da yakar. Bir şahsın hatası bir orduyu batırabilir.

Hadîsi nebevîde varid olduğu üzere bir geminin dibini delmeğe uğraşan bir şahsın fi'li öyle bir gark musıbetini sonuçlandırır ki bu fitne o gemininin içinde bulunanlardan yalnız onu delene veya ona yardım edenlere veya görüp sükût edenlere değil hiç haberi olmayanlara varıncaya kadar hepsine isabet edecek bir musıbeti şamil olur. Hattâ hiç haberdar olmayanların gafletlerinden dolayı

[9] Enfal, 25

vaz'ıyyetleri daha feci' olabilir. Bunun için böyle bir musibete başlangıçta meydan vermemek için korunmak, umumî murakabede bulunmak ve onu deleni men'etmek o gemide bulunanların hepsine farzı kifaye olan bir vazifedir. İçlerinden ba'zıları bu vazifeyi ifa ettikleri surette hepsi kurtulur, hiç biri aldırmayıb gemi delindiği surette ise hepsi musibete uğramış olur. Fakat dikkat edilmesi lâzım gelir ki gemiyi delmeğe kalkanı men'edelim derken karmaşa ile dengeyi bozup geminin devrilmesine de sebebiyet vermemelidir.

İlk önce farzı kıfâyenin ifasını der'uhde ederek farzı ayn gibi icra edecek **hükümdâr** ve kurmayları gibi Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarını anlatan biri olarak bulunmak, ikinci olarak herkes kendi nefsini muhasebe etmek, meydana gelen umumî işlerden gaflet etmeyerek umumi mürakabeyle dikkat ve intizam ve güzel ahlâk ile devam ederek bu suretle umumî cezadan korunmak lâzımdır. Bu ise her mü'minin kendi nefsinde Allah ve Resulü için itaat ve icâbeti iltizam ve fitne vakı olmamak için kendine ve cemaatine ihtimam ile gafletten ihtiraz eylemesine mütevakkıftır. Bundan anlaşılır ki **umumî ceza yalnız asıl günah işleyen zalimlerin cezası değil aynı zamanda korunmayıp onu uyarmayan gafillerin gafletlerinin de cezasıdır.** Son nefese kadar çalışıp da muvaffak olamayanlara gelince özürleri ile Allah Teâlâ katında sorumlu olmazlar. Bununla beraber o zalim veya gafillerin içinde bulunup onlara yakınlık ettiklerinden dolayı Dünyada o umûmî musibetin çevrelediği daireden hariç kalmamaları da ihtimal bulunuyor. Ahirette karşılığını görseler de

Dünyada mihnet çekerler ve bunların çektikleri, sebep olanların kötü ve şiddetli olmalarını neden olur. Bunun için fitne ve mihnet zalimlerden başkasına isabet etmez zannetmeyip öyle bir fitneden korununuz. Çünkü Allah Teâlâ'nın azabı şiddetlidir. Azabının şiddeti ki yalnız zalimlere mahsus kalmaz da onların etraflarını ve her şeylerini istîlâ eder. Onun için Allah Teâlâ'nın **"korkun-sakının"** emrini tebliğ eden Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ne kadar hayatımızı koruyan bir da'vette bulunduğunu anlamış oluruz.[10]

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Nefsim kudret elinde olan Zat'a yemin ederim ki, eğer siz hiç günah işlemeseniz, Allah Teâlâ sizi toptan helak eder; günah işleyen, arkadan da istiğfar eden bir kavim yaratır ve onları mağfiret ederdi."

Hz. Mûsâ aleyhisselâm ile Hızır aleyhisselâm arasında geçen meşhur Kıssaya geçmeden önce Allah Teâlâ'nın iki esmâsını zikredelim.

النَّافِعُ

"Allah Teâlâ Nâfi'dir."

<u>Hayır ve menfaat verici şeyleri yaratan yalnız Allah Teâlâ´dır.</u>

Hayır ve şerleri yaratan Allah Teâlâ´dır. İnsana menfaat ve zararlar belli bazı sebepler altında

---

[10] Bkz: Hak Dini Kur'an Dili Tefsiri

geliyorsa da, o sebepler o menfaat ve zararların sahibi ve müessiri değil, birer perdesidir. Gerçekte zararın da faydanın da, hayrın da şerrin de yaratıcısı Allah Teâlâ´dır.

اَلضَّـارُّ

“Allah Teâlâ Dârr´dır.”

Elem ve zarar verici şeyleri yaratanda Allah Teâlâ´dır.

Darr ismi yalnız olarak söylenmez **Nafi’** ismi ile beraber söylenmesi lazım gelir.

Mesela; **Darr** isminin tecellisi **şeytan**, **Nafi’** isminin tecellisi **Hızır** aleyhisselâm´dır.

Allah Teâlâ rahmeti icabı **Darr** ismini, **Nafi’** isminin altında tecelli ettirir. Çünkü O´nun yaptığı her işte rahmet ön plandadır.

Kıssa Kur'ân-ı Kerîm'de Kehf Sûresinde (18) âyetlerde geçmekte olup, bu kıssa hakkındaki malumat Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden tüm ayrıntıları ile birlikte rivayet edilmektedir. [11]

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bu kıssayı şöyle anlattılar.

---

[11] Hadis için bak: **Buhârî,** İlim (3), 44, Enbiyâ (60) 29, Tefsîr (65), 18, 196-198. **Müslim,** Fedâil (43), 46, 170-184, hd. No: 2380. **Tirmizî,** Tefsîr (48), 19, hd. no: 3149. **Musned, 5,** 116-122. Ayrıca bak: **İbn Kesîr,** 5, 170-185. **Bidâye,** 1, 295-299. **Fethu'l-Bârî, I,** 176-179, VI, 334-338, VIII, 329-343.

"Musa aleyhisselâm bir vakit Benî İsraîl içinde hutbeye kalkmıştı. Kendisine:

"En çok âlim olan kimdir?" diye soruldu.

"En âlim benim." diye cevap verdi.

Bu husustaki ilmi Allah Teâlâ bilir diyerek Allah Teâlâ´ya havale etmediğinden dolayı Allah Teâlâ ona ıtab etti. Allah Teâlâ,

"İki denizin bitiştiği yerde kullarımdan biri var. O senden daha âlimdir." diye ona vahiy etti.

"Ya Rabb´i, ona nasıl yol bulayım?" dedi.

Ona giderken **"Bir zembil içinde bir balık taşı. Onu nerede kaybedersen o kulum oradadır."** denildi.

Hz. Musa aleyhisselâm gitti. Arkadaşı **Yuşa b. Nun aleyhisselâm**´ı [İstanbul´da kabri bulunmaktadır]da birlikte götürdü. Bir zembil içine de bir balık koyup yüklendiler. İki denizin bitiştiği yerdeki kayanın yanına varınca başlarını yere koyup uyudular. Derken tuzlanmış ölü balık zembilden sıyrılıp kurtuldu. Deniz içinde kendine su küngü gibi bir boşluk bırakarak yol açtı. Deniz içinde böyle bir yolun açılması Hz. Musa aleyhisselâm ile arkadaşı şaşırtan bir şey olmuştu. Uyandıktan sonra o gecenin kalanı ile bütün gün gittiler. Sabah olunca Hz. Musa aleyhisselâm arkadaşına

"Kuşluk yemeğimizi ver. Bu seferimizden yorgunluk duymağa başladık." dedi. Hâlbuki Hz. Musa aleyhisselâm emr olunduğu o yerin ötesine geçmedikçe yorgunluk duymamıştı. Arkadaşı,

"Bak hele, taşın dibinde barındığımız zaman balı-

ğın gittiğini haber vermeği unutmuşum." dedi Hz. Musa aleyhisselâm,

"Zaten istediğimiz de bu idi" dedi.

Bunun üzerine kendi izlerine baka baka geriye döndüler. Taşın yanına varınca bir de baktılar ki elbisesine bürünmüş bir zat duruyor Hz. Musa aleyhisselâm selam verdi. Hızır aleyhisselâm,

"Acayip, bu senin bulunduğun yerde selam ne gezer?" dedi.

"Ben Hz. Musa ´yım" dedi. O:

"Benî İsraîl Hz. Musa´sı mı?" diye sordu.

"Evet." dedi.

Hz. Musa aleyhisselâm sonra yine söze başlayıp:

"Sana talim olunan rüşt ve hidayetten bana bir şey talim etmek üzere sana uyayım mı?" dedi.

Hızır aleyhisselâm,

"Sen, benimle hiç mi hiç edemezsin ya Hz. Musa aleyhisselâm Bende Allah Teâlâ´nın kendi ilminden bana verdiği öyle bir ilim vardır ki, sen onu bilemezsin. Sende de Allah Teâlâ´nın verdiği öyle bir ilim vardır ki onu da ben bilemem." cevabını verdi. Hz. Musa aleyhisselâm,

"Beni inşallah sabırlı bulursun. Sana hiçbir işinde de karşı gelmeyeceğim." dedi. Gemileri olmadığı için deniz kıyısında yürüyerek gittiler. Bir gemi geçti. Alsınlar diye gemicilerle söyleştiler. Hızır aleyhisselâm gemiciler tanıdılar. Onları parasız gemiye aldılar. O sırada bir serçe, geminin kenarı-

na konup denizden bir iki yudum su aldı. Hızır aleyhisselâm,

"**Ya Hz. Musa aleyhisselâm, benim ilmimle senin ilmin, Allah Teâlâ´nın ilmini bu serçenin denizden aldığı bir yudum kadar bile eksiltmez."** dedi. Ondan sonra gemi tahtalarından birine el atıp söktü. Hz. Musa aleyhisselâm,

"Adamcağızlar bizi gemilerine parasız almışlarken sen, gemilerine kastedip içindekileri batırmak için mi deliyorsun." dedi Hızır aleyhisselâm,

"Sen, benimle hiç sabır edemezsin demedim mi?" dedi. Hz. Musa aleyhisselâm,

"Şu dalgınlığımdan dolayı beni muaheze edip de bana güçlük gösterme" cevabını verdi. Olayda da Hz. Musa aleyhisselâm bu ilk muhalefeti dalgınlık eseri idi. Yine gittiler. Bir de baktılar ki bir çocuk diğer çocuklarla oynuyor. Hızır aleyhisselâm çocuğun başını eliyle kopardı. Hz. Musa aleyhisselâm,

"Aman, hiç bir nefse bedel olmaksızın günahsız pak bir canı telef mi ediyorsun?" dedi. Hızır aleyhisselâm yine:

"Ben, sana benimle sabır edemezsin demedim mi?" cevabını verdi. Yine gittiler. Nihayet bir köye gelince ahalisinden yemek istediler. Ahali onları misafir etmekten imtina ettiler. Orada yıkılmağa yüz tutmuş bir duvar buldular. Hızır aleyhisselâm eliyle işaret ederek doğrulttu. Hz. Musa aleyhisselâm,

"İsteseydin hiç olmazsa bunun için bir ücret alabilirdin." deyince Hızır aleyhisselâm,

"Bu andan itibaren artık ayrılalım." dedi. Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem kıssayı buraya kadar hikâye buyurduktan sonra:

"Allah Teâlâ Hz. Musa aleyhisselâma rahmet etsin. Ne olurdu sabredeydi de aralarında geçecek maceralar Allah Teâlâ tarafından bize hikâye olunaydı." Buyurdu.

Kıssanın devamı Kur´an-ı Kerim´de şöyle geçer.

"Hızır aleyhisselâm dedi ki:

İşte bu, benim seninle aramızın ayrılışıdır. Üzerine sabra muktedir olamadığın şeylerin izahını sana haber vereceğim.

Şöyle ki: Gemi, denizde çalışan bir takım zayıflara ait idi. Artık ben onu kusurlu yapmak <u>istedim</u> ve onların ötesinde bir hükümdâr vardır ki, her sağlam gemiyi zulmederek alıvermektedir.

Oğlana gelince onun anası ile babası iki mümin kimselerdir. Onları bir azgınlığa, bir küfre bürümesinden korktuk. Artık biz <u>istedik ki,</u> Rabb´leri onlara ondan temizlikçe daha hayırlısını ve merhametçe daha yakınını bedel olarak versin.

Duvara gelince şehirde iki yetim oğlanındı. Altında ise onlara ait bir hazine var idi. Babaları da iyi bir kimse idi.

<u>Rabb diledi ki</u>, Onlar erginlik çağına ersinler de hazinelerin çıkarıversinler. Bu Rabb´inden bir rahmet olarak böyle yapılmıştır. Bunları kendi görüşümle yapmış olmadım. İşte bu, üzerine sabra takat getiremediğin şeyin izahıdır." (Kehf

78–82)

Muhyiddin Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz Hızır aleyhisselâm ile görüştüğünde şöyle demiştir.

"Hz. Musa aleyhisselâm doğumundan görüşme zamanına kadar olan hayatı ile ilgili bin mesele hazırlamıştım. Bunları kendisine soracaktım. Fakat o bunlardan üç meseleye sabredemedi."

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Kardeşim Musa aleyhisselâm sussaydı ve Allah Teâlâ bize onların kıssalarını hikâye etse idi."

Allah Teâlâ bu kıssada siyasetin ledünnî boyutunu haber vererek, **"Hızır ile Hz. Mûsa aleyhisselâma bu üç olayla âdâb-ı ilâhiyeyi öğrettiler. Fakat bunu ancak ehil olan anlayabildi.**

Birinci kıssada, Hızır **İSTEDİM** dedi. Geminin delinmesinde bir ayb vardı ve bunu kendine nisbet ederek istedim dedi.

İkinci kıssada oğlanın ana-babası mü'minlerdi. Onların tarafında hayr, oğlan tuğyan sahibiydi bu sebeple **İSTEDİK** dedi. Kemâl olan tarafı Hakk'a eksik olan tarafı kendine nisbet etti.

Üçüncü kıssada katıksız hayr vardı bu sebeple onu Hakk'a nisbet ederek **RABBİN İSTEDİ** dedi.

Bu ilm-i ilâhidir ve bütün kemâl ehline gerekir. Hızır önce mahzûrâtı gösterip daha sonra olayların te'vilini haber vermiştir. Bunda amaç, Hz, Mûsa aleyhisselâmın istidadını denemektir.

İşte ilm-i ledün, ilm-i ilâhi, ilm-i vera', ilmi

vehbîdir.[12]

"Nefsim elinde bulunan Zat-ı Zülcelâl'a yemin olsun ki, günah işlemediğiniz takdirde ondan daha büyük olan ucb'e (kendini beğenme günahına) düşeceğinizden korkarım." [13]

[12] (ÖZLER, 2004), s.109-111

[13] Müslim

SİYASETTE DOĞRU NEDİR?

“Bir mucit ilaç bulmuştur. İlaç maliyet açısından ucuzdur fakat piyasa fiyatı pahalıdır. Bir kişi düşünün hastasını kurtarmak için ihtiyacı olan ilacı alamayınca hırsızlık yapmıştır. Aslında hastayı kurtarmak için yapılan hırsızlık mantıklı gibi gelirken sonuçta zarar veren bir olaydır.”

Bu olay için birçok doğrular vardır. Fakat kararların olumlu ve olumsuz taraflarını çözerken ilacı alamayan kişi ve eczacıyı korumak için ***“hırs”*** , ***“fedakârlık”*** faktörlerini düşünerek hareket edilmelidir. ***Yani iki zararın bir zarara düşmesini sağlamalıdır.*** İki zarar eczacı ve hasta sahibi ikileminde oluşandır. Tek zarar ise eczacının hasta sahibine ödeme kolaylığının çarelerini teklif ederek uzun vadede çözüm üretmesidir. **Hastası ölecek birine sabır et demek, onunla alay etmektir. Çünkü o ilacın kurtaracağı ispatlanmıştır.** Bu nedenle toplum ahlakının yıkıma uğramaması için içtimai yardım asgari düzeyde paylaşımcılıktan ileri seviyeye doğru şuurlandırmak için alt yapı oluşturulmalıdır. Ancak insan fıtratının aceleci olduğunu Allah Teâlâ buyurduğuna göre;

“İnsan iyiliğin gelmesine dua ettiği gibi, kötülüğün gelmesine de dua eder. Esasen insanoğlu acelecidir.” [14]

Aciz olduğu fikrine alıştırılan insan kendince yıkıma uğrayınca **“beklenti”** yi artırır. O zaman eczacı iyilik adına ilacı vermek mecburiyetindeymiş soru-

---

[14] İsrâ, 11

nu çıkar. Öyleyse Makyavelizm'de hükümdâr'ın iktidârını ve ticari düşünen eczacıyı ahlaki erezyona uğramış durumun düşürmekten çok çözüm üretme ve karşılıklı doğruda anlaşabilme yollarının temel unsurlarını bulmalıyız.

Bu anlattığımız durumdan çıkarak, doğru karar olarak alınabilecek davranışın ne olduğunu görebilmektir. Yoksa **"İki yüz eşek kafasından bir insan fikri çıkmaz."** Veya **"Demokrasi insanların tartılacaklarına** (insanların fikirlerine değer verilecek bir sistem) **sayıldıkları bir idare şeklidir"** [15] şekline getirip insanlarla alay edenler elinde oyuncak olmaktan kurtulmak gerekir. Neyin nerede ne kadar doğru ve yanlışın neden yanlış olduğu illetini bilmeden **"sürü insanı"** olmak bir değer ifade etmemektir. **"Üstbenliği"** bulmadan ulaşılacak her sonucun kendi içerisindeki paradoksundan kurtulmanın çarelerini aramalı ve doğrunun ne olduğunu bulmak için gayret göstermelidir. Mesela siyasetin işleyişindeki karar mekanizmasının işleyişine göz atalım

[Siyaset alanında siyasi temsil görevine talip olanların halktan oy almak için verdikleri sözleri tutmamaları, kişisel menfaatleri doğrultusunda hareket etmeleri, kamu imkânlarını haksız ve hukuksuz yollarla bir tarafa aktarmaya çalışmaları, hatta bu tür amaçları gerçekleştirmek için gayr-i meşru çevrelerle iş tutmaları **"ahlâk"** ve **"etik"** tartışmalarını gündeme getirmiştir. Bu nedenle siyasetin

[15] İKBAL, Muhammed, Cavidnâme, trc. Annemarie Schimmel, Kırkambar Yay., İstanbul, 1999, s. 46.

insanı erdemli bir varlık düzeyine yükseltmek amacı güden ahlâk anlayışıyla yıldızının pek barışık olduğunu söylemek zor olmaktadır.

Birey düzeyinde onaylanmayan pek çok eylem ve davranışın siyaset alanında **“mümkün”** olarak görülmesi ve hatta siyasetin gereği olarak kabul edilip onaylanması imkân dâhilindedir. Çünkü siyasetin doğası **“vazife”** kavramı üzerine değil **“menfaat”** kavramı üzerinde oturtulmaktadır. Ancak bu siyasetin ahlâk dışı bir alan olduğu anlamına gelmemelidir. Çünkü insan davranışları, hangi alana yönelik olursa olsun, temelde ahlâk ve değer bağımlı davranışlardır. Ahlâk çoğu defa bağımlı değil bağımsız bir değişkendir. Ne var ki siyaset alanında bu bağımlılığın derecesi gevşemekte ve toplum tarafından da bu durum makul ve kabul edilebilir olarak görülmektedir. Kişinin kendisi için yaptığı bir davranışta ahlâkî ilkelerden sapması kabul görmezken bunun **“kamu yararı”** ve **“menfaati”** söz konusu durumunda eleştirinin dozu azalmaktadır.

Aslında insan davranışlarının belli davranış kalıplarına, kurallara ve eylem biçimlerine göre oluşmakta olduğu belirtilmelidir. Davranış ve eylemleri yönlendiren ana temel siyasetin merkezindeki **“menfaat”** mi, yoksa ahlâkın merkezinde yer alan **“vazife”** midir?

Oysaki insan davranışlarının “dürüstlük” temelinde gerçekleşmesi ahlâkın eylem sahiplerine **“vazife”** olarak yüklediği bir ilkedir. Ancak bu **“vazife”** çerçevesi siyasette **“başarı”** nın sağlanmasında yeterli olamamaktadır. Buna karşılık siyasetin merkezinde

yer alan **"menfaat"**in gerçekleşmesi için **"verdikleri sözü hiçe saymış ve insanların beyinlerini kurnazca uyutmasını bilmiş"** olanlar başarılı olmuşlardır. **"Verdiği sözü hiçe saymak ve insanların beyinlerini kurnazca uyutmak"** ahlâk ilkelerine ve dürüstlüğe göre asla tasvip edilebilecek davranışlar değildir. Davranış sahiplerinden böyle davranmaları ne talep edilmekte ne de beklenmektedir. Ancak siyasette **"menfaat"**in ve başarının elde edilmesini sağlayan hesaba, menfaate, disipline ve akla dayanan önemli bir davranıştır. Ahlâkî davranış ise menfaate karşı olup hesaba, disipline ve akla dayalı olmakla bir ilgisi yoktur.][16]

Sonuçta siyasetin doğası **"vazife"** kavramı üzerine değil **"menfaat"** kavramı üzerine oturmakta olduğu düşünülse de, siyasetin ahlakiliği eyleminin sonucu içinde gizlidir.

Bir tümün parçaları gibi gerçek ve yalan beraber olan siyaset ikiyüzlü madalyon gibidir. Onun hangi yüzü görülmesi istenirse o tarafının ışığı daha parlaktır. Tarih boyunca siyaset daha çok aldatılmanın ve aldatmanın temsilcisi olmaktan kurtulamamış ve çarkları arasında birçok temiz insanı eritmiştir. Ancak bu şekilde dahi olsa bu siyaset sayesinde büyük işler zuhur etmiştir. Bu nedenle siyaset vazgeçilmez olduğu kadar temiz siyaset arzulanan olmuştur.

---

[16] DURSUN, Davut, **Siyaset Ve Ahlâk: Gerçeklikle İdealin Bağdaşmazlığı Sorunu**, s. 17-24

NİCCOLÓ MACHİAVELLİ (1469-1527)

Bir hukukçunun oğlu olan Niccoló Machiavelli, 3 Mayıs 1469'da Floransa'da dünyaya geldi. Gençliği bilinmemektedir. Yirmidokuz yaşında Floransa Cumhuriyeti Şansölyelik ikinci sekreteri olmuş ve bu unvanla, on dört yıl boyunca Fransa ve Almanya'da İtalyan devletleri adına diplomatik görevler yürütmüştür. 1512'de yönetimi ele geçiren Mediciler'e komplo kurmakla suçlanarak hapse mahkûm edildi ve işkence gördü. X. Leon'un başa geçmesiyle özgürlüğünü kazanmışsa da artık gözden düşmüştür. Floransa'nın yakınlarında San Casciano'daki mütevazı evinde, güç şartlarda sekiz sene geçirir; yoksulluk içinde beş çocuğunu burada büyütür ve eserlerinin çoğunu da yine burada yazar. Nihayet tekrar itibar görerek diplomatik memuriyetlere verilir ve Floransa'nın tarih yazarı olarak atanır. Fakat Mediciler'in devrilmesiyle birlikte, talihi de döner. Galip gelen taraf olan cumhuriyetçilerin kendisini şüpheyle karşılamaları üzerine görevinden alınır ve böylece kendisi için unutuluşun ve nerdeyse sefaletin içine düştüğü kısacık dönem başlar. 22 Haziran 1527'de ölür.

Machiavelli'nin Eserleri Machivelli'nin eserleri, edebiyat, tarih ve siyaset olmak üzere üç grupta toplanabilir:

<u>Politika ve Tarih:</u>

Floransa'da Komplolar ve Karşı-komplolar Tarihi

Askerlik Sanatı: (Dell'arte della guerra) Niccoló Machiavelli'nin sağlığında yayımlanmış ilk ve tek siyasal içerikli kitabıdır. Kitap Machiavelli ve bazı

dostlarının Rucellai Sarayı'nda yaptığı konuşmayı içerir. Konuşma 1517'de geçmişse de o 1519'da yazmaya başlamıştır. Kitabı yazma gerekçesi ise saray sahibi dostu Cosimo Rucellai'nin 1519'da erken yaşta ölmesidir. Cosimo, son günlerinde adını yaşatacak bir eser bırakamadığından hayıflanması üzerine yazılmıştır. Ancak kitap bir vefa borcundan çok dönemin İtalyan şehir devletlerinin ordu sistemlerini ve dezavantajlarını, ne yapılması gerektiğini anlatan bir kitaptır ve Machiavelli paralı kuvvetlerden çok milis kuvvetlerinin önemini ve yararını anlatır.

Titus Livius'un İlk On Yılı Üzerine Söylev

Castruccio Castracani da Luca'nın Yaşamı (Daha çok roman özellikleri taşımaktadır)

Edebi eserleri:

Adamotu (Kitap)

Altın Eşek

Başdiyakoz Belfagor

Prens (Hükümdâr): Niccoló Machiavelli tarafından yazılmış politika hakkında bilimsel bir incelemedir. Asıl adı **"De Principatibus"** (Prenslikler Hakkında) olup 1513 yılında yazılmasına rağmen 1532'ye kadar, yani Machiavelli'nin ölümünden 5 yıl sonrasına kadar basılamamıştır. Yaşadığı süre boyunca yayımlanmamasına rağmen Machiavelli'in en bilinen eseri sayılır ve daha sonra ortaya atılan **"Makyavelist düşünce"** teriminin temelini oluşturur.

CEMİL MERİÇ ANLATIMIYLA MACHİAVELLİ / 8 Ocak 1968

1762'de çıkan iki kitap Fransa'da hiç yankı uyandırmaz. Bunlardan biri **"Emile"** (ki sonraları Çocuk Hakları Beyannâmesi olacaktır), öbürü **"Toplum Sözleşmesi"** (insan Hakları Beyannâmesi)dir. Machiavelli'nin kitabı ölümünden sonra çıkar. İngiltere'deki **Old Nick** kelimesi, Machiavelli'nin göbek adından gelir. Nicolas **İhtiyar Nick** demek, İngilizce'de **iblis** demek. İdealist 18. yüzyıl Machiavelli'yi mahkûm eder. İkinci Frederik tahta geçmeden bir **Anti-Machiavelli**'yi kaleme alır. Makyavelce bir başlangıçtır bu. Üçüncü Napolyon hükümet darbesini yapmadan önce **"Prens-Hükümdâr"**ı okur. Fizyognomoni, yüzün çizgileriyle ruh arasında bir münasebet bulan ilim. Bu ilmin üstadı Balzac'ın hayran olduğu Lavatar'dır, Madam Fournier tipoloji ile meşgul olmuştur. Machiavelli'nin bir portresini yapar. Realiteyle alâkası olmayan bir hırt, bir hırsız çehresidir bu. İnsanların Machiavelli'ye duyduğu nefret nereden geliyor?

Barutu mu icat etti?

Machiavelli, yoksa polisi mi?

Hayır. Ama insan denen canavarı bütün zemberekleri ile gözler önüne seren bir anti-şarlatandı. Tarihin dışında yaşayan kalabalıkların nasıl çelik bilekli ve çelik yürekli olduklarını haykırıyordu.

Tarihin Rönesans dediği çağ aslında bir cinayetler çağıydı. Rönesans feodalitenin can verdiği bir devir. İnsanın insan için kurt olduğu bir devir.

Machiavelli bu devirde yaşadı. Aslında kalabalıklara hükmetmek için dünyaya gelmişti. Kader onu mütevazi bir memur olmaya mahkûm etti. Çağın bütün yırtıcılarını tanımak fırsatını buldu. İnsanlar iki grup:

1- **Tarihi yapanlar**
2- **Tarihi yapanların malzemesi olanlar.**

"Hükümdâr" hem bütün iktidârların el kitabı, hem de insan kalbinin derinliklerini parçalayan bir psikoloji kitabı. İç ve dış savaşlarla harap olan İtalya'yı ancak bir yırtıcı kurtarabilir. Gündelik ahlâk çok mukaddestir, ama politikada sökmez. Aslında kutsal kitaplar da bize bunu söylüyor.

Hz. Musa'nın, kanunlarını yerleştirmek için bütün cinayetleri irtikâb ettiği bir hakikat. İtalyan birliğini yaratacak bir **Cesare Borgia**'ya ihtiyaç var.

Tabiatta tek kanun var: en kuvvetlinin hakkı.

Bütün diğer kanunlar zayıfların ezilmemek için yarattıkları sunî kanunlardır.

Machiavelli Roma tarihinden bilhassa Tacite'den öğrendiklerini, "Hükümdâr"da tekrar eder. Mekanik yaşayan insanları tarihin kurucusu yapacak olan adam tarihten örnek almalıdır. Devlet, yani hükümdâr kendi ihtiraslarından başka bir şey tanımayacak, sosyali ferdîye tercih edecekti. Küçük peşin hükümlerinden kendini kurtaracaktır hükümdâr. Bunları Machiavelli kendisi getirmez, ezelden beri varolan hakikatlardır. Machiavelli politikacıya yalan öğretirken, yalanı, riyayı ortadan kaldırmıştır.

Jean Giono'nun dediği gibi Machiavelli'ye karşı duyulan kinde bu var. Politikacı yalancı olmalıdır, derken her insan da bir politikacı değil midir? Öklid gibidir Machiavelli. Gerçekleri öne sürer, rakamların belagatı onu ilgilendirmez. 2 x 2 = 4 der, buna kızanlar ancak menfaati 2 x 2'nin 4 değil, 3 veya 5 olmasını icap ettirenlerdir. Machiavelli bir parça Buffon'a benzer, kaplanı tasvir ederken titremez Buffon.

Machiavelli'ye duyulan hırs, onun hepimizin iç-zembereklerini ortaya koymasından geliyor.

Politikanın mutfağıdır, Machiavelli'nin eseri. Biz ihbar edene değil, ihbar edilene kızmalıydık. Oysa ihbar edene kızıyoruz. Çünkü hepimiz bir parça politikacıyız. Kendi kaderiyle beraber dünyayı değiştirmek isteyen insanlar hükümdâr olur. Tarih bir kavgadır, bu kavgada muzaffer olmak için hikmet-i hükümete inanmak lâzım. Bugünkü siyasî sosyolojiye göre de fert ahlâkı ile politika ahlâkı arasında bir münasebet yok. Hükümdârın iyi kalpli olması, birçok felâketlere yol açabilir. Hükümdâr bir ülkeyi yönetebilmek, huzura kavuşturmak için 3-5 kelleyi uçurmak zorundadır. Hattâ hükümdârın büyüklüğü buradadır. Hükümdâr kendi iç-dünyasını susturabilmelidir. Kendi hisleri namına sürüyü mahvetmek hakkına sahip değildir. İdare etmek başka şeydir, hususî ahlâkın şartlan başka. Kalabalık devlet adamını tanımaz, onu ancak hareketlerinin neticesi ilgilendirir, hükümdâr hakkındaki hükmünü de görünüşe göre verir. İnsanlar ellerinden çok gözleri ile hüküm verirler. Hükümdâr faziletli olmak değil, faziletli

görünmek zorundadır. Yalnız devletin otoritesi hiçbir zaman sarsılmamalıdır.

Realist çağlar Machiavelli'yi tebcil ederler (yüceltirler). 20. yüzyıl bir realizm asrıdır. Mussolini İtalyan Ansiklopedisi'ndeki faşizm maddesinde, faşizmin ilk peygamberi olarak Machiavelli'yi gösterir. **Hitlerizm, zıvanadan çıkmış bir makyavelizmdir.** Bunlar yeni hükümdârlıklardır. Jacobinler'in hepsi Machiavelli'ye hayrandılar, Napoléon keza.

Napoléon için iki büyük adam vardı tarihte: Machiavelli ve Tacitus.

İhtilâlden evvel intiharı çok düşünmüştür, talih kendisine güldükten sonra "Prens" başucu kitabı olur. Katerin de Medici oğlu IX. Charles'a ders kitabı olarak okutur, İsveç kraliçesi Katerin ve Richelieu onun hayranıdırlar. Yalnız hepsi söylemez. Mussolini, Stalin ve Lenin yüksek sesle ona olan hayranlıklarını haykırırlar.

19. yüzyılda politikacılar ve birkaç büyük yazar (de Maistre, Balzac) hariç Machiavelli sevilmez. 20. yüzyıl II. Dünya Harbi'nden sonra üç düşünce adamını tanrılaştırır: Machiavelli, Marquis de Sade ve Freud. Asrımız insanı aynadaki çirkin hayâlinden mazoşist bir zevk mi duyuyor?

Hayır, asrımız insanı büyük acılar pahasına daha güzel bir dünya kurmak içindir ki, kendisini tanımak istiyor. İdeolojilerden, afyonlardan ve **mistifikasyonlardan** (şaşırtma, gizemli bir hava verme, aldatma) kaçan asrımız insanı, realizmlere koşuyor, insanı tanrıya götüren kanundur. Eğer te-

sadüf her şeye hâkimse, dünya nimetlerinden mümkün olduğu kadar faydalanalım. Bu bizi sinizme sürükler. **Machiavelli böyle düşünmez, Tanrı'ya inanmaz, ama insanın kaderini tek başına yaratabileceğine de inanmaz. Tarihte tesadüfün rolü biraz fazladır, ötesi insanın eseridir. Tesadüfün karşısında insanın büyük bir müttefiki var: şuuru ve hürriyeti.**

Providence yoksa, ezelî bir iradenin belli bir yere doğru ilerlettiği bir kuvvet yoksa, onu yönetmek bizim elimizde. Tarih ışıkla karanlık, şuurla fatalité (kader) arasındaki kavgadan ibarettir. **Şuurlanan bütün bir kütle olamaz, çok defa veya zor bir iştir bu. Onun için insan bir köstebek olmaktan kurtuluncaya kadar, onun yerine bir hükümdâr, şuurlu bir insan, kaderle boğuşur.** Marx da politikadan ahlâkı kovmuştur. Ahlâk bir burjuva yalanıdır. İnsanla insanın münasebetlerinde realitenin çiğ ışığı bize yol göstermektedir, insanlığı daha güzel bir güne kavuşturmak için güzel olmayan bir hisse, kine başvurur. Marx bir bakıma Machiavelli'nin devamıdır:

1- Niyet ahlâkı
2- Netice ahlâkı.

Marksizm de niyet ahlâkı yerine netice ahlâkını getirir. Klâsik devletin dışında bir devlet şekli düşünür. 1917'de spontane şefleri vardı Rusya'nın, fakat çok geçmeden idare edenlerle edilenler ayrıldı ve kopuş oldu. Rusya'daki devletle liberal devlet arasında -devlet olarak- çok büyük bir fark olmadığını iddia edenler var. İdare eden-

lerle edilenlerin, tarihi birlikte yapmaya katılacakları bir devlet şekli bulunamayacaktır. Ama Machiavelli insanı daha mesut bir dünyaya götürmek istediği için hümanisttir.[17]

---

[17] (Cemil MERİÇ, Sosyoloji Notları ve Konferanslar-2010), s.147-151

ZAVALLI MACHİAVELLİ

Hâlâ ayak seslerin duyulur Machiavelli
San Kaşyano'nun ıssız yollarında...
Hava fırın gibi, gök alev alev,
Toprak çorak, çabalann boşuna..
Sapan tutmaktan yorgun ellerinle
Alnını yumrukluyordun geceleri..
Ümitsizdin, ne âşinân vardı, ne arkadaşın.
Sefaletin rezil kızı aylaklık,
Kanını içiyordu kalbinin avuç avuç.
Kimim ben diyordun, bir taş verin de
Bir taş veya kaya., yuvarlayayım.
Bıktım bu mezar sükûnetinden
Ve kollarım çalışmamaktan yorgun.
Alfred de Musset

Ortaçağ bir istiğrak devriydi. Tanrı'nın ferman dinlettiği bir devir, insanı kilise götürüyordu ezelî kurtuluşa. Rönesans, tekniğin devri, insanın ve insan faaliyetinin emrinde bir devir. Kilisenin vesayetinden yavaş yavaş kurtulan insan, yolunu kâh feyyaz, kâh kısır bir yalnızlık içinde bir başına arayacaktır. Bu yalnız insan her ülkeden çok İtalya'da zincirinden boşanır, coşarak, serazatlığın tadını çıkarır. Alay eder Tanrı'nın cennetiyle, yeryüzüne sahip olmak ister, bütün hazlarıyla yeryüzüne: ten hazları, fikir hazları, sanat hazları. Kaderin cilveleri karşısında sağa sola çifteler savuran, kıvrak ve mağrur bir hayvan bu; hem tilki hem aslan; daima bir av peşindedir, ya pusudadır, ya hücumda.

Sanat eski Yunan'dan beri en parlak çağını yaşa-

maktadır. Ama İtalya iç savaşlarla paramparça. Toprak ihanet kokmaktadır, hava kan. Bu cangılda yaşadı **Machiavelli, (1469-1527)**. Rönesans'ın şahane canavarlarından birçoğunu yakından tanıdı. Ondört yıl tarihin şaşırtıcı medd-ü cezirlerini seyrettikten, insanları bütün zaafları, bütün hilekârlıkları, bütün yırtıcılıklarıyla inceledikten sonra, en zinde, en olgun, en verimli çağında bir köşeye fırlatıldı. Zindan, işkence ve **San Kaşyano**'daki çile yılları. Musset'nin ölümsüzleştirdiği dram...

Hakikat, Fransız şairinin terennüm ettiği kadar acı değildi belki. Daha doğrusu vahaları vardı bu çölün de. Gündüzleri ardıç kuşlanna tuzak kuruyordu. Hana uğruyor, yolcularla çene çalıyordu. Değirmenciyle, kasapla, kireç fırınının işçileriyle tavla oynuyordu. Sık sık kavga çıkıyordu aralarında, ana-avrat küfrediyorlardı. Ama gece dekor değişiyordu. Çalışma odasına çekiliyordu Machiavelli: Kitaplarının arasına, o kadim eserlerle dolu mâbedine. Kendisini dinleyelim:

"Hergün giydiğim çamurlu elbiseleri eşikte bırakırım. Saraylara girecek, tâcidarlarla konuşacakmışım gibi giyinirim... Büyükler dostça karşılar beni, onların sözleriyle beslenirim. Benim biricik gıdam bu. Ben bu gıdayla beslenmek için dünyaya gelmişim. Hiçbir sualimi cevapsız bırakmazlar. Saatler geçer. Acılarımı unuturum: Yoksulluk yıldırmaz artık, ölümden korkmaz olurum, onların hayatını yaşarım".

Sonra facia yeniden başlar. Can sıkıntısı, San Kaşyano'ya çivilenen Machiavelli Promete'ye yeniden çullanır.

"İnziva öldürüyor beni, uzun zaman devam edemez bu. Bütün temennim Medici'lerin benden faydalanması" (dostu Vettori'ye bir mektubundan). Ve kendini yeni efendilerine beğendirmek için çağının en büyük siyaset kitabını, *Hükümdâr*'ı[18] kaleme alır (1513). Kitap bir çağrıdır. Bir yandan, memleketin bu karanlık günlerinde kendisi gibi usta bir kaptandan faydalanılmasını tavsiye ederken, bir yandan da Medici'yi İtalyan birliğini kurmağa davet eder. Filhakika bu menkûp memuru yeise sürükleyen yalnız kendi dertleri değildir.

Bir Dante, bir Petrarque, İtalya'nın bütün büyük evlatları ülkelerini kurtaracak bir kahramanın hayaliyle yaşamışlardı. Machiavelli de böyle bir kahraman beklemektedir: Hürriyetle gerçekleşemeyen İtalya rüyasını istibdatla gerçekleştirecek bir hükümdâr.

"Bir Cesare Borgia'nın başaramadığı işi neden bir Medici başaramasın?

Cesare'ı bir papa destekliyordu: VI. Aleksandr. Medici'yi de bir papa desteklemektedir: X. Leon... Adaletin büyük bir zaferi olur bu. Zira başka çare kalmayınca, kuvvet haktır ve başka bir ümit kalmayınca silah mukaddes bir cihat vasıtasıdır".

Soğuk bakışları, gerçeğin haşin hattâ vahşi yönlerini pervasızca tarayan Machiavelli kitabın son bölümünde şairleşir.

"Deniz açıldı, bir bulut, yolu gösterdi, bir pınar

---

[18] Kitabın asıl adı *De Principatibus* (Prenslikler) ama *Il Principe* (Le Prince) adıyla ün kazanmış.

fışkırdı kayadan, kudret helvası yağdı çöle; herşey sizden yana Haşmetmeap". Sonra yakarış başlar. Bu parçaya (XXVI. bölüm) XVI. asrın Marseyyez'i diyor Quinet. Charles Benoist'nın tâbiriyle **"bir milleti dirilten çığlık"**, üçbuçuk asır sonra Cavour'un, Garibaldi'nin tekrarlayacağı çığlık.[19]

Okuyalım:

"İtalya az mı bekledi bu kurtuluşu! Zincirlerinin kırılacağı gün geldi artık. Yabancı çizmesi altında inleyen kentler, kurtarıcıyı aşkla basacak bağırlarına. Hepsi de hınca susamış, gönüllerinde inatçı bir iman. Perestişle karşılayacak kurtarıcıyı, gözyaşlarıyla karşılayacak... Ne olur Medici'ler bu mukaddes cihada öncülük etseler de, şairlerin rüyası gerçekleşse, şairlerin ve milyonlarca İtalyan'ın".

Lorenzo de Medici *Hükümdâr*'ın sayfalarını bile açmaz ve 1519'da, Machiavelli'nin ithafı sayesinde kazanacağı ölümsüzlükten habersiz, frengiden ölür.

Kitapların da insanlar gibi karanlık veya parlak, bahtiyar veya meşum bir alınyazıları vardır. *Hükümdâr* Machiavelli'nin ölümünden dört yıl sonra, yani 1531'de basılır. Hiçbir tepki, hiçbir heyecan uyandırmaz. Sonra lanetle hâlelenir Machiavelli ve iftiranın kalın sisi arkasında tanınmaz hale gelir. Macauley'i dinleyelim: **"İtalya'nın yeni efendileri Machiavelli'den nefret ediyorlardı. Hem onun nazariyelerini uyguluyor, hem hatırasına sövüyor-**

---

[19] Chevallier J-J., *a.g.e.,* s. 32.

lardı. Âlimler eserlerini yanlış yorumluyorlar, cahiller yanlış anlıyorlardı. Kilise takbih (kınama, ayıplama) ediyordu *Hükümdâr'ı.* **Aşağılık hükümetler ve daha aşağılık yobazlar, sahte bir faziletin bütün kindarlığı ile küfrediyorlardı hatırasına.** Dehası politikanın bütün karanlıklarını aydınlatan adamın, ezilen halkların son kurtuluş ve öç alma şanslarını kendisine borçlu oldukları adamın ismi, bir alçaklık timsali olarak dilden dile dolaşıyordu. Mezarı ikiyüz yıldan fazla bir zaman meçhul kaldı".[20]

Yine Macauley'den: **"Sanmıyoruz ki, edebiyat tarihinde Machiavelli'den daha menfur bir isim bulunsun. Söylenen lere bakılırsa iblisin kendisidir hazret, şerrin cevheridir; dönekliği o icat etmiş. Uğursuz eseri *Hükümdâr* yayımlanmadan önce dünyada ne riyakâr varmış, ne zorba, ne hain, ne sahte fazilet, ne alkışlanan cinayet"**.[21]

Macauley, bunları 1827'de yazıyordu. Machiavelli aleyhine serdedilen iddiaları birer birer ele alıyor, bunların ne kadar çürük, ne kadar haksız olduğunu gösteriyordu. Machiavelli'nin samimiyet ve dürüstlüğü, Avrupa irfanı için Macauley'den beri bir **"ka-**

---

[20] Macauley, Morceaux, *Choisis des* Essais (Denemelerden Seçmeler), Hachette, Paris 1893, s. 19.

Thomas B. Macauley (1800-1859), İngiliz hukukçu ve siyaset adamı. Aynı zamanda tarih ve deneme yazan. Şairliği de var. Eserleri *History of England* (İngiltere Tarihi), 5 cilt (1849-1859), *Critical and Historical Essays* (Eleştiri ve Tarih Denemeleri), 5 cilt (1843). Denemeleri önce *Edinburg* Revievv'da makale olarak yayımlanır.

[21] Macauley, a.g.e., s. 7.

ziye-i muhkeme"dir.

Çağdaş bir Fransız romancısı, Jean Giono,

"Kime ne yapmış bu zavallı Machiavelli?" diye soruyor.

"Barutu mu icat etmiş, polisi mi?

Hayır...

Uyandırdığı kinin tek sebebi politikacının sırlarını ifşa edişi.

Politikacının yani hepimizin. İnsan gönül rızasiyle piyedestalinden inmez.

Tüm dalavereleri bilir Machiavelli. Bize, nasıl dolandırıldığımızı anlatır. Yani insanlığın velinimeti. Ama madalyonun bir de tersi var. Başkalannın ne mal olduğunu anlatırken bizim de bahçemize taş atar. Öyle atar ki bahçe kalmaz ortada. Başta olsak, biz de baştakilerin kullandığı düzenlere sarılacaktık. İhbar edilene değil, edene kızışımız bundan. Herkes bir Hükümdâr, kimi fiilen, kimi hayalen. En alçakgönüllümüzün ağzında öylesine lakırdılar: Ben hükümetin yerinde olsam bu herifleri deliğe tıkardım veya iki atom bombası attım mıydı., vs...

Versay'a yürüyenler kimlerdi biliyor musunuz? Yüzbin XVI. Louis ile yüzbin Marie-Antoinette. Herkes yolsuzlukları kınar ama herkes için hoş şey yolsuzluk. Niccoló Machiavelli ipliğimizi pazara çıkaran adam. Tabiatın tek kanunu var: en kuvvetlinin hakkı. Yalan, hiyanet, sahtekârlık dünyayanın her ülkesinde geçer akçe.

Doğru, ama bunu elâleme fâşetmenin mânâsı var mı?

Biz medenî insanlarız.

Güvercinleri boğarız ama zarifâne, şöyle önlüğümüzün altında. Ya manastıra gireceksin, ya Niccoló'nun saydığı haltları işleyeceksin...

Machiavelli bir parça Buffon, bir parça Stendhal. Konusu insan. Hep bu hayvanın çoğalıp oynaştığı cangıllarda, bâkir ormanlarda yaşamış. Tıp öğrencileri morglarda katı kalpli olurlar. Buffon kaplanı tasvir ederken ürperiyor mu?

Machiavelli, Öklid gibi tarafsız. Mücerretten, edebiyattan nefret eder.

Tanrısı: tecrübe.

Sülfirik asidin vasıflarını anlatmakla ahlâk arasında ne münasebet var?

İki kere iki dört eder, diyor. Hoşunuza gitmiyor, Çünkü iki kere ikinin beş veya üç etmesini istiyorsunuz...

Niccoló dürüst adam. Cinayetler karşısında 'aman ne ayıp' diye yaygarayı basmıyor, inceliyor meseleyi, aydınlatıyor. Suçların da faydalısı, faydasızı var. Faydasızından hazer!...

Machiavelli tarihin içinde, hem büyük, hem küçük tarihin. Tâcidarlarla konuşmuş, ama herhangi bir Floransalı. Ahbaplarla kafayı çekmiş, arabacılarla tavla oynamış.

Eğlencelerin en şahanesi: cinayet.

Ahlâk: mermer bir heykelin başında bit aramak.

İyi ve kötü, üçgen ile kare gibi birbirinden ayrılmaz ki... Âlicenab olmak, insanlıktan uzaklaşmak gibi bir şey. İnsan, kaçınılmaz karşısında niye üzülsün? Uzlaşır onunla. Ne yapmak gerekirse onu yapar. Hükümdârlar da, halk da kan döker. Sokaktaki her insan bir katil adayıdır. Machiavelli, kolektif şuurun patolojisini yapmaz. Sıhhatli bir kolektif şuuru tasvir eder."[22]

Bir filozof (Merleau-Ponty), **"Machiavelli politikada ahlâka karşı, ama şiddetten yana da değil,"** diyor. "Hikmet-i hükümete bel bağlayanlar da, hukuka inananlar da tedirgin. Ahlâkı hırpalarken faziletten söz etmek ne cesaret!

Görünüşteki bu tezadın izahı şu:

Machiavelli, maşeri hayatın bir kördüğümünü tasvir eder; saf ahlâkın zalimleşebileceği, saf politikanın bir nevi ahlâka ihtiyaç duyacağı bir kördüğüm.

Hükümdâr yazarına göre dürüstlük özel hayatta olur, politikanın tek kuralı iktidârın menfaatidir.

Politika ahlâk dışıdır, Çünkü namussuzlar arasında yüzde yüz namuslu kalmak isteyen er geç mahvolur, tarihî eylem içinde iyi kalplilik felakete götürür insanı; zulüm, yufka yüreklilikten daha az zalimdir.

---

[22] Giono Jean, "Monsieur Machiavel ou le Coeur Humain Dévoilé" (Bay Machiavel yahut Bütün Çıplaklığıyla İnsan Kalbi), *La Table Ronde,* Ekim 1859.

İç savaşları önlemek için üç beş kelle koparmak zulüm değil, vazife, iktidâr bir hâle ile çevrili...

Politikanın kaderi görünüşte cereyan etmek, görünüşe önem vermek.

İnsanlar ellerinden çok, gözleriyle hüküm verirler.

Kimse ne olduğumuzu bilmez, nasıl göründüğümüzü bilir.

İçyüzümüzü bilenler de, kalabalığın kanaatini yalanlamağa cesaret edemezler.

Halk yalnız neticeleri görür; dâva, otoritesini kaybetmemek, vasıtalar ne olursa olsun, hoş görülür ve alkışlanır.

Siyasî münasebetler uzaktan uzağa ve umumiyet içinde kurulur. Birkaç jest, birkaç söz...

Bir efsane kahramanı çıkar ortaya, insanların körü körüne taptıkları veya iğrendikleri bir kahraman.

Hükümdârların yumuşak kalpliliğini zaaf sayan umumî hüküm belki de haklıdır.

Sertleşmeyi bilmeyen bir iyilik, iyilik olmakta ısrar eden bir iyilik neye yarar?

Bu bir nevi başkasını yok farzetmek ve sonunda küçümsemek değil midir?

Bazen katı yürekli politikacı insanları ve hürriyeti, hümanist olduğunu haykırandan daha çok sever.

Tarih kargaşalıklarla, baskılarla, beklenmediklerle, dönüşlerle dolu. İnsanlığın belli bir sonuca yöneldiğini gösterir hiçbir alâmet yok. **İpler tesadüfün**

elinde. En güçlülerin, en zekilerin iradesine yan çizen bir tesadüf. Hükümdâr yazarı, bu uğursuzluktan tecrübe-üstü bir prensiple kurtarmağa kalkmaz bizi. Ümidi de, ümitsizliği de bir yana iter. **Bir aksilik var belki, ismi olmayan bir aksilik, kasıtsız bir aksilik.** Karşılaştığımız engeller, bir parça da kendi eserimiz mutlaka. Gücümüzü hiçbir yanda sınırlayanlayız.

Tesadüf, hareketlerimizin yarısından biraz fazlasını idare eder. Gerisi bize ait. **Madem ki düşmanımızın planlarını bilmiyoruz, o halde bizim için yok demektir.** İnsanlar hiçbir zaman kendilerini yeise kaptırmamalı. Sonlarını bilmezler ki. Meçhul ve dolambaçlı yollardan gideriz sonumuza. Anlamaktan, istemekten vazgeçtik mi, tesadüf bütün haşmeti ile çıkar karşımıza. İrmaklar gibidir kader: zekânın setlerini aşamaz. Aksilikleri alt etmenin yolu, zamanını anlamak. Aynı meziyet insanı bazen saadete, bazen felakete götürür. Kadere karşı açtığımız kavgada tek başımıza kalmamalıyız. Çağımızı anlamak ve başkası ile beraber olmak. Başkasına zulüm etmekten vazgeçtik mi, yanımızda buluruz onu. Aksilik bile insanlaşır bizim için.

Talih kadındır, ancak zora ve cesarete baş eğer.

Machiavelli, şiir ile sezişi eylemin dışına itmez. Ama hakikat olan bir şiir, teoriye ve hesaba dayanan bir seziş. Onda hoşunuza gitmeyen, tarihin bir kavga olduğu fikri, politikanın prensiplerle değil, insanlarla münasebet demek olduğu inancı. Haksız mı?

Tarih, Machiavelli'den sonra da, Machiavelü'den

evvel olduğu gibi, prensiplerin insanı hiçbir şeye bağlamadığını ispat etmemiş midir?

Aynı prensipler iki düşmana birden hizmet edebilir. Hangi cinayetin fetvacısı olmamıştır prensip?

Herkes aynı değerler uğruna dövüşür: **hürriyet, adalet...**

Yalnız bu adalet ve hürriyet kimin için istenmektedir?

Birlikte yaşamak istediğimiz insanlar kimler?

Köleler mi, efendiler mi?

Yani birtakım değerlere inanmamız yetmez. Onlan tarihi kavgada bayraklaştıracak temsilcileri seçmek mesele. Tarih bugün de kanlı bir kavga. Vasıtalar insafsız ve aşağılık. Çemberi kırmak lâzım.

Machiavelli'yi ümitsizliğe düşüren, insanları değişmez sanması, rejimlerin devrî olarak birbirini takip ettiğine inanması.

Hükümdâr yazarına göre daima iki nevi insan olacaktır: **yaşayanlarla, tarihi yapanlar.**

Malzeme ile mimar.

Kendisi İkincilerin yanında yer alır.

İktidarlar arasında gerçekten değeri olan hangisidir?

Oportünizmden (fırsatçılık, fırsatlardan yararlanma) fazilete nasıl geçilir?

Bunu gösterecek ipucundan mahrum. Güç bir işti bu. İnsan insanı tanımıyordu henüz. Avrupa ku-

rulmamıştı.

Hümanizma başkaları ile olan münasebetlerinde, hiçbir prensip güçlüğü ile karşılaşmayan, cemiyetin işleyişinde hiçbir bulanıklık bulmayan, siyasî kültürün yerine ahlâkî vaaz'ı geçiren insanın iç felsefesi ise, Machiavelli hümanist değildir. Hümanizma insanla insanın münasebetlerini bir problem olarak ele alan ve aralarında ortak bir durumun, ortak bir tarihin kuruluşunu kendine dert edinen bir felsefe ise, Machiavelli, her türlü ciddî hümanizmanın bazı şartlarını düsturlaştırmıştır.

Bugün neden herkes Machiavelli'yi inkâr ediyor?

Endişe verici bir inkâr değil mi bu?

Gerçek bir hümanizmanın vazifelerini bilmek istememek gibi bir şey. **Machiavelli'yi bir reddetme tarzı var ki makyavelciliktir.** Yaptıklarını görmeyelim diye bakışlarımızı prensipler semasına çevirmek isteyenlerin davranışı. Machiavelli'yi bir övme tarzı da vardır ki, makyavelciliğin tam tersidir: Machiavelli'nin politikaya getirdiği aydınlığı övmek".[23]

Sosyolog Raymond Aron, **Sosyolojik Düşüncenin Merhaleleri** adlı meşhur kitabında Pareto'yu Machiavelli'ye bağlar ve makyavelciliği

"İçtimaî komedyanın ikiyüzlülüklerine ışık tutmak, insanları harekete geçiren hisleri ortaya çıkarmak; tarihî oluşun dokusunu yapan gerçek çatışmaları kavramak; toplumun içyüzünü her

---

[23] Merleau-Ponty Maurice, Eloge de la Philosophie (Felsefeye Methiye), Gallimard, Paris.

türlü vehimden uzak bir görüşle kucaklamak için harcanan bir çaba" olarak vasıflandırır.

İlmin soğuk ve tarafsız hükmü bu. Yani **Machiavelli ârafta değildir artık. Lâyık olduğu yere oturtulmuştur.**

Machiavelli dosyasının kapanmadığı tek ülke: Türkiye'miz.

Şöyle ki... **Hükümdâr**'ın ilk taçlı okuyucularından biri **IV. Murat.** Cihan Padişahının tecessüsü de cihanşümul.[24] **Hükümdâr** XVII. asırda tekrar Türkçe'ye çevrilir. Üçüncü mütercim Mehmet Şerif: Dâhiliye Nazırı ve Damad-ı Hazret-i Şehriyâri (1335, Sudî Kütüphanesi). Metin ve ciddî bir tercüme. Otuz sayfalık mukaddeme Machiavelli'yi etraflıca tanıtmaktadır.

Hükümdâr'ın **"Selâtin-i Osmaniyeden Sultan Mustafa Han-ı Salis Hazretlerinin emri ile lisan-ı Osmaniye tercüme edilmiş olduğunu ve bu nüsha-i mütercemenin saray-ı hümayun kütüphanesinde"** bulunduğunu bu mukaddemeden öğreniyoruz. Ne yazık ki bu nüsha da, IV. Murad'ın emriyle bir mühtediye çevirtilen nüsha gibi, elimizde yok.

Son tercüme **Vahdi Atay**'ın.[25] Mütercim önsözde Machiavelli ile uğraştığı için okuyucudan özür diler gibidir, **"işin ucunda lekelenmek tehlikesi var"**

---

[24] Sadredo, *Histoire de l'Empire Ottoman* (Osmanli İmparatorluğu Tarihi), Paris 1732.

[25] Machiavel, *Hükümdâr,* çeviren Vahdi Atay, Remzi Kitabevi, İstanbul.

diyor.

Büyük ölüyü düşünüyorum "**Niccoló Machiavelli... hiçbir övgü bu ad kadar yüce değildir"**.[26] **Ve Macauley'in söyledikleri geliyor aklıma: ezilen halkların son müdafii... Floransa'nın en büyük adamı... yozlaşmış bir çağın ahlâksızlıkları arasından büyük bir zekânın meziyetlerini seçebilenler, bu âbide önünde saygı ile eğileceklerdir".**

Vahdi Atay, **"lekelenmek tehlikesi"**ni göze alamadığından Hükümdâr'ı **Anti-Machiavelli**[27] ile birlikte sunuyor. Daha da ileri giderek birisi Amelot de la Houssaye tarafından lehte kaleme alınmış, ötekisi Voltaire tarafından aleyhte yazılmış iki önsözü de bunlara katıyor. Bu Amelot de la Houssaye de kim? Mütercime göre Hükümdâr'ı Fransızca'ya çeviren. Oysa bizim bildiğimiz eserin ilk mütercimi **Houssaye değil, Jehan Charrier'**dir (1554). İkinci mütercim **Gohory** (1571). XVII. asır mütercimleri Machiavelli'ye **"peruka"** giydirirler... Bu gayretkeşlerin başında da Amelot de la Houssaye gelir (1684). Sayın Vahdi Atay'ın "dilimize kazandırdığı" *Hükümdâr* bu sadakatten uzak tercümedir işte.

Anti-Machiavelli'ye gelince, bu eserin tek değeri, Prusya veliahdının ikiyüzlülüğüne şahadet etmesi: "Makyavelik bir hayata şahane bir başlangıç"

---

[26] 1787'de Toscana dükü Leopoldo'nun Santa-Croce'de Machiavelli adına yükselttiği anıta tek satır kazılmıştır: **"Tanto nomini nullum par elogium"**: Hiçbir övgü bu isim kadar yüce değildir.

[27] Prusya prensi Frederik'in 1738'de kaleme aldığı eser.

diyor J. J. Chevallier.

Kitabının önsözünde, **"bu canavara karşı insanlığı müdafaa ettiğini, safsata ve cinayetin karşısına, akıl ve adaleti çıkardığını"** söyleyen II. Friedrich eser basılırken tahta geçer. İlk işi kitabın yayılmasını önlemektir. Bunu başaramayınca imzasını inkâra kalkar.

Şimdi de *Hükümdâr*'ın tercümesine bir göz atalım. Tercüme şöyle bir ithafla başlıyor:

"Floransa vatandaşı ve sekreteri Niccoló Machiavelli'den..." Oysa kitabın aslında Floransa vatandaşı ve sekreteri kelimeleri yok. Nasıl olsun ki? Machiavelli **Hükümdâr**'ı yazarken ne Floransa vatandaşı idi ne sekreter. Siz bunları düşünürken sayfanın altındaki not hayretinizi bir kat daha arttırıyor: **"sekreter o zamanlar küçük devletlerde başbakanlık ödevini görenlere denirdi".**

Ömür boyu yoksulluktan kurtulamayan mütevazı hariciye memurunu başvekilliğe nasp ediyor sayın Vahdi Atay. Ne büyük kadirşinaslık. Saavedra'nın **Edebiyat Cumhuriyeti'***ni* hatırlıyorum. [28]

Büyük ölüler, öbür dünyada bir devlet kurmuşlardır.

Sezar, millî savunma bakanıdır, Tacitus, millî savunma müsteşarı...

Machiavelli'ye haksız davranmış İspanyol yazarı. Vahdi Atay, yalnız çağının değil, Saavedra'nın da

[28] Cemil Meriç, "Saavedra'yı tanır mısınız?", XX. Asır, 5.3.1953.

kadirnâşinaslığım telafi ediyor.

Böyle başlayan bir tercümeden ne bekleyebilirsiniz?

Vahdi Atay başbakanlığa tayin ettiği kahramanını dilediği gibi konuşturuyor. Çapraşık, eğri büğrü, pis bir dil. Hükümdâr değil bu, bir karikatür veya bir parodi. **Zavallı Machiavelli daha çilen dolmamış.**[29]

[29] (Cemil MERİÇ, Umrandan Uygarlığa-2010), s. 172-183

PRENS'İN AÇIKLANMIŞ SIRLARI

(Kitabın muhteviyatı içerisinde tarafımca süzebildiklerimde bölümlere tam olarak uyulmuş, İtalyan Tarihi'ndeki örnekler genel olarak aktarılmamıştır.) [30]

İTHAF

Bir hükümdârın teveccühünü kazanmak istiyenler, çok defa, malik oldukları şeyler arasında en değerli saydıkları veya hükümdârın daha çok hoşlandığını gördükleri şeylerle kendilerini ona tanıtmayı âdet edinmişlerdir; bundan dolayı, çok kere, ona atlar, silahlar, sırmalı kumaşlar, değerli taşlar ve uluLuğuna yaraşan buna benzer süslü şeyler armağan edildiği görülür.

Ben de, Haşmetli Efendim'e kulluğumun bazı delilleriyle kendimi tanıtmayı arzu ettiğim için, zamanımızda olup bitenler üzerindeki uzun tecrübe ile ve eskileri sık sık okumak suretiyle büyük adamların icraatı hakkında edindiğim bilgiden başka, eşyam arasında, kendime göre, sunacak daha değerli bir şey bulamadım.

Bunu büyük özen ile uzun uzadıya düşünmek ve incelemek suretiyle şimdi ufak bir cilt haline getirerek, haşmetli efendim'e gönderiyorum. Bu eseri katlarına sunulacak değerde saymıyorsam da,

[30] Metinler Yusuf Adil EGELİ (Ankara / 1955) hazırladığı tercümeden alıntıladık. tarihinde çıkan bu tercüme daha sonraki tercümelere ışık tuttuğu açıkça görülmektedir.

bunca yıl içinde ve o kadar sıkıntı ve tehlike pahasına görüp öğrendiklerimin hepsini kısa bir zamanda anlayabilmek kolaylığını size sağlamaktan daha büyük bir armağanda bulunamıyacağımı düşünerek, lütfen iyi karşılanacağını umuyorum.

Ben bu eseri, çok kimsenin kendi şeylerini tasvir etmekte ve süslemekte âdet edindiği gibi, uzun cümleler, parlak ve tumturaklı sözlerle veya özle ilgisi olmayan herhangi bir güzellikle şişirip süslemedim. Çünkü istedim ki başka hiçbir şey esere değer katmasın ve yalnızca bahsin değişikliği ve konunun ciddüiği onu beğendirsin. Yine istemem ki aşağı halli ve değersiz bir kimse, hükümdârların idare tarzlarını münakaşa etmeğe ve bunlara düzen vermeğe kalkarsa "kendini beğenmiş' sayılsın. Çünkü manzara resmi yapanlar dağların ve yüksek yerlerin özelliğini kavramak için nasıl alçak yerde, ovada; alçak yerlerinkini kavramak için de nasıl dağlar üzerinde yüksekte dururlarsa, bunun gibi, halkın tabiatını iyice tanımak için hükümdâr olmak, hükümdârlarınkini tanımak için de halktan olmak gerektir. Bu küçük armağanı kendilerine nasıl bir duygu ile sundumsa dilerim ki Haşmetli Efendimiz de onu aynı duygu ile karşılasınlar. Onu özenerek okur ve incelerlerse, orada benim son bir dileğimi göreceklerdir ki, o da, bahtının ve diğer niteliklerinin vadettiği ululuğa efendimizin ulaşmasıdır. Ve şayet efendimiz yüksekliğinin doruğundan bu alçak yerlere arasıra gözlerini çevirirlerse, talihin büyük ve sürekli bir gadrini ne kadar haksız olarak çektiğimi anlayacaklardır.

1. BÖLÜM

HÜKÜMDÂRLIKLARIN KAÇ ÇEŞİT OLDUĞU VE NASIL ELDE EDİLDİKLERİ HAKKINDA

İnsanlar üzerinde hüküm sürmüş olan ve süren bütün devletler, bütün egemenlikler ya cumhuriyet ya hükümdârlıktır. Hükümdârlıklar ya babadan kalmadırlar ki "bey" in soyu uzun zamandanberi orada egemendir ya da yenidirler. Yeniler de ya bütün olarak yenidirler, ya da onları ele geçiren hükümdârın babadan kalma devletine katılmış parçalar gibidirler. Bu yolda elde edilen ülkeler ya bir hükümdârın buyruğu altında yaşamağa alışıktırlar, ya hür olmak adetındedirler; hükümdârlar bunları ya başkalarının ya da kendi silahlariyle yahut talihin yardımı veya kendi liyakatleri ile kazanırlar.

2. BÖLÜM

SOYDAN GELME HÜKÜMDÂRLIKLAR HAKKINDA

Babadan kalan ve hükümdârların soyuna alışmış olan devletlerin elde tutulmasında yenilerinde olduğundan daha az güçlük vardır. Çünkü atalarının düzenini yalnız bozmamak, sonra da aksaklıklar karşısında havaya göre dümen kullanmak yeter; o suretle ki, eğer bu hükümdâr şöyle böyle bir beceriklikte ise, olağanüstü ve aşkın bir kuvvet onu elinden almadıkça, devletinde tutunabilir; mahrum edilse bile, istilâcı herhangi bir tökezlemesinde, onu tekrar elde eder.

Çünkü yerli hükümdâr için fenalık etmeye daha az sebep ve daha, az lüzum vardır; bundan dolayı da daha çok sevilmesi gerekir; olağanüstü kusurları kendisinden nefret ettirmezse uyruğu tarafından, tabiî olarak, daha çok sevilip istenmesi akla yakındır. Ve egemenliğinliği ve sürekliliği içinde değişiklik yapmak hâtıra ve sebepleri sönüp gider: bundan dolayı ki daima bir değişiklik başka bir değişikliğin kurulmasına yarayan zemin hazırlamıştır.

3. BÖLÜM

KARMA HÜKÜMDÂRLIKLAR HAKKINDA

1— Güçlükler yeni hükümdârlıkta bulunur. Evvelâ bir hükümdârlık bütün olarak yeni değil de bir başkasının parçası gibi ise ki bu halde bütününe birden karma adı verilebilir. Bundaki değişiklikler, başta, tekmil yeni hükümdârlıklara has olan tabiî bir güçlükten doğar; o da, daha iyi bir hale ulaşacaklarına inanarak, insanların kolayca efendi değiştirmeleridir; bu inanç ise efendilerine karşı silaha sarılmalarına sebep olur; bunda da aldanırlar. Çünkü deneme sonunda, durumlarının daha kötüye varmış olduğunu görürler. Bu da tabiî ve her zaman görülen başka bir zaruretten doğar: gerek askerleriyle, gerekse yeni istilânın arkasından getirdiği sayısız tedirginliklerle yeni hükümdâr, başına geçeceği halkı, her vakit, incitmek zorunda kalır; o suretle ki bu ülkeyi işgal etmekle zarara uğrattığın herkes hükümdâra düşman olur; üstelik umdukları derecede memnun edemediğin ve onlara karşı borçlu bulunmakla, zor kullanma yolarına başvurmadığın için iktidâra yardım etmiş olanları da dost olarak elde tutamazsın. Çünkü bir kimse, ordusuyla ne kadar kuvvetli olursa olsun, bir ülkeye girmek için her vakit o ülke halkının sevgisine muhtaçtır.

2— Ayaklanmış memleketlerin, ikinci defa zaptedilince, daha güçlükle, elden çıktıkları çok doğrudur. Çünkü ayaklanmayı vesile edinen hükümdâr, mücrimleri cezalandırmak, şüpheli kimseleri arayıp bulmak ve en zayıf tarafları için tedbir almak suretiyle, emniyetini sağlamak ilkinde daha az çekin-

gen davranır.

3— Zaptedilmek suretiyle işgal edilenden daha eski bir devlete katılan devletler ya aynı ülke ve dildendir, ya değildirler. Böyle oldukları zaman, hele hür yaşamağa alışık değillerse, bunları elde tutmakta büyük kolaylık vardır ve sağlam olarak elde tutmak için evvelce hükümran olan hükümdârın soyunu söndürmüş olmak yeter. Çünkü diğer hususlarda, eski yaşayış şartları muhafaza edilince, âdet farkı olmadığı için, insanlar rahatça yaşarlar.

4— Bir ülkeden dilce, âdetçe ve nizamca birbirinden farklı devletler zaptolunduğu zaman güçlük vardır; bunları muhafaza için de büyük talihe ve büyük maharete ihtiyaç olur. En büyük ve tesirli çarelerden biri de fetheden kimsenin gidip orada oturmasıdır. Bu şekil, fethi daha güvenli ve sürekli kılar: Türk'ün Yunanistan için yaptığı gibi; bu devleti elde tutmak için, uyguladığı bütün düzenlerle birlikte, orada oturmağa gitmemiş olsaydı onu muhafaza etmesi mümkün olamazdı. Çünkü orada oturunca düzensizliklerin doğuşu görülür ve çabuk çare bulunabilir; orada oturulmazsa, ancak büyüdükleri ve artık çare olmadığı zaman haberdar olunur. Bundan başka ülke memurların tarafından soyulmaz; halk hükümdâra yakından başvurabilmekten faydalanır; böylece halk iyi niyet besliyorsa hükümdârını sevmeğe, başka niyette ise, ondan korkmağa daha çok fırsat bulur. Yabancılardan biri bu devlete saldırmak İsterse daha çok düşünüp çekinmeğe mecbur olur; o kadar ki, hükümdâr, içinde oturduğu için, ancak büyük güçlüklerle onu

kaybedebilir.

5— Başka iyi bir çare de ülkenin bir veya iki yerine devletin o ülkedeki bağlantısını teşkil edecek olan göçmenler yollamaktır. Çünkü ya bunu yapmak veya orada, çokça silahlı kuvvetler bulundurmak, lâzımdır. Göçmenlerle fazla masraf olmaz; oraya az bir masrafla veya masrafsız gönderilir ve yerleştirilir; yeni sakinlere vermek üzere kimlerin ev ve tarlaları alınmış ise, yalnız onlar zarar görürler; bunlar da o ülkenin az bir kısmını teşkil ederler; zarar görenlere gelince, dağıldıkları ve fakir kaldıkları için, hiç bir zaman kötülük yapamazlar; ötekiler ise, bir yandan, zarar görmedikleri için uslu dururlar, öte yandan da, soyulmuş olanların başına gelen hâl kendi başlarına da gelir korkusu ile kusur işlememek kaygusuna düşerler.

Göçmenler masraflı olmazlar, daha sadıktırlar ve halk için daha az zararlıdırlar; zarar görenler ise, denildiği gibi, öteye beriye dağılmış ve fakir düşmüş oldukları için, kötülük edemezler. Hatırda tutmalı ki, insanlar, ya okşanmalı veya söndürülmelidirler; zira insanlar, hafif zararlardan intikam alırlar, ağır zararlardan ise intikam alacak halleri kalmaz. Bir insana yapılan kötülük öyle olmalıdır ki, intikamından korkmağa yer kalmasın. Fakat göçmen yerine asker bulundurulursa, o devletin bütün gelirini muhafızlara harcamak mecburiyetinden dolayı, daha çok masraf yapılır; öyle ki kazanç ziyana döner; ordusunun yer ve konak değiştirmesi bütün halkı rahatsız ettiği için, daha çok zarar verir; bu rahatsızlığı herkes duyar ve herkes ona düşman olur; ve mağlûp olmuştur. Fakat yuva-

larında kaldıkları için, bunlar zarar verebilecek düşmanlardır. Şu halde göçmenler ne kadar faydalı ise, bu muhafızlar her yönden faydasızdırlar.

6— Kendisininkinden, söylendiği şekilde, farklı bir ülkede bulunan bir hükümdâr daha az kuvvetli komşularının başı ve koruyucusu olmalı, kuvvetlileri zayıflatmağa çalışmalı ve kendi kadar kuvvetli bir yabancı hükümdârın, kazara, buralara girmesinden sakınmalıdır. Bir yabancının, büyük ihtiras veya korku dolayısiyle memnun olmayan kimseler tarafından memlekete sokulması daima vaki olabilir: nasıl ki, eskiden, Etollerin Romalıları Yunanistan'a soktukları görülmüştür ve girdikleri her ülkeye onları sokan oranın adamları olmuştur. Dünya düzeni odur ki, kudretli bir yabancı bir ülkeye girer girmez, orada, daha az kuvvetli olanlar, kendilerinden kuvvetli olana karşı duyulan haset dolayısiyle bu yabancı ile birleşirler; o kadar ki, bu az kuvvetlileri kazanmakta hiç bir zahmete katlanması gerekmez. Çünkü hepsi birden, hemen kendi arzuları ile onun zaptettiği devletle bir bütün olurlar. Yalnız bunların çok kuvvet ve çok nüfuz kazanmamalarını düşünmeğe mecburdur; ve bütün memlekette, her işte, **"Mutlak Hâkim"** olarak kalmak için, kendi kuvvetleri ile ve bunların yardımiyle, kudretli olanları kolayca alçaltabilir. Bu cihetleri iyi idare edemiyecek olan kimse kazandığını çabuk kaybeder; kaybetmediği müddetçe de, orada, sayısız zorluklara ve sıkıntılara uğrar.

7— Romalılar, zaptettikleri ülkelerde, bu cihetlere iyi dikkat etmişlerdir: göçmenler göndermişler, az kuvvetlileri, kuvvetlerini artırtmadan, tutmuşlar;

kudretlileri alçaltmışlar ve kudretli yabancıların orada itibar kazanmalarına meydan vermemişlerdir. Romalılar, bu gibi hallerde, bütün akıllı hükümdârların yapmağa mecbur olduklarını yapmışlardır: akıllı hükümdârlar, yalnız şimdiki zamana göre değildir. Fakat gelecek olanlara da dikkat etmek ve bütün maharetleri ile bunlara karşı gelmek mecburiyetindedirler; şundan dolayı ki, uzak iken görülünce, güçlüklere kolayca çare bulunabilir. Eğer hastalık yaklaşıncaya kadar beklenirse ilâç zamanında yetişmiş olmaz. Çünkü hastalık artık tedavi edilmez bir durum almıştır.

8— Bu hâl veremlinin haline benzer: hekimlerin deyişine göre, başlangıçta tedavisi kolay, teşhisi güçtür. Fakat zaman geçtikçe, başlarken teşhis olunamıyarak tedavi edilmediği için, teşhisi kolay fakat tedavisi güç olur. Devlet işlerinde de durum böyledir. Çünkü doğacak fenalıklar önceden görülünce ki bu da ancak akıllılara ve uzağı görenlere vergidir çabuk tedavi olunurlar. Fakat önceden tanınmadıkları için, herkesin tanıyabileceği dereceye kadar büyümelerine meydan verilince, artık çare kalmaz. Böylece, Romalılar mahzurları uzaktan görmekle onlara daima çare bulmuşlar ve bir harpten sakınacağız diye, hiç bir zaman fenalıkların uzayıp gitmesine müsaade etmemişlerdir. Çünkü bilirlerdi ki harp bertaraf edilmez ancak, başkalarına yarayacak şekilde, geciktirilmiş olur. Zamanımız bilginlerinin, her gün, dillerinden düşürmedikleri **"zamanın nimetlerinden istifade etme"** yi de hiç sevmediler; bilâkis, kendi liyakatleri ve uzağı görüşlülüklerinden faydalanmayı tercih ettiler; zira zaman her şeyi önüne katar ve beraberinde fenalık

kadar iyiliği, iyilik kadar fenalığı da getirebilir.

9— **Fethetmeyi arzu etmek, muhakkak ki, çok tabiî ve alelade bir şeydir ve insanlar muktedir olup bunu ne zaman yaparlarsa, övülecekler veya, ayıplanmayacaklardır. Fakat muktedir olmadıkları halde, her ne olursa olsun, bunu yapmağa kalkışırlarsa işte hata ve ayıplanacak şey buradadır.**

10— Harpten kaçınmak için bir karışıklığın gelişmesine hiç bir zaman müsaade edilmemesinin gerektiğidir. Çünkü harpten kaçınılmaz, ancak, kendi zararımıza geciktirebilir.

11— **Kim ki başkasının kudretli olmasına sebep olursa, kendini mahveder; zira bu kudret, sebep olan kimsenin ya kuvveti veya mahareti ile meydana gelmiştir; bunların her ikisi de yeni kudret kazanan için şüpheli ve çekinilecek şeylerdir.**

4. BÖLÜM

İSKENDER TARAFINDAN İŞGAL EDİLMİŞ OLAN DARA KRALLIĞININ İSKENDER'İN ÖLÜMÜNDEN SONRA HALEFLERİNE KARŞINE SEBEPTEN AYAKLANMADIĞI HAKKINDA

1— Yeni fetholunmuş bir devletin elde tutulmasındaki güçlükler göz önünde bulundurulunca, Büyük İskender'in, nasıl olup da, az zamanda, Asya'nın hâkimi olabildiğine ve burayı işgal eder etmez ölünce de, bütün bu ülkenin ayaklanması akla yakın görünüyorken, buna rağmen, haleflerinin onu nasıl muhafaza edebildiklerine ve muhafaza etmekte kendi hırsları neticesinde aralarında doğan güçlüklerden başka güçlüğe rastlamadıklarına şaşılabilir.

İnsanların hatırlayabildiği hükümdârlıklar iki ayrı şekilde idare olur. Ya bir prens ve hepsi de onun kulu olan kimseler tarafından idare olunurlar ki, bu kullar, hükümdârın lütfü ve müsaadesiyle vezir olarak o devleti idare etmek işinde yardım ederler veya, bir hükümdâr ile beyler tarafından idare olunurlar ki bu beyler prensin lütfü ile değildir. Fakat, soylarının eskiliği ile bu mevkide bulunmaktadırlar. Bu gibi beylerin kendilerine mahsus ülkeleri, kendilerini Efendi olarak tanıyan ve onlara, tabiî olarak, bağlı olan uyruğu vardır. Bir hükümdâr ile kulları tarafından idare olunan devletlerde ise hükümdârın otoritesi daha büyüktür. Çünkü bütün ülkesinde, baş olarak tanınan kendisinden gayri kimse yoktur; başkasına itaat edilse bile vezir ve memur olarak edilir; ve ona karşı hususî bir bağlılık duyulmaz.

2— Bu iki ayrı hükümete misâl, zamanımızda, "Türk" (Osmanlı) ile Fransa Kralıdır. Türk'ün bütün monarşisi bir Efendi tarafından idare olunmaktadır; ötekiler onun kullarıdır ve ülkesini sancaklara ayırarak oraya muhtelif valiler gönderir ve isteğine göre, bunları değiştirir ve yerlerinden oynatır, Fransa Kralı ise, ülkesi içinde uyrukları tarafından tanınan ve onlar tarafından sevilen birçok eski Bey'lerin ortasındadır. Bu beylerin kendilerine mahsus imtiyazları vardır; Kral, kendini tehlikeye koymadan, bunları onların ellerinden alamaz. Bu devletlerin her birini gözden geçiren kimse **"Türk"** ün ülkesini zaptetmekte güçlüktür. Fakat bir kere mağlûp edilince de elde tutmakta büyük kolaylık görecektir. Aksine olarak, bazı sebeplerle, Fransa devletini işgal etmekte daha çok kolaylıktır. Fakat elde tutmakta büyük güçlük vardır.

3— "Türk"ün ülkesini zaptedebilmekteki güçlüğün sebepleri o ülkenin beyleri tarafından davet olunamamaktan ve maiyetindekilerinin ayaklanması ile teşebbüsün kolaylaşacağına ümit bağlanamamasındandır; bu da, yukarıda söylenen sebeplerden doğar. Çünkü hepsi de, kendi kulları ve lütuf görmüşleri olduğu için, daha güçlükle ifsat olunabilirler; ifsat olunsalar bile söylenen sebeplerle halkı arkalarından sürüçleyemiyecekleri için, onlardan pek az fayda beklenebilir. Bundan dolayı **"Türk" e kim saldırırsa onu birlik bulacağını düşünmeye mecburdur ve bu sebeple ümidini başkalarının iç düzensizliğine değil, daha çok, kendi öz kuvvetine bağlaması uygun olur.** Fakat yeniden ordu düzemeyecek şekilde, bir kere, savaş meydanında mağlûp edildi mi, Hükümdâr'ın soyundan

başka çekinilecek bir şey kalmaz; bu da yok edilince, başkalarının halk nazarında itibarı olmadığı için korkulacak kimse kalmaz. Ve zaferden evvel galip, onlardan nasıl bir şey bekleyemez idi ise, zaferden sonra da, böylece, onlardan korkmamalıdır.

4— Fransa gibi idare olunan krallıklarda bunun aksi vaki olur. Çünkü krallığın bazı Bey'lerini kendi tarafına çekmek suretiyle, kolaylıkla, oraya girebilirsin. Çünkü memnun olmayanlar ve yenilik istiyenler daima bulunur: bu gibiler, söylenen sebeplerden dolayı, hükümdâra o ülkenin yolunu açabilirler ve zaferi kolaylaştırabilirler. Fakat sonra, orada tutunabilmek için, gerek hükümdâra yardım edenlerden, gerekse sıkıntıya soktuklarından sonsuz güçlükler çekersin. Hükümdâr'ın soyunu söndürmek dahi yetmez, Çünkü geriye, yeni değişikliklerin başına geçen bir takım beyler kalır; bunları ne memnun etmeye ne ortadan kaldırmaya muktedir olamayınca da, hükümdâr ilk fırsatta bu ülkeyi kaybedebilir.

5. BÖLÜM

FETHEDİLMEDEN ÖNCE KENDİ KANUNLARI İLE YAŞAYAN ŞEHİRLERİN VEYA HÜKÜMDÂRLIKLARIN NASIL İDARE OLUNMALARI GEREKTİĞİ HAKKINDA

1— Fethedilen memleketler, kendi kanunları ile ve hürriyet içinde yaşamağa alışkın iseler, bunları elde tutmak için üç yol vardır:

Birincisi yok etmektir;

İkincisi bizzat gidip oralarda oturmaktır;

Üçüncüsü de vergi almak ve o memleketlerde hükümdâra dost olarak oraları muhafaza edecek az kişilik bir hükümet kurmak suretiyle, onları kendi kanunları ile yaşamakta serbest bırakmaktır.

Çünkü bu hükümet, burayı zapteden hükümdâr tarafından yaratıldığı için, hükümdârın dostluğu ve kuvveti olmaksızın ayakta duramıyacağını bilir ve onu idame için, her şeyi yapmağa mecbur olur. Ve hür yaşamaya alışmış bir şehir, yok edilmek istenmeyince, herhangi başka bir yoldan ziyade, kendi hemşehrileri vasıtasiyle daha kolay elde tutulur.

2— Misâl olarak Isparta'lılar ve Roma'lılar vardır, Isparta'lılar Atina ve Thebai'yi, oralarda azınlık bir hükümet kurmak suretiyle, elde tuttular; bununla beraber bunları yine kaybettiler. Roma'lılar Kapus, Kartaca ve Numanzia'yı elde tutmak için onları yıktılar ve böylece kaybetmediler. Yunanistan'ı, hemen hemen Ispartalıların yaptığı gibi hür kılarak ve kanunlarını kendilerine bırakarak, tutmak istediler. Fakat muvaffak olamadılar, öyle ki, muhafa-

za edebilmek için bu ülkede birçok şehirleri yıkmağa mecbur oldular.

3— Hakikatte, bir ülkeye sahip olabilmek için onu yıkmaktan başka hiç bir emniyetli yol yoktur. Ve hür yaşamaya alışmış bir şehri zaptedip de onu yıkmayan kimse, kendisinin o şehir tarafından yıkıldığını beklemelidir. Çünkü ayaklanmada, hürriyet adını ve kendi eski âdet ve nizamlarını sığınak olarak kullanır ki, her ikisi de, ne zamanın geçmesiyle, ne de menfaat karşısında, asla unutulmazlar. Ne yapılsa, ne tedbir alınsa, ahalisi birbirinden ayrılmaz veya dağıtılmazca, o adı, o âdet ve nizamı unutmazlar. Mesela; Floransa'lılar tarafından esaret altına alındıktan yüz sene sonra Pisa'nın yaptığı gibi, her fırsatta, onlara sığınırlar. Fakat şehir veya eyaletler bir hükümdârın hâkimiyeti altında yaşamağa alışık iken sülâle sönünce, bir yandan itaat etmeğe yatkın oldukları için, diğer yandan eski hükümdârları ortada olmadığından kendi aralarında yeni bir hükümdâr çıkartmakta uyuşamazlar, hür yaşamayı bilmezler; öyle ki silaha sarılmakta daha gevşektirler ve hükümdâr bunları daha kolaylıkla kazanabilir ve emniyet altında tutabilir. Fakat cumhuriyetlerde daha çok dirilik, daha çok kin, daha fazla intikam arzusu vardır; geçmiş hürriyetlerinin hâtırası ne onları bırakır, ne onlara dirlik verir: o suretle ki en iyi yol cumhuriyetleri söndürmek veya gidip oralarda yerleşmektir.

6. BÖLÜM

İNSANIN KENDİ ORDUSUYLA VE LİYAKATLE KAZANILAN YENİ HÜKÜMDÂRLIKLAR HAKKINDA

1—İnsanlar, daima, başkalarının geçmiş bulundukları yoldan yürüdükleri ve kendi icraatını taklit ile yürüttükleri için, başkalarının yolunu tamamiyle tutmak mümkün olmayınca ve taklit ettiklerinin liyakatine bir şey ilâve edemeyince ihtiyatlı bir insan, daima, büyük adamların geçtiği yoldan gitmeğe ve en iyi olanları taklit etmeğe mecburdur; tâ ki kendi liyakati yetişemese bile, hiç olmazsa, onları andırsın, ihtiyatlı okçular da böyle yapar: vurmak istedikleri yer çok uzak görününce, yaylarındaki kudretin nereye kadar yetişeceğini bildikleri için, nişanlarını hedeften çok daha yükseğe alırlar: niyetleri okları ile bu kadar yüksekliğe ulaşmak için değildir. Bu yüksek alınan nişanın yardımı ile hedeflerini vururlar..

2—Yeni bir hükümdârı bulunan devletlerde, bu yerleri kazanan kimsenin az veya çok liyakatli oluşuna göre, bunları muhafaza etmekte de az veya çok güçlük vardır. Ve alelade bir insan iken hükümdâr olmak olayı liyakat veya talihi gerektirdiği için, bu iki şeyden birinin veya ötekisinin birçok güçlükleri az çok hafiflettiğine hükmolunabilir; bununla beraber talihe daha az bağlanmış olan daha çok tutunur. Başka memleketi olmadığı için hükümdârın bizzat gelip burada oturmağa mecbur olması da kolaylıklar doğurur.

3— Talihten dolayı olmayıp da öz liyakatleri ile

hükümdâr olanlara gelince, bunların en mükemmelleri **Hz. Musa, Keyhusrev, Romulus, Theseus** ve benzerleridir. Gerçi, Allah Teâlâ'nın kendisine buyurduğu işlerin sadece icracısı olduğu için, Musa'dan bahsetmek gerekmezse de, asıl Allah Teâlâ ile konuşmaya onu lâyık kılan yalnız o büyük mazhariyeti için dahi olsa, ona hayran kalınmalıdır. Krallıklar fetheden veya kuran Keyhusrev takdire lâyıktır. Bunların hususî icraat ve düzenleri tetkik edilirse, o kadar büyük bir öğreticiye malik olmuş olan Musa'nınkılerine aykırı görünmezler. Ve hayatları ile yaptıkları incelenirse, bu kimselerin talihin elinden fırsattan başka bir şeye nail olmadıkları görülür; fırsat bunlara, istedikleri şekle sokabilmek üzere, ham maddeyi verdi: bu fırsat olmasaydı ruhlarındaki liyakat kaybolurdu ve bu liyakatleri olmasaydı, fırsat da beyhude çatmış olurdu.

4— Böylece, **Musa için israil milletini Mısır'da köle ve Mısırlıların zulmüne uğramış olarak bulmak gerekti,** tâ, ki bu millet, esaretten kurtulmak için Musa'nın arkasından gitmeğe hazır olabilsin.

Roma Kralı ve bu vatanın kurucusu olmasını istemesi için Romulus'un Alba'ya sığmaması, doğar doğmaz terkedilmiş olması lâzımdı.

Keyhusrev'in İranlıları Med'lerin hâkimiyetinden gayri-memnun, Medleri de, uzun süren sulhten dolayı, gevşemiş bulması lâzımdı.

Theseus, Atinalıları dağılmış bulmasa idi, kendi liyakatini gösteremezdi. Böylece bu fırsatlar bu adamları bahtiyar kıldı; bunların mükemmel liyakatleri de bu fırsatları belirtti. Bu sebeple vatanları

yükseldi ve çok bahtiyar oldu,

5— Liyakat yolu ile hükümdâr olanlar hükümdârlığı zahmetle kazanırlar. Fakat kolaylıkla ellerinde tutarlar: hükümdârlığı kazanmakta uğradıkları güçlükler, kısmen, kendi devletlerini kurmak ve güvenliklerini sağlamak için sokmağa mecbur oldukları yeni nizam ve âdetlerden doğar.

Yeni nizamlar sokmağa ön ayak olmak kadar ele alınması güç, başarılması şüpheli ve idaresi tehlikeli bir şey bulunmadığı göz önünde tutulmalıdır. Çünkü **eski nizamlardan çıkarı olanların hepsi yeni düzeni kuranın düşmanıdır; yeni düzenden faydalanacakların hepsi de onun hararetsiz müdafileridir.** Bu hararetsizlik ise, kısmen, kanunu kendi taraflarında gören hasımlardan korkulduğundan, kısmen de, sağlam bir tecrübesini görmeden yeni şeylere gerçekten inanmayan insanların inanmazlığından doğar. Bundan da şu çıkar ki düşman olanlar, hücum fırsatını buldukları her zaman, hararetli partizan olarak saldırırlar; ötekiler ise gevşekçe müdafaa ederler; öyle ki onlarla beraber tehlikeye düşülür.

6—Yenilik getirenlerin kendi başlarınamı iş gördüklerini, yoksa başkalarının yardımına mı bağlı olduklarını araştırmak lâzımdır; yâni, kendi eserlerini yürütmek için rica etmeğe mi mecburdurlar, yoksa zorla iş görebilirler mi?

Birinci halde sonuçları daima fena olur ve hiç bir şeyin arkasını getirmezler. Fakat yalnız kendilerine güvenirler ve zorla iş görebilirlerse, o zaman nadiren tehlikeye düşerler. **İyi silahlanmış bütün pey-**

gamberlerin galip çıkmaları ve silahsızların başarısızlığa uğramaları bundandır. Çünkü evvelce söylenen şeylerden başka, milletlerin tabiatı değişkendir; onları bir şeye inandırmak kolaydır. Fakat bu inançta tutmak güçtür. Bunun için o şekilde tertiplenmek lâzımdır ki artık inanmadıkları zaman zorla inandırmak mümkün olsun.

7— **Hz. Musa aleyhisselâm, Keyhusrev, Theseus ve Romulus** silahsız olsalardı, kendi nizamlarına uzun müddet riayet ettiremezlerdi; nasıl ki, zamanımızda, Fra Girolamo Savonerola'nın başına aynı şey gelmiştir; halk inanmamaya başlayınca, kendi yeni nizamları içinde mahvolup gitti; o ise inanmış olanları inançlarında sabit tutmak ve inanmayanları inandırmak çaresine malik değildi. Onun için yukardakiler işlerinde büyük güçlüğe uğrarlar, bütün tehlikeleri de yol boyuncadır ve liyakatleri ile bunları yenmeleri icabeder. Fakat bir kere yenip saygı ve itibar görmeğe başlayınca, mevkilerine haset edenleri söndürmüş bulundukları için, kudretli, güvenli, itibarlı ve bahtiyar kalırlar.

8— Bu kadar yüksek misâllere daha küçük bir misâl katmak istiyorum. Fakat yine onlarla münasebetli olacaktır ve isterim ki bu misâl buna benzer diğerleri için de yetsin; bu da Siracusa'lı Hicron'dur.

Bu zat sade bir vatandaş iken Siracusa hükümdârı oldu: o da, talihten, yalnız fırsata nail olmuştu. Çünkü Siracusa'ular ezilmekte olduklarından onu kendilerine başbuğ seçtiler; böylece onlara hükümdâr olmağa lâyık oldu. Daha, hususî hayatında, o kadar faziletli edildi ki, ondan bahseden bir yazar

şöyle der: **"Hükümdâr olmak için bir Krallıktan başka eksiği yoktu."** Bu zat eski milisleri söndürdü, yenisini nizamladı; eski dostlukları bıraktı, yenilerini edindi ve kendisine ait askerleri ve dostlukları olduğu için böyle bir temel üzerine her türlü binayı kurabildi. Öyle ki kazanmakta çok, muhafaza etmekte ise az zahmet çekti.

7. BÖLÜM

BAŞKALARININ SİLÂHLARI VE TALİHİ İLE KAZANILAN YENİ HÜKÜMDÂRLIKLAR HAKKINDA

1— Alelade bir vatandaş iken yalnız talih dolayısıyla hükümdâr olanlar az zahmetle olurlar. Fakat çok zahmet ile tutunurlar; yol boyunca da hiçbir güçlüğe uğramazlar, Çünkü oraya uçarlar. Fakat bütün güçlükler kondukları zaman doğar. Bu gibiler de para karşılığında veya bağış yapanın lütfü ile bir kimseye bir devlet bağışlandığı zaman hükümdâr olanlardır.

2— Bu hükümdârlar sadece kendilerine lütufta bulunanların iradeleri ve talihleriyle yerlerinde kalırlar ki, bu ikisi de istikrarsız ve çok oynak şeylerdir. Bu kimseler bu rütbeyi ne muhafaza etmesini bilirler ne de buna muktedirdirler: bilmezler, Çünkü büyük maharet ve liyakat sahibi bir kimse değilse, daima halktan bir kimse gibi yaşamış bulunduğu için, emir ve komuta etmesini bilmesi akla yakın değildir; muktedir değildirler, Çünkü kendilerine dost ve sadık olabilecek kuvvetlere malik değildirler. Bundan başka, birden bire türeyen devletler tabiatın çabucak doğup büyüyen diğer her şeyi gibi ilk aksi rüzgârla devrilmiyecek şekilde köklere ve dal budaklara malik olamazlar; meğerki evvelce söylendiği gibi, birdenbire hükümdâr olanlar talihin kucaklarına attığı şeyi derhal muhafaza etmeğe kendilerini hazırlamasını bilsinler ve başkalarının hükümdâr olmadan evvel attıkları temelleri sonradan atsınlar.

3—Hükümdâr ülkesinde düşmanlarına karşı güvenliğini sağlamak, dostlar kazanmak, zorla veya hile ile muzaffer olmak, kendisini halka sevdirmek ve korku ile saydırmak, askerleri arkasından sürüklemek ve onların saygısını sağlamak, zararı dokunabilen ve zarar yapmak zorunda olan kimseleri yok etmek, yeni usullerle eski nizamları yenileştirmek, sert ve iyiliksever, asil ruhlu ve hoşgörür olmak, sadık olmayan milisleri etkisiz kılmamak, yenisini kurmak, gönül rızası ile iyilik veya çekinerek kötülük edebilecek şekilde kuralların ve hükümdârların dostluğunu muhafaza etmelidir.

8. BÖLÜM

ALÇAKLIKLA HÜKÜMDÂRLIĞA ERİŞENLER HAKKINDA

1— Liyakat veya talihe hiç bir suretle hamledemeksizin, halktan bir kimse iken, iki yolda daha hükümdâr olunabileceği için Cumhuriyetlerden bahsederken bunlardan biri hakkında uzunca muhakeme yürütmek mümkün olmakla beraber bunları bir tarafa bırakmamak gerektiğini sanıyorum. Bu iki yol da şunlardır:

a- Alçak ve kahpe çarelerle hükümdârlığa erişilir

b- Alelade bir yurttaş başka yurttaşlarının yardımı ile kendi yurdunun hükümdârı olur.

(Zülüm ile devleti elde tutmak için şunları diyebiliriz.)

Savaş zamanlarında, barış zamanında bile, zulüm ile devleti ellerinde tutamayan hükümdârlar sayısız ihanetler ve zulümlerden sonra nasıl olup da yurtlarında uzun zaman güven içinde yaşayabildikleri, dış düşmanlardan savunabildikleri, ve hemşehrilerinin suikastlarına uğramadıkları şüphe ile karşılanabilir. **Bunun iyi veya fena kullanılmış zulümden ileri geldiğini zannediyorum, iyi kullanılmış zulüm (kötülüğe iyi denebilirse), kendini güven altına almak zoru ile bir defa da toptan yapılan ve sonra, üzerinde ısrar edilmiyendir. Fakat mümkün olduğu kadar uyruğun iyiliğine çevrilen zulümdür. Fena kullanılmış zulüm ise, başlangıçta az olduğu halde, zamanla sönecek yerde çoğalan zulümdür.** İlk şekle uyanlar Allah

Teâlâ'nın ve insanların yardımı ile kendi durumlarına bir çare sağlayabilirler; ötekilerin ise tutunabilmeleri imkânsızdır.

Bundan da şunu hatırda tutmalıdır ki, bir memleket zaptedilince, bunun fatihi, yapılması gereken bütün zulümleri tasarlamalı ve hepsini birden yapmalıdır ki, her gün bunlara başvurmağa mecbur olmasın ve tekrarlamayınca, halka güven verebilsin ve iyilikle onları kendisine bağlayabilsin. Ya korkudan, ya kötülükten başka türlü yapan, her zaman hançerini elinde tutmağa mecbur olur; daima tazelenen fenalıklardan dolayı uyruğu kendisine güvenmediği için, kendisi de, hiç bir zaman uyruğuna güvenemez. Fenalıklar hep birden yapılmalıdır, tâ ki az zaman tadılmak suretiyle acısı az duyulsun; iyilikler de azar azar yapılmalıdır ki, tadına daha iyi varılsın.

Bir hükümdâr, her şeyden evvel, uyruğu ile o suretle yaşamalıdır ki, iyi veya kötü hiç bir olay ona tutumunu değiştirtmesin. Çünkü fenalık yapmak lüzumu kötü zamanlarda gelir, o vakit ise, kötülük yapmak zamanı geçmiştir; yapacağın iyilik ise fayda vermez, Çünkü zoraki olduğuna hükmedilir ve hiç makbule geçmez.

9. BÖLÜM

SİVİL HÜKÜMDÂRLIK HAKKINDA

1— Bir vatandaş, alçaklıkla veya menfur başka bir zorbalıkla değil de, öbür hemşehrilerinin yardımı ile kendi vatanının hükümdârı olduğu zaman (buna sivil hükümdârlık denebilir ve ulaşmak için ne büyük bir liyakat ne de büyük bir talih lâzımdır. Fakat daha ziyade, talihli bir kurnazlık ister.)

Hükümdârlığa ya halkın veya büyüklerin yardımiyle erişilir. Çünkü her şehirde bu iki ayrı temayül mevcuttur: bundan şu doğar ki, **halk büyüklerin tahakkümü ve zulmü, altında kalmamağı arzu eder; büyükler ise halkı tahakküm ve zulüm altında tutmak isterler;** bu ayrı iki iştihadan da, şehirlerde, şu üç neticeden biri meydana gelir:

- **a- Hükümdârlık**
- **b- Hürriyet**
- **c- Kargaşa-Kaos**

2— Hükümdârlık, taraflardan birine veya ötekine fırsat düştüğüne göre, ya da halkın yahut büyüklerin tesiriyle meydana gelir. Çünkü büyükler, halka karşı koyamıyacaklarını görünce, içlerinden birini sivriltmeye başlarlar ve onu hükümdâr yaparlar; tâ ki onun gölgesi altında hırslarını doyurabilsinler. Halk da, büyüklere karşı koyamıyacağını görünce, birini sivriltir ve onun otoritesi ile korunmak için, onu hükümdâr yapar. Büyüklerin yardımı ile hükümdârlığa yükselen, halkın yardımı ile olanından daha fazla güçlükle tutunur. Çünkü, kendisine eşit gibi gördüğü bir çok kimselerin ortasında hü-

kümdâr olduğu için, istediği gibi bunlara ne kumanda edebilir ne de onları idare edebilir.

3—Halkın isteği ile hükümdârlığa ulaşan, bu makamda tek başına bulunur ve etrafında kendisine itaate hazır olmayan kimse yoktur veya pek azdır. Bundan başka, büyükleri namuslu bir surette ve gayriye zarar vermeden memnun etmek kabil olmadığı halde, halkı memnun etmek mümkündür. Çünkü büyükler ezmek, halk ise ezilmemek istediği için, halkın dilediği büyüklerin dileğinden temizdir. Bundan başka düşman bir halka karşı hükümdâr hiç bir zaman emniyetini sağlayamaz, Çünkü halk kalabalıktır; büyüklere karşı ise bunlar azlık oldukları için kendisini koruyabilir. Bir hükümdârın düşman olan halktan bekleyebileceği en kötü şey onun tarafından terk edilmiş olmaktır. Fakat düşman olan büyüklerden yalnız terkedilmiş olmaktan değildir. Fakat kendisine karşı gelmelerinden de korkmalıdır. Çünkü bunlarda daha uzağı görüş ve hilekârlık bulunduğundan, kendi selâmetleri için daima evvelden tedbir alırlar ve galip geleceğini umdukları kimseden ise faydalanmağı ararlar. Bundan başka, hükümdâr, aynı halkla yaşamak zaruretindedir. Fakat her zaman birini çıkartıp birini indirebildiği ve arzusuna göre onlara itibar ve şöhret verip geriye alabildiği için, büyükler olmadan da işini görebilir.

4—Büyüklerin davranışları, başlıca, iki türlü mütalâa olunabilir: ya tutumları ile o şekilde hareket ederler ki her hususta senin talihine **bağlanırlar veya bağlanmazlar:**

Bağlananlara ve soyguncu olmayanlara itibar et-

meli ve onları sevmelidir;

Bağlanmayanlar ise iki şekilde incelenmelidirler:

Bunu ya ürkeklikten ve tabii yüreksizlikten yaparlar ki, bu takdirde bunlardan, bilhassa iyi fikir sahibi olanlardan, istifade etmelidir. Çünkü iyi gününde hükümdâra şeref katarlar ve kötü gününde, onlardan korkacak bir şeyi olmaz. Fakat kasden ve hasis sebeplerle bağlı olmazlarsa bu, hükümdârdan ziyade, kendilerini düşündüklerine alâmettir; hükümdâr bunlardan, açıktan açığa düşman imiş gibi, sakınmalı ve korkmalıdır. Çünkü daima kötü günde bunlar hükümdârı mahvetmeye yardım edeceklerdir.

5—Halkın yardımı ile hükümdâr olan bir kimse halkı kendine dost olarak muhafaza etmelidir; bu ise kolaydır. Çünkü halkın zulüm görmemekten başka bir dileği yoktur. Halkın zıddına büyüklerin yardımı ile hükümdâr olan bir kimse ise, her şeyden önce, halkı kazanmağa çalışmalıdır; bu iş de halkın korunmasını kendi üzerine almakla kolayca sağlanır, insanlar fenalık umdukları kimseden iyilik gördükleri vakit, bu, iyiliği yapana karşı daha çok minnet duydukları için, halk hükümdârı, kendi yardımları ile hükümdârlığa yükselmesi halinde olduğundan ziyade, sever; hükümdâr da halkı bir çok şekillerde kazanabilir; bu şekiller duruma göre değişik olduklarından kesin bir kaide söylenemez; bu sebeple bundan bahsedilmiyecektir.

6—Bir hükümdâr için halkın sevgisini kazanmak şarttır; başka türlü olursa, kötü günlerinde çaresiz kalır. Ispartalıların Kralı Nabis tekmil Yunanistan'ın

ve daima muzaffer olmuş bir Roma Ordusunun saldırışlarına göğüs gerdi ve bunlara karşı vatanını ve devletini savundu: tehlike baş gösterdiği zaman pek az kimseye karşı kendini emniyete alması yetmişti. Fakat halk ona düşman olsaydı bu yetmezdi. **"Halka dayanan batağa dayanır"** meşhur atasözü ile bu inancını cerh etmeğe kimse yeltenmemelidir. Çünkü halktan bir kimse, düşmanlardan veya memurlardan zulüm gördüğü zaman, halka dayanır ve onun kendisini kurtaracağını umarsa bu atasözü doğrudur. Fakat halka dayanan kimse kumanda etmesini bilen, yürekli, talihsizliklerden korkup şaşırmayan, diğer tedbirlerinde kusur etmiyen ve kendi yürek pekliği ve düzenleriyle herkesi cesaretlendirebilen bir hükümdâr ise, hiç bir zaman halk tarafından aldatılmış olmayacak ve iyi temellere dayandığını görecektir.

7— Hükümdârlıklar, bir halk hükümetinden mutlak bir idareye atladıkları zaman, tehlikeye girerler. Çünkü bu hükümdârlar ya bizzat kendileri veya memurları vasıtasile emir ve komuta ederler. Bu ikinci halde durumları daha zayıf ve daha tehlikelidir. Çünkü, tamamiyle, bu mevkilere getirilmiş bulunan bir kısım vatandaşların irade ve tutumlarına bağlı bulunurlar; bunlar ise, bilhassa kötü zamanlarda, ya aleyhe dönmek veya itaat etmemek suretiyle, büyük kolaylıkla hükümdârı devletinden edebilirler. Ve tehlike çıktığı zaman, hükümdâr, mutlak otoriteyi eline almak için geç kalmıştır. Çünkü memurlardan emir almağa alışmış olan yurttaşlar ve uyruk böyle güç durumlarda hükümdârın emirlerine itaata yatkın değildirler ve şüpheli zamanlarda, hükümdâr, güvenebileceği

kimseler bulmakta daima kıtlığa uğrayacaktır. Çünkü böyle bir hükümdâr, sakin zamanlarda yurttaşlar devlete muhtaçken gördüğü şeyler üzerine ümit bağlayamaz. Çünkü **sakin zamanda herkes koşar, herkes vâdeder ve ölüm uzak iken, herkes onun için ölmek ister. Fakat kötü günlerde, devlet yurttaşlara muhtaç olduğu zaman, o vakit bunu yapacak az kimse bulunur.** Ve böyle bir tecrübe, ancak bir defa yapılabildiği için, o nisbette tehlikelidir. Bu sebeple akıllı bir **hükümdâr vatandaşlarını, her zaman ve her türlü halde, devlete ve kendisine muhtaç kılacak bir yol düşünüp bulmalıdır: bundan sonra yurtdaşları kendisine daima sadık olurlar.**

10. BÖLÜM

BÜTÜN HÜKÜMDÂRLIKLARIN KUVVETLERİNİN NE ŞEKİLDE ÖLÇÜLECEĞİ HAKKINDA

1— Hükümdârlıkların niteliklerini incelerken, başka bir mülâhazayı göz önünde tutmak gerektir ki o da şudur: bir hükümdâr, gerektiği zaman, kendi kendine yetecek kadar bir devlete malik midir, yoksa her zaman, başkasının yardımına muhtaç mıdır?

Bu konuda iki şey düşünülebilir;

Ya insan veya para çokluğu sayesinde ihtiyaca uygun bir ordu kurabilen ve kendilerine saldıracak kim olursa olsun, ona karşı bir meydan muharebesi verebilen hükümdârlar, kendi kendine yeter hükümdârlardır.

Açık sahrada düşman karşısına çıkamayandır. Fakat kale duvarları arkasına sığınmak ve bunları savunmak zorunda kalan hükümdârları ise, daima, başkasına muhtaç hükümdârlardır.

Birinci şıktan evvelce bahsedilmişti, ileride de gereğine göre bahsedeceğiz, İkinci şık için ise kendi şehirlerini tahkim ve teçhiz etmeyi ve ovayı hiç hesaba katmamağı bu hükümdârlara tavsiye etmekten başka söylenecek bir şey yoktur. Kim ki kalesini iyi tahkim eder ve uyruğu ile diğer münasebetlerinde yukarıda söylendiği ve ileride söyleneceği gibi davranırsa, daima ona saldırmakta büyük tereddüt duyulacaktır. Çünkü **insanlar, güçlük görülen teşebbüslere her vakit düşmandırlar;** ülkesi iyi tahkim edilmiş ve halk tarafından

sevilen bir kimseye saldırmakta ise hiç kolaylık görülemez.

2— Mesela, Almanya şehirleri çok zamandır bağımsızlar. Ancak arazileri azdır. İmparatora, istedikleri zaman, itaat ederler, ne ondan ne de etraflarındaki herhangi bir kuvvetliden korkarlar. Çünkü öylesine tahkim edilmişlerdir ki herkes, bunları zaptetmenin geç ve güç olması lâzım geleceğini düşünür. Zira her birinin uygun duvar ve hendekleri, bol topçusu vardır; umuma mahsus anbarlarında daima bir sene yetecek kadar içecek, yiyecek ve yakacak saklarlar; bundan başka, hazineye zarar vermeden fukara halkı tok tutabilmek için, halkın geçim vasıtası olan ve şehrin hayatını ve sinirlerini teşkil eden san'atlarda bunlara bir sene için verecek iş bulunur. Ayrıca askerlik talimlerine çok itibar ederler ve bunları birçok usullerle idame ederler.

3—Tahkim edilmiş bir şehre malik olan ve uyruğunun nefretini kazanmamış bir hükümdâr taarruza uğrayamaz; ona saldıracak biri çıksa bile, kepaze olup ters yüzüne döner. Çünkü dünya işleri o kadar değişiklikler gösterir ki, bir kimsenin ordusiyle, bütün bir sene, boşu boşuna, bir şehri muhasara etmesine imkân yoktur. Buna karşı, **"halkın varı yoğu dışarıda olur da bunların yakıldığını görürse, sabrı tükenir ve uzun süren muhasara ve mal kaygusu halka hükümdârlarını unutturur"** diyen olursa şöyle cevap veririlir. Kudretli ve cesur bir hükümdâr, uyruğuna, yerine göre, felâketin uzun zaman sürmeyeceği ümidini vererek, bazan düşmanın vahşetiyle onu korkutarak, kimi zaman da çok cür'etkâr görünenleri kurnazlıkla emniyet

altına alarak, her vakit bütün bu güçlükleri yenebilir.

Bundan başka düşmanın, akla yakın olarak, gelir gelmez ve halkın ruhu henüz ateşli ve müdafaaya istekli bulunduğu zaman memleketi yakıp yıkması lâzımdır; bu sebeple hükümdâr bu işten daha az korkmalıdır, Çünkü bir müddet sonra, ruhlar soğuduğu zaman, zararlar yapılmış, felâket olmuş bitmiştir ve artık çare yoktur; o zaman, uğrunda evleri yanmış, mal ve mülkleri harap olmuş olmakla kendilerine minnettar olduğuna hükmederek, halk hükümdârlarına daha çok bağlanır.

İnsanların tabiatleri, kendilerine yapılan iyilikler için olduğu kadar yaptıkları iyilikler için de bağlılık duyarlar. Böylece meselenin her yönü iyice gözönünde tutulursa, yiyecek ve savunma araçları bulundukça, muhasara esnasında baştan sona kadar halkının maneviyatını sağlam tutmanın tedbirli bir hükümdâr için güç olmadığı meydana çıkar.

11. BÖLÜM

DÎNÎ HÜKÜMDÂRLIKLAR HAKKINDA

1—Dinî hükümdârlıklar da bütün güçlükler bu hükümdârlığa sahip olmaktan öncedir. Çünkü bunlar ya liyakat ya talih ile elde edilirler ve ne biri ne de ötekisi olmaksızın muhafaza olunurlar. Çünkü bu hükümdârlıklar dinin eski ve kökleşmiş nizamlarına dayanırlar; bu nizamlar o derece kuvvetli ve o çeşittendirler ki, yaşayışları ve tutumları nasıl olursa olsun, hükümdârlarını daima makamlarında tutarlar. Yalnız bunların devletleri vardır. Fakat onları müdafaa etmezler; tebaaları vardır, ancak onları da idare etmezler; devletleri müdafaa edilmemiş olmakla beraber ellerinden alınmaz; tebaaları idare edilmemiş olmakla beraber buna aldırış etmezlerve hükümdârlarından sıyrılmağı ne düşünürler ne de yapabilirler. Böylece yalnız bu hükümdârlıklar emin ve mesutturlar.

12. BÖLÜM

MİLİSİN ÇEŞİTLERİ (Sivil Ordu) VE ÜCRETLİ ASKERLER HAKKINDA

1—Yeni olsun, eski veya katışık olsun, bütün devletlerin malik olmaları lâzım gelen başlıca temeller **iyi kanunlar ve iyi silahlardır.** İyi bir ordu olmayan yerde de iyi kanunlar bulunmayacağı için ve iyi bir ordu bulunan yerde iyi kanunların bulunması gerekir

2—Bir hükümdârın kendi devletini savunmak için kullandığı silahlı kuvvetler ya kendi öz malıdır, ya para ile tutulmuş (ücretli) tur; ya yardımcı, ya katışıktırlar. Para ile tutulmuş olanlar ve yardımcılar faydasız ve tehlikelidirler: bir kimse devletini **para ile tutulmuş kuvvetler**e istinat ettirirse, hiç bir zaman istikrarlı ve güven içinde olamaz. Çünkü bu kuvvetlerde birlik yoktur, bunlar haris, düzensiz ve sadakatsizdirler; **dostlar arasında kahraman, düşman karşısında korkaktırlar;** Allah Teâlâ'dan korkuları ve insanlara inançları yoktur; kâfi neticeli hücum ne kadar geciktirilirse yenilgi de o nisbette geciktirilmiş olur; **barışta onlar tarafından, savaşta da düşman tarafından soyulursun.** Bunun da sebebi, aldıkları biraz ücretten başka onları savaş meydanında tutacak bir bağ ve sebep olmayışıdır ki, bu ücret de, hükümdârın uğruna ölmek istemeleri için yeter bir şey değildir. **Onlar harp çıkmadıkça hükümdârın askeri olmağı pekâlâ isterler. Fakat, harp çatıp geldi mi ya kaçmak veya ayrılmak isterler.** (Münafıklar)

3— Bugünkü birçok devletin perişanlığı birçok

seneler süresince para ile tutulmuş silahlı kuvvetlere dayanmış olmasından başka bir sebepten ileri gelmiştir. Bu kuvvetler bazılarına bir takım ilerlemeler sağlayıp kendi aralarında cesur gibi görünürler. Fakat bir yabancı gelince ne olduklarını meydana açığa çıkar. Bu hükümdârların büyük hatalarıdır.

4— Silahlı kuvvetlerde komutanlar ve askerler ücretli ya ücretsiz değerli kimseler veya değersizlerden oluşur. Değerli iseler onlara güvenemezsin, Çünkü ya efendileri olan hükümdârı tazyik etmek veya hükümdârın niyetinin dışında olarak başkalarını yıkmak suretiyle kendilerini büyük ve kuvvetli kılmağa uğraşacaklardır. Fakat liyakatli değilseler, tabii olarak, hükümdârı mahvederler. Ücretli olsun olmasın silahlı kuvvetleri elinde tutan her kimse aynı şeyi yapar diye cevap verilirse, bir hükümdârın veya bir cumhuriyetin silahlı kuvvetleri nasıl kullanması lâzım geleceği ile mukabele edilebilir. **Hükümdâr muharebeye bizzat gidip komutanlık vazifesini kendi yapmalıdır;** Cumhuriyette ise kendi yurtdaşlarını göndermelidir ve değerli çıkmayan birini gönderdiği vakit bunu değiştirmelidir; değerli çıkarsa, haddi aşmaması için, kanunlarla onu bağlamalıdır. Ve yalnız silahlı hükümdârlarla cumhuriyetlerin çok büyük terakkiler yaptığı, para ile tutulmuş silahlı kuvvetlerin ise zarardan başka bir şey yapmadığı tecrübe ile görülmektedir. Kendi silahlı kuvvetleri ile silahlanmış olan bir cumhuriyet, yabancı bir ordu ile silahlanmış olan bir cumhuriyete nisbetle, kendi hemşerilerinden birinin boyunduruğuna daha güçlükle girer.

13. BÖLÜM

YARDIMCI, KATIŞIK VE YERLİ ASKERLER HAKKINDA

1— Faydasız kuvvetlerin diğeri olan yardımcı kuvvetler, kendi ordusu ile hükümdâra yardım etmesi ve koruması için kudretli bir hükümdâr davet edildiği zaman beraberinde gelen kuvvetlerdir. Can kurtarma akçası (Eskiden "Fİdyei Necat" şeklinde kullanılırdı.) kurulmuş yardımcı kuvvetler iyi ve faydalı olabilirler. Fakat onları çağıranlar için daima zararlıdırlar. Çünkü savaşı kaybederlerse mağlûp olduğunla kalırsın, kazanınca da onların esiri olur.

Mesela; İstanbul İmparatoru, komşularına karşı koymak için, Yunanistan'a onbin Türk koydu; bunlar, muharebe bitince, oradan gitmek istemediler ki bu da, Yunanistan'ın Türkler tarafından esir edilmesinin başlangıcı oldu.

2—Zafer kazanmayı isteyen hükümdâr, para ile tutulmuşlardan daha tehlikeli oldukları için, yardımcı kuvvetleri kullanmasın. Çünkü bunlarla felâket muhakkaktır; hepsi de birliktirler ve hükümdârdan başkasına itaata alışkındırlar. Fakat para ile tutulmuş kuvvetler ise, muzaffer olsalar dahi, hükümdâra zararlı olmaları için, (hepsi bir bütün teşkil etmediklerinden onları tedarik edip masraflarını hükümdâr ödediğinden) daha çok zamana ve daha büyük fırsata ihtiyaçları vardır; bu kuvvetlerin başına komutan olarak getireceğin bir kimse hükümdâra zararlı olabilecek kadar bir otoriteyi kısa zamanda kazanamaz Hülâsa, ücretli

askerlerde gevşeklik, yardımcı kuvvetlerde de değerlilik daha tehlikelidir.

3—Akıllı bir hükümdâr, daima, bu gibi kuvvetlerden kaçınır ve kendi kuvvetlerine baş vurur; **başkalarının kuvvetleriyle kazanılan zaferin gerçek bir zafer olmadığını bildiği için de, başkalarının silahlariyle muzaffer olmaktansa kendi kuvvetleriyle mağlûp olmağı tercih eder.**

4—**Ücretli askerler ve satı alınan silahlar faydalı değildir.** Tevrat'ta bu konuya uygun bir hikâye vardır. Meydan okuyan Filistin'li Goliat'a karşı gidip dövüşmek üzere **Davut aleyhisselâm** kendini ileri sürünce, Kral Saul, cesaretlendirmek amaciyle, onu kendi silahlariyle silahlandırdı; Davut aleyhisselâm bu silahları kuşanınca bunlarla kendini iyi kullanamıyacağını ve bunun için kendi sapanı ve bıçağı ile düşmanın karşısına çıkacağını söyleyerek Saul'un silahlarını reddetti. Hülâsa, **başkasının silahları ya üstünden dökülür, ya ağır gelir veya sıkar.**

6. Kral XI. Louis'nin babası VII, Charles talihi ve liyakati ile Fransa'yı İngiliz'lerden kurtarınca, kendi silahlariyle silahlanmak zaruretini duydu ve ülkesinde yaya ve atlı sınıfları kurdu. Daha sonra ise oğlu Kral Louis yayaları lağvetti ve İsviçrelileri para ile tutmağa başladı; öteki Kralların da takip ettiği bu hata, bugün fiilen görüldüğü gibi, krallıktaki tehlikelerin sebebidir. Çünkü İsviçre'lilere itibar ve şöhret kazandırmakla bütün kendi kuvvetlerini alçalttı. Çünkü yaya kıtalarını tamamiyle dağıtmakta kendi süvarilerini yabancı kıtalara tâbi kıldı. Çünkü İsviçreliler ile birlikte savaşmağa alışık ol-

dukları için, bunlar olmayınca, galip gelebileceklerine ihtimial vermezlerdi. Fransız'ların İsviçre'lilere karşı gelememeyişleri ve bunlar olmadıkça da başkalariyle boy ölçüşemeyişleri bundan ileri gelir.

İnsanların ihtiyatsızlığı öyle bir işe başlatır ki, evvelce veremliler için dediğim gibi, başlangıçta iyi göründüğü için altında saklı olan zehrin farkına varılmaz.

5— Bir ülkede, kötülükleri doğdukları anda farketmiyen kimse, gerçekten hakîm değildir: hakîm olmak ise pek az kimseye vergidir. Roma İmparatorluğunun yıkılışının ilk sebebi aranırsa, bunun, yalnızca, Got'ları ücretle tutmağa başlaması olduğu görülür. Çünkü bu başlangıçla Roma İmparatorluğunun kuvvetleri soysuzlaşmağa yüz tutmuştu ve İmparatorluktan eksilen tekmil bu meziyet ve liyakat Got'lara katılmış oluyordu.

Kendi özel ordusu bulunmadıkça hiç bir hükümdârlık emniyette değildir; bilâkis, kötü günde kendisini imanla koruyacak değerlere malik bulunmadığı için, hep talihin oyuncağı olur.

Akıllı kimselerin, daima, kanaat ve hükmü şu olmuştur ki **"kendi özel kuvvetine dayanılmadığı halde kuvvetli gibi görünmek kadar kararsız ve emniyetsiz bir şey yoktur**.”

Özel kuvvetler ise ya vatandaşlardan ya uyruktan teşekkül eden veya kendi adamlarınla yarattığın kuvvetlerdir: kalan hepsi ya ücretli ya yardımcıdırlar.

Mesela: Büyük İskender'in babası Filip ile birçok

cumhuriyet ve hükümdârlıkların kendilerini nasıl silahlandırdıklarına ve düzenlediklerine bakılırsa, kendi özel kuvvetlerini tertiplemek yolunu bulmak kolay olur ki, bu düzenlere tamamiyle güvenilir.

14. BÖLÜM

SİLAHLI KUVVETLER BAKIMINDAN BİR HÜKÜMDÂRI İLGİLENDİREN ŞEYLER HAKKINDA

1—Bir hükümdârın harpten ve onun düzenleri ile idaresinden gayrı amacı, düşüncesi olmamalı, kendine, sanat olarak, başka herhangi bir şey edinmemelidir. Çünkü komuta edene terettüp eden tek meşgale budur. Ve bu o kadar tesirlidir ki, hükümdâr olarak doğanları mevkilerinde tutmakla kalmaz. Fakat çok defa, halktan olan kimseleri bu dereceye yükseltir. **Buna karşılık görülür ki, hükümdârlar, savaştan ziyade süs ve eğlenceyi düşündükleri zaman, devletlerini kaybetmişlerdir.** Bunu kaybettiren ilk sebep de bu san'atı ihmal etmektir; kazandıran sebep de bu san'atın mütehassısı olmaktır.

2— Savaşın zahmetlerinden kaçan hükümdârlar üstün iken halktan birer kimse oldular. Çünkü silahsız bulunmanın getirdiği fenalıklar arasında bir de hakir olmak vardır ki, bu, bir hükümdârın aşağıda söyleneceği gibi sakınması gereken fena ünlerden biridir. Zira silahlı bir kimse ile silahsız bir kimse arasında hiç bir nisbet yoktur ve silahlı olanın silahsız olana istekle itaat etmesini ve silahsız olanın silahlı olan kulları arasında güvenlik içinde bulunmasını akıl almaz. Çünkü birinde küçük görme, öbüründe de kuşku bulunacağı için, bağdaşmaları mümkün değildir. **Böylece askerlikten anlamayan bir hükümdâr, söylediğim diğer mahzurlardan gayri, kendi askerlerinden saygı görmez ve onlara güvenemez.**

3—Hükümdâr, savaş faaliyetlerini hiç bir zaman aklından uzak tutmamalıdır ve bunlarla barış zamanında, harp zamanında olduğundan fazla, meşgul olmalıdır. Bunu da iki türlü yapabilir: biri amelî olarak biri de fikren. Amelî olarak yapmak için askerlerini iyi teşkilâtlanmış ve yetişmiş bir durumda tutmaktan başka, hükümdâr daima av ile uğraşmalı ve böylece vücudunu zahmetlere alıştırmalı ve bu arada, arazînin tabiatını tanımalı ve dağların nasıl yükseldiğini, vadilerin nasıl içerilere uzandığını, ovaların nasıl yayıldıklarını öğrenmeli ve nehirlerle bataklıkların tabiatını anlamalı, ve bütün bunlara çok büyük önem vermelidir. Bu bilgiler ise iki türlü faydalıdırlar: ilkin kendi memleketini tanımak işi öğrenilir, böylece bunların savunmasını daha iyi kavrayabilir; bundan sonra, bu yerleri tanımak ve bunlara alışmak sayesinde, yeniden incelemeğe lüzum göreceği başka her bir yeri kolaylıkla anlayabilir. meselâ, bir yerde bulunan tepeler, vadiler, ovalar, nehirler ve bataklıkların başka vilâyetlerdekilerle bazı benzerlikleri vardır; öyle ki, bir vilâyetteki bir yerin tanınmasiyle başkalarının da tanınmasına kolayca yol bulunur. Ve bu maharetten mahrum olan bir hükümdâr, bir komutanın malik olması gereken ilk vasıftan mahrumdur demektir. Çünkü bu vasıf düşmanı arayıp bulmağı, ordugâh kurmağı, orduları düşmana doğru yürütmeği, muharebe düzenini almağı, kendine faydalı olacak şekilde tahkimli yerleri muhasara etmeği öğretir.

4— Akhai'lilerin hükümdârı Filipomene'ye yazarların yaptıkları övmeler arasında, barış zamanında, muharebeyi gütmek usullerinden başka asla bir

şey düşünmediği de yer tutar; dostları ile kırlarda bulunduğu zaman, çok kere, durur, onlarla tartışmalar yaparmış: düşman şu tepede bulunsa, biz de ordumuzla burada bulunsak, hangimiz üstün durumda olurduk?

Düzenimizi bozmadan ona taarruz etmek için nasıl yanaşırdık?

Çekilmek istesek nasıl yapardık?

Onlar çekilseler nasıl kovalardık?

Ve bir ordu için zuhur edebilecek bütün halleri, yol boyunca, dostlarına öne sürermiş; arkadaşlarının mütalâalarını dinler, kendi fikrini söyler ve onu sebepleriyle teyid edermiş, öyle ki, bu devamlı düşünüş sayesinde, orduları güderken, hiç bir zaman, çaresini bilmediği hiç bir aksilik çıkmazmış.

5— **Zihninin geliştirilmesine gelince, hükümdâr, tarihleri okumalı ve buralarda, mükemmel insanların yaptıklarını mülâhaza etmeli, muharebelerde nasıl davrandıklarını görmeli, yenilgilerinin ve zaferlerinin sebeplerini birnden kaçınabilmek öbürünü taklit edebilmek için incelemelidir.** Bilhassa, kendilerinden evvel gelip şeref ve şöhret kazanmış bir kimseyi taklide yeltenen ve bunun harekât ve icraatını daima gözü önünde tutan bir takım hakim insanların eskiden yaptıkları gibi hareket etmelidir. **Nasıl ki Büyük iskender'in Achille'i, Sezar'ın iskender'i, Scipio'nun Keyhusrev'i taklid ettiği rivayet olunur.** Ksenophon tarafından yazılmış olan Keyhusrev'in hayatını okuyan bir kimse, daha sonra, Scipio'nun hayatını okurken, bu taklidin kendisine ne kadar şeref kazandırdığını

dürüstlük, nezaket, insanhk ye cömertlikte, Ksenophon tarafından Keyhusrev hakkında yazılan şeylere Scipio'nun ne kadar uymağa çalıştığını görür. **Akıllı bir hükümdâr bu gibi davranışlara riayet etmeli ve barış zamanında asla boş durmamalıdır. Fakat bu zamanı, kara günde faydalanmak üzere, ustalıkla kullanmalıdır; tâ ki talih, değiştiği zaman, onu kendisine karşı koyabilecek şekilde mücehhez bulsun.**

15. BÖLÜM

İNSANLARIN VE HÜKÜMDÂRLARIN, HANGİ ŞEYLERDEN DOLAYI ÖVÜLDÜKLERİ VEYA KÖTÜLENMELERİ HAKKINDA

1—Birçok kimseler gerçekten mevcut oldukları hiç bir zaman ne görülmüş ne işitilmiş cumhuriyetler ve hükümdârlıklar tasavvur etmişlerdir. **Nasıl yaşandığı ile nasıl yaşanması gerektiği arasında o kadar fark vardır ki, yapılanı yapılması gereken biçim arasında öyle mesafe vardır ki olana gözlerini kaparda yalnızca olması gerekeni görenler nasıl yaşamasını değil nasıl canından olmasını öğrenmiştirler. Çünkü her yönde iyilik gütmek isteyen kimse, iyi olmayan o kadar kimse arasında, yok olması tabiidir. Bu sebeple kendini korumak isteyen bir hükümdâr için iyi olmamağı ve icabına göre bundan faydalanıp faydalanmamağı öğrenmek lâzımdır.**

2— Bütün insanlar ve daha yüksek mevkide oldukları için, bilhassa hükümdârlar, kendilerinden söz edilirken, övücü veya kötüleyici niteliklerden biriyle hükümlenirler. Bu şu demektir ki: kimi eli açık, kimi cimri; kimi mükrim, kimi doymaz; kimi zalim, kimi merhametli; kimi aldatıcı, kimi sadık; kimi kancık ve ödlek, kimi yavuz ve yüreği pek; kimi iyi yürekli, kimi kibirli; kimi zevk ve eğlenceye düşkün, kimi afif; kimi mert, kimi hilekâr; kimi sert, kimi yumuşak; kimi ağır başlı, kimi hoppa; kimi dindar, kimi dinsiz diye ve bunlara benzer sıfatlarla tanınır. (İnsan kendini zorlamamalıdır.)

3—Bir hükümdârda, yukarıda söylenen sıfatlardan

iyi diye sayılanların bulunmasının çok beğenilecek bir şey olacağını herkes itiraf eder. Fakat, insanlığın müsait olmayan tabiatından dolayı bunların hepsine malik bulunamıyacağı, veya, bunlara tamamiyle riayet edilemiyeceği için, hükümdâr o kadar ihtiyatlı olmalıdır ki devleti kaybettirmesin muhtemel kötü huyların şerefsizliğinden kaçınmasını bilsin, ve devleti kaybettirmeyenlerden de, elinde ise, sakınsın. Fakat sakınmazsa, aldırış etmese de olabilir. Bilhassa, **onlarsız devleti güçlükle muhafaza edebileceği kusurların kötü sanına uğramaktan çekinmesin. Çünkü her tarafı iyice mülâhaza edilince, fazilet gibi görünen fakat onlara uymakla felâket getirecek olan bazı şeyler ve kusur gibi görünen fakat bunlara uymakla güvenlik ve refah sağlayacak başka şeyler bulmak mümkündür.**

16. BÖLÜM

CÖMERTLİK VE TUTUMLULUK HAKKINDA

1—**Cömert diye tanınmak iyi olur. Bununla beraber, hükümdârı cömert tanıtacak gibi kullanılan cömertlik hükümdâra zarar getirir. Çünkü gereği gibi ve ölçü ile kullanılırsa, bu hal cömertlik sayılmayacaktır ve sonunda cimriliğin kötü sanından kurtulamıyacaksın.** İnsanlar arasında cömert adının kalmasını isteyebilmek için ise, debdebeye ait hiç bir şeyden geri kalmamak lâzımdır; öyle ki, böyle bir hükümdâr, daima, bu gibi işlerde bütün varını tüketecektir ve cömert adının devamını istiyorsa, sonunda, halka olağanüstü vergiler yüklemek ve para edinmek için yapılabilen her şeyi yapmak zorunda kalacaktır. Bu ise, onu, uyruğunun gözünde menfur kılmağa başlar; fakir düşünce de herkesten az saygı görür; Öylesine biri bu cömertliği ile çoğunu incittiği ve pek az kimseyi taltif etmiş olduğu için ilk fırsatta güçlüklerle karşılaşır, ve **ilk tehlikede kendisini o tehlikenin içinde bulur; bunu takdir edip yol değiştirmek isteyince çabucak cimriliğin kötü sanına düşer.**

2—**Bir hükümdâr, herkesçe bilinecek gibi bu cömertlik niteliğini, kendisine zararı dokunmaksızın, kullanamayınca tedbirli bir kimse ise adının cimriye çıkacağını umursamamalıdır.** Çünkü tutumluluğu sayesinde gelirinin kendisine yettiği, kendisiyle savaşanlara karşı savunabildiği, hatta yük olmadan teşebbüslere girişebildiği görülünce, zamanla, daima, daha cömert sayılır; öylesine ki, hiç bir şeylerini almadığı herkese cömertlik yapmış olur ki, bunlar çokluktur ve bütün bağışta bulunmadık-

larına ise cimrilik yapmış sayılır ki, bunlar da azlıktır. Zamanımızda, ancak cimri diye tanınanların büyük işler yaptığını gördük; öbürleri sönüp gitmişlerdir.

3—**Bir hükümdâr kendi uyruğunu soymağa mecbur kalmamak, savunmasını yapabilmek, yoksul ve itibarsız düşmemek, soyguncu olmağa mecbur olmamak için cimri diye tanınmasına az değer vermelidir. Çünkü bu, ona hükümranlık ettiren kusurlardan biridir.**

Bir kimse **"Filan, cömertliği ile İmparatorluğa yükseldi ve birçokları, cömert oldukları ve böyle tanındıkları için çok büyük mertebelere ulaştılar."** derse şöyle cevap verilebilir.

"Sen ya olmuş bitmiş bir hükümdârsın yahut onu elde etmek yolundasın."

Birinci halde bu cömertlik zararlıdır; ikincisinde ise cömert tanınmak pek lüzumludur.

Bir kimse cevap olarak: **"orduları ile büyük işler yapan ve yine çok cömert tanınan hükümdârlar çoktur"** derse, cevab şudur:

"Hükümdâr ya kendinin ve uyruğunun malını, ya başkalarının malını harcar. Birinci halde eli sıkı olmalıdır; öbür halde ise cömertlikle ilgili hiç bir şeyi arkaya bırakmamalıdır."

4— Ordusu ile sefere çıkan, soygun ile şehirleri yağma etmek suretiyle, haraç ile yaşayan ve başkasının malından faydalanan bir hükümdâra bu cömertlik lâzımdır; yoksa askerleri arkasından gelmez. Hükümdârın veya uyruğunun olmayan

şeylerle, Keyhusrev, Cesare ve Alekssandro'nun yaptığı gibi, bol keseden bağışlar yapabilirsin. Çünkü **başkasının malını harcamak şöhretini azaltmaz, aksine çoğaltır; yalnızca kendi malını harcamaktır ki hükümdâra ziyan getirir.**

Cömertlik kadar kendi kendini bitiren bir şey yoktur. Cömertlik yaptıkça cömertlik yapmak gücü kalmaz ve ya yoksul ya itibarsız olursun yahut yoksulluktan kaçmak için, soyguncu ve menfur olursun. Ve bir hükümdâr, birçok sakınılacak şeyler arasından, bilhassa, itibarsız ve menfur olmaktan sakınmalıdır; cömertlik ise hükümdârı bunların her ikisine de götürür. Bu sebeple, cömert tanısınlar diye nefretli bir kotü şöhret getiren soyguncu adını kazanmaktan ise, nefretsiz bir kötü şöhret getiren cimri adına razı olmak daha büyük akıllılıktır.

17. BÖLÜM

ZALİMLİK VE MERHAMET VE SEVİLMENİN Mi YOKSA KORKULMANIN MI DAHA iYi OLDUĞU HAKKINDA

1—**Her hükümdâr zalim değil, merhametli tanınmağı arzu etmelidir; bununla beraber bu merhameti fena kullanmaktan sakınmalıdır.** Bundan dolayı hükümdâr, uyruğunu birleşmiş ve sadakatte tutmak için zalimlik kötü sanından kaygulanmamalıdır. Çünkü ibret verici pek az ceza sayesinde, fazla merhametten dolayı boğazlaşmalar ve soygunlar doğuran kargaşalıkların alıp yürümesine meydan verenlerden daha çok merhametli olur; sebebi şu ki bu kargaşalıklar bütün bir topluluğa zarar getirirler, hükümdârdan gelen icraat ise bir kişiye zarar verir.

Yeni devletler tehlikelerle dolu olduklarından bütün hükümdârlar içinden yeni olan hükümdârın zalim adından sakınması mümkün değildir. Virgilio, Didone'nin ağzından şöyle der:

“Durumun güllüğü ve saltanatın henüz yeni oluşu beni bu gibi usullere başvurmağa ve hudutları çepe çevre muhafızlarla korumağa mecbur ediyor.”

Bununla beraber, yeni hükümdâr, inanmakta ve işe girişmekte ağır olmalı, korkuya da kapılmamalı ve ihtiyat ve insafla ölçülü bir şekilde hareket etmelidir; tâ ki aşırı güven onu ihtiyatsızlığa sürüklemesin ve aşırı güvensizlik çekilmez bir hale getirmesin.

2— Bundan da bir tartışma doğar ki o da şudur:

Korkulmaktan ziyade sevilmek mi, yoksa aksi mi daha iyidir?

Cevabı her ikisi de olmak gerekir. Fakat bunları birleştirmek güç olduğu için ikisinden biri olamamak mevkiinde kalınırsa, sevilmiş olmaktan ziyade korkulmuş olmak çok daha emniyetlidir. Çünkü insanlar hakkında, genel olarak, şu denebilir ki: nankör, dönek, olduğundan başka türlü görünür, düşüncesini gizleyici, tehlikeden kaçıcı ve kazançta açgözlüdürler ve onlara iyilik yapıldığı müddetçe, ihtiyaçtan uzak olduğu zaman, hepsi hükümdârın yanındadırlar; kanlarını, mallarını, canlarını, evlâtlarını hükümdâra teklif ederler. Fakat sıkışıldığı zaman baş çevirirler. (Münafıklar)

Her şeyini insanların sözlerine dayamış olan bir hükümdâr, başka hiç bir hazırlığı olmadığı için, yıkılır gider. Çünkü ruh asaleti ve büyüklüğü ile değil de para ile kazanılan dostluklara hak kazanılır ama bunlar elde edilemezler ve zamanı gelince onlardan istifade edilemez, insanlar ise, kendisinden korkulan bir kimseye olmaktan ziyade, kendisini sevdirmiş olan bir kimseye zarar vermekte daha az çekingendirler. Çünkü sevgi bir minnettarlık bağı ile durur; insanlar ise kötü olduklarından her şahsî menfaat fırsatında bu bağ kopar. Fakat korku hiç bırakmayan bir ceza kaygusu ile beslenir.

3—**Hükümdâr, kendisinden korkulmağı öylesine sağlamalı ki, sevgiyi kazanmasa bile, nefretten kaçınabilsin. Çünkü korkulmuş olmak ve nefret edilmemek, pek âlâ, yanyana olabilir; bunu da hemşerilerinin ve uyruğunun mallarına ve karılarına göz dikmemekle daima sağlayabilir.**

Yine birinin kanına girmek icap ettiği zaman bunu uygun delil ve apaçık sebep olunca yapmalıdır. Fakat, her şeyden ziyade, başkasının malından elini çekmelidir. Çünkü **insanlar babalarının ölümünü, mal ve mülklerinin kaybolmasından daha çabuk unuturlar.** Bundan başka, mala el koymak bahaneleri hiç eksik olmaz ve yağma ile geçinmeğe başlayan bir kimse başkalarının malını almak için daima bahane bulur; bunun tersine olarak cana kıymak bahaneleri ise daha seyrektir ve daha çabuk azalır.

4—Hükümdâr ordusu ile beraber bulunduğu ve kalabalık bir askeri idare ettiği zaman, o vakit, zalim adından hiç kaygulanmamalıdır. Çünkü bu ün olmadıkça, bir ordu hiç bir zaman derli toplu ve herhangi bir savaşa hazır tutulamaz. Anibal'ın çok beğenilen, icraatı arasından şunu hikâye ederler:

Sayısız milletlerden karma olarak meydana gelmiş, yabancı topraklarda savaşa sürülmüş çok büyük bir ordusu olduğu halde gerek talihli gerek talihsiz günlerinde, ne aralarında ne de hükümdâra karşı bir anlaşmazlık çıkmadı.. Bu ise ancak onun insanca olmayan zalimliğinden dolayı olabilmiştir ki, bu zalimliği, sayısız başka meziyetleri ile birlikte, onu askerinin yanında saygıya değer ve korkunç kıldı ve zalimliği olmasaydı bu tesiri hâsıl etmeye öteki meziyetleri yetmezdi. Az dikkatli muharrirler ise bir yönden onun bu icraatını beğenirler, öteki yönden, bunun başlıca sebebini ayıplarlar.

5—İnsanlar kendi keyiflerine göre sevdiklerinden ve hükümdârın davranışına göre korku duyduklarından, akılla bir hükümdâr, başkasına ait olan bir

şey üzerine değil kendisine ait olan bir şey üzerine dayanmalıdır; ancak, menfur olmaktan sakınmağa da çare bulmalıdır.

18. BÖLÜM

HÜKÜMDÂRLARIN VERDİKLERİ SÖZÜ NASIL TUTMALARI GEREKTİĞİ HAKKINDA

1— **Bir hükümdâr için sözüne sadık kalması, namuslu yaşamasının ne kadar övgüye değer olduğunu herkes takdir eder; bununla beraber zamanımızda, verilen söze az önem vermiş ve kurnazlıkla insanların başlarını döndürmesini bilmiş bazı hükümdârların büyük işler başarmış olduklarını tecrübe göstermektedir; sonunda da bunlar doğruluğa dayanmış olanları geçmişlerdir.**

2— Mücadele için iki yol vardır.

a- Kanunlarla
b- Kuvvetle

Birincisi insanlara mahsustur, ikincisi hayvanlara. Fakat birincisi çok kere yetmediği için ikinciye başvurmak lâzım gelir. **Bundan dolayı bir hükümdâr için insan ve hayvan tarafını iyi kullanmasını bilmek lâzımdır.** Bu cihet, hükümdârlara, eski muharrirler tarafından kapalı olarak öğretilmiştir: bu muharrirler Aşil'nin ve o eski hükümdârlardan daha birçoğunun, terbiyesi altında yetişsinler için, büyütülmek üzere Chirone adındaki Centaure' ye[31] nasıl teslim edildiklerini anlatırlar. Yarı insan, yarı hayvan bir mürebbiye malik bulunmak, bir hükümdâr için, bu tabiatların her ikisini de kullanmasını bilmek gerektiğinden başka bir şey demek değildir ve bu tabiatlardan biri olmaksızın ötekisi devamlı olmaz.

---

[31] Centaure = Üstü insan altı hayvan olan bir yaratık.

3— Mademki bir hükümdâr hayvan tarafını iyi kullanmayı bilmek zorundadır, bunlardan arslan ve tilkiyi seçmesi lâzımdır. Çünkü arslan tuzaklara karşı savunamaz, tilki de kurtlara karşı savunamaz. Bundan dolayı tuzakları tanımak için tilki olmak ve kurtları korkutmak için arslan olmak gerekir. Sadece arslanlık yapmak istiyenler hiç bir şey anlamıyorlar demektir. Bundan dolayı, ihtiyatlı bir hükümdâr, verdiği sözü tutmak kendi aleyhine dönerse ve bu sözü vermeği gerektiren sebepler ortadan kalkınca, sözünde ne durabilir ne de durmalıdır. **İnsanların hepsi de iyi olsalardı bu kaide iyi olmazdı. Fakat kötü oldukları için ve hükümdâra karşı sözlerinde durmayacakları için, hükümdârın da onlara verdiğin sözde durmağa mecbur değildir.**

Bir hükümdâr için verdiği sözde durmamağı örtecek meşru sebepler hiç bir zaman eksik olmamıştır. Bu konuda zamanımıza ait sayısız misaller vermek ve hükümdârların sözlerine sadakatsizlikleriyle ne kadar vaadin, ne kadar bansın beyhude yapılıp iptal edildiğini göstermek mümkündür: ve tilki olmasını en iyi bilenin işi en iyi gitmiştir. Fakat bu tabiatı iyice boyamasını bilmek ve olduğundan başka türlü görünmesini, düşüncelerini gizlemesini çok iyi becermek lâzımdır; insanlar ise o kadar basittirler ki ve hâlin zaruretlerine o kadar tabidirler ki aldatmak isteyen daima aldanacak birini bulur.

4— VI. Aleksandro insanları aldatmaktan başka asla bir şey yapmamış, asla bir şey düşünmemiş ve her zaman aldatabilecek kimseler bulmuştur. Ve

teminat verirken ondan çok tesir yapan, en az riayet edeceği bir şeyi en büyük yeminlerle teyit eden başka bir adam görülmemiştir. Çünkü dünyanın bu tarafını pekiyi biliyordu. Böylece, bir hükümdâr için, yukarıda söylenen **bütün niteliklere malik olmak gerekli değildir. Fakat onlara sahip imiş gibi görülmek gereklidir. Bu niteliklere sahip olununca ve daima onlara riayet edilince zararlıdırlar; var gibi görününce ise faydalıdırlar; merhametli, sadık, insanlık sever, doğru, dindar görünmek ve olmak gibi. Fakat böyle olmamak gerekince aksini yapmasını bilmeğe ve ona muktedir olmağa ruhça hazır olmak şartiyle.**

Bir hükümdâr ve bilhassa yeni bir hükümdâr, devleti muhafaza edebilmek için, ekseriya, verilen söze, merhamete, insanlığa, dine karşı hareket etmek mecburiyetinde olduğu için bir kimse hakkında **"iyi insandır"** dedirten bütün bu şeylere riayet edemez. Böylece, talih rüzgârlarının ve ahval değişikliklerinin emrine göre dönmeye alışkın bir ruh taşıması ve yukarıda dediğim gibi, imkân bulunca, iyilikten uzaklaşmamasıdır. Fakat gerekince, kötülüğe başvurmasını bilmesi lâzımdır.

5—**Bir hükümdâr, yukarıda söylenen beş vasıfla dolu olmayan bir sözün, hiç bir zaman, ağzından çıkmamasına ve kendisini görüp dinleyenlere merhametin, sadakatin, doğruluğun, dinin tâ kendisi olarak görünmeğe çok dikkat etmelidir.** Ve bu sonuncuya sahipmiş gibi görünmek kadar lüzumlu bir şey yoktur, insanlar, genel olarak, elleriyle olmaktan ziyade gözleriyle hüküm verirler. Çünkü herkes görebilir fakat pek az kimse

hissedebilir. **Herkes, hükümdârı göründüğü gibi görür, pek az kimse ne olduğunu hisseder; bu pek az kimse de, devlet nüfuzunun koruduğu çoğunluğun kanaatına karşı koymağa cesaret edemez.**

Bütün insanların, bilhassa, yargılayıcısı bulunmayan hükümdârların icraatında neticeye bakılır. Bunun için bir hükümdâr muzaffer olmağı ve devleti muhafaza etmeği sağlasın, vasıtalar daima muteber ve makbul sayılır ve herkesçe övülür. Çünkü **halk görünene ve olana, kapılır; dünyada ise halktan başka bir şey yoktur. Çoğunluğun dayanacak yeri olunca, azınlığın sözü olmaz. Adını söylemek uygun düşmeyen zamanımızdaki bir hükümdârın ağzı barış ve doğruluktan gayrı söz etmez; hâlbuki her ikisinin de en büyük düşmanıdır; bunlara riayet etmiş olsaydı, bunlar bir kaç defa, ya itibarını veya devletini kaybettirirlerdi.**

19. BÖLÜM

HAKİR VE NEFRET EDİLEN OLMAKTAN NASIL KAÇINILACAĞI HAKKINDA

1—Hükümdâr kendisini menfur ve itibarsız kılan şeylerden sakınmağa çalışmalıdır ve bunlardan her ne zaman kaçınırsa, kendisine düşeni yapmış olur ve öbür kusurlarında hiç bir tehlikeye uğramaz. Evvelce söylediğim gibi, bir hükümdârı her şey ziyade menfur kılan açgözlü olması, uyruğunu soyması ve kanlarını gasbelmesidir ki işte bundan sakınmalıdır: ve genel olarak insanlar, mal ve şerefleri ellerinden ne zaman alınmazsa, rahat yaşarlar; o vakit yalnız bir azlığın ihtirası ile savaşmak kalır ki, bu ihtiras bir çok şekilde ve kolaylıkla frenlenebilir. Dönek, ciddiyetsiz, kancık, ödlek ve kararsız tanınmak hükümdârı hakir kılar ki bundan, tehlikeden kaçar gibi, kaçınmalı ve icraatında büyüklük, yürek pekliği, ağır başlılık, kudret sezilsin İçin tertip almalı, uyruğunun hususî, entrikalarına karşı hükmünün değiştirilmez olduğunu göstermeli ve kendi hakkında öyle bir kanaat yaratmalı ki hiç kimse onu ne aldatmağı ne de atlatmağı düşünebilsin.

2— Kendi hakkında bu kanaati veren bir hükümdâr çok ünlü olur ve ünlü olana karşı güçlükle fesat kurulur, güçlükle saldırılır; yeter ki mükemmel bir insan olduğu ve halkı tarafından saygı gördüğü bilinsin. Çünkü bir hükümdârın, biri içeride uyruğu sebebiyle, diğeri dışarıda yabancı hükümdârlar sebebiyle, iki korkusu olmalıdır. Sonuncuya karşı iyi silahlar ve iyi dostlarla savunur ve iyi silahları olunca daima iyi dostları da olur ve dış işler sağlam

oldukça içerideki işler de, evvelce bir fesat ile bulandırılmamış ise, daima sağlam olur. Dışardakiler kıpırdasalar bile, hükümdâr tertipli ise, her türlü saldırışa daima dayanır.

3—Uyruğa gelince, dışardaki işlerle kaynaşmasa bile, gizli olarak fesat kurmalarından korkulur; bundan da hükümdâr, menfur veya hakir olmaktan kaçınmakla ve halkı kendisinden hoşnut kılmakla pekâlâ korunabilir ki bu hususları, yukarıda uzun uzadıya söylendiği gibi, sağlamak gerekir. **Fesatlara karşı bir hükümdârın malik olabileceği en tesirli çarelerden biri de umumun nefretini kazanmamaktadır. Çünkü fesat kuran kimse, daima, hükümdârın ölümü ile halkı tatmin edeceğine inanır. Fakat bununla halkı inciteceğine inanırsa böyle bir karar almağa cesaret etmez. Çünkü fesatçıların önüne dikilen güçlükler sayısızdır**. Fırsatların çok, fakat muvaffak olanlarının az olduğu tecrübe ile görülür. Çünkü fesat kuran bir kimse yalnız olamaz ve ancak gayrı memnun olduklarını sandığı kimselerden arkadaş seçebilir; ve bir gayrı memnuna kendi niyetlerini açar açmaz ona memnun olmak için fırsat vermiş olursun. Çünkü hükümdârın niyetini açığa vurmakla o bundan her türlü nimeti ümit edebilir: öylesine ki bu tarafta kazancı emin, o bir tarafta ise şüpheli ve tehlikelerle dolu göründüğünden, hükümdâra sadık kalması için ya az bulunur bir dost, yahut hükümdârın inatçı bir düşmanı olması gerekir.

4—Fesat kuranın tarafında ancak korku, kıskançlık ve onu yıldıran ceza şüphe ve endişesi bulunur. Fakat hükümdâr tarafında ise hükümdârlığın haş-

meti, kanunlar ve kendisini koruyan devletin ve dostlarının savunma vasıtaları vardır: Öylesine ki, bütün bunlara halkın sevgisi de katılınca, bir kimsenin fesat kuracak kadar delicesine cür'etkâr olması imkânsızdır. Çünkü fesat kuran bir kimsenin, bayağı hallerde, kötülüğünü yapmadan önce korkması gerekirse, böyle bir halde, fenalık yapıldıktan sonra millet ona düşman olacağı ve bundan dolayı, sığınacak hiç bir yer ümit edemiyeceği için, daha çok korkması lâzımdır.

5—**Bir hükümdâr, halk kendisini sevdikçe fesatlara az önem vermelidir. Fakat halk kendisine düşman ise ve kendisinden nefret ediyorsa, her şeyden ve herkesten korkmalıdır. Ve iyi düzenlenmiş devletlerle akıllı hükümdârlar büyükleri ümitsiz bir hale getirmemeği, halkı hoşnut ve memnun etmeği, her çareye başvurarak, düşünmüşlerdir. Çünkü bu husus bir hükümdârın en önemli meselelerinden biridir.**

6— Zamanımızda iyi düzenlenmiş ve iyi idare edilen devletlerarasında hükümdârın güvenliğinin ve hürriyetinin bağlı olduğu sayısız iyi müesseseler vardır; bunlardan birisi **parlâmento** ve **onun otoritesidir**.

Ancak hükümdâr, büyüklerin ihtirasını ve küstahlığını bilmeli, ağızında bunları yola getirecek bir fren bulundurmalı, onların lüzumuna hükmederken, diğer taraftan, halkın onlara karşı oluşu ve korkuya dayanan nefretide bahane ederek ve halkı da emniyette tuttuğunu göstermelidir.

Halkı tuttuğu zaman büyüklere ve büyükleri tuttu-

ğu zaman halkla çıkabilecek anlaşmazlık yükünü üzerinden kaldırmak maksadı ile parlâmentonun uğraşmasını istemelidir. Ayrıca hükümdârın tepki görmemesi için, büyükleri ezecek ve küçükleri tutacak bir üçüncü hâkimlikte kurmalıdır. Bundan daha iyi ve ihtiyatlı ve hükümdârın iktidârının güvenliğini daha çok sağlayacak bir düzen yoktur. Yani **hükümdârlar sıkıntı ve yük teşkil eden şeyleri başkalarına idare ettirmeli, lütuf ve atifet işlerini ise kendileri idare etmelidir.**

Sonuç olarak **bir hükümdâr büyükleri kollarken halkın nefretini kazanmamalıdır.**

7— **Bazı Roma İmparatorlarının hayat ve ölümleri göz önünde tutulunca, bir takımının daima büyük ruh fazileti göstermelerine ve kusursuz yaşamalarına rağmen İmparatorluğu ellerinden kaçırdıklarını veya kendilerine karşı fesat kuran kendi adamları tarafından öldürüldüklerini görmekle aykırı misaller bulunduğu, birçok kimselerce düşünelebilir.**

8— İlkin şu husus kayda değer ki öbür hükümdârlıklarda yalnız büyüklerin ihtirasları ve halkın küstahlığı ile uğraşmak icap ederken, Roma İmparatorları için askerlerin zalimliğine ve aç gözlülüğüne katlanmak gibi üçüncü bir güçlük de vardı. Hemhal ki hem **askeri memnun etmek güç olduğu** için, bu iş o kadar güç idi ki birçoklarının mahvına sebep oldu. Çünkü halk rahatı, bu sebeple de, sessiz hükümdârları severdi; askerler ise asker yürekli, kavgacı, zalim ve açgözlü olan hükümdârları severlerdi. Çift maaş alabilmek, kendi zalimliklerini, aç gözlülüklerini doyurabilmek için hükümdârın, bu

nitelikleri milletler üzerinde tatbik etmesini isterlerdi.

9— Bunun neticesi olarak, tabiatları veya beceriklilikleri bakımından, gerek halkı gerek askeri sıkı altında tutabilecek kadar büyük bir şöhrete malik olmayan imparatorlar yıkılıp gidiyordu ve bunların çoğu, bilhassa evvelce devlet hizmetinde bulunmadan hükümdârlığa yükselenler, birbirine aykırı bu iki zıd mizacın güçlüğünü görünce, halka kötülük etmeği az önemli sayarak askeri memnun etmek yolunu tutarlardı. Böyle davranmaksa lüzumlu idi. Çünkü, hükümdârlar herhangi birinin nefretini kazanamamazlık edemeyince, ilkin topluluğun nefretini kazanmamağa çalışmalıdırlar; bunu yapmadıkları zaman ise, her çareye baş vurarak, daha kudretli olan topluluğun nefretinden kaçınmaya gayret etmelidirler. Böylece, yeni oldukları için olağanüstü yardımlara muhtaç olan imparatorlar, halktan ziyade askerlere yanaşırlardı ki, bu da, yine hükümdâr bunların karşısında itibarını muhafaza etmeği bilip bilmediğine göre fayda veya zarar getirirdi.

10—**Nefret, fena icraatla olduğu kadar, iyi icraatla da kazanılır. Böylece yukarıda söylenildiği gibi bir hükümdâr, devletini elinde tutmak isteyince, çok zaman, iyi olmamağa mecbur olur. Çünkü yerinde tutunabilmek için kendisine muhtaç olduğuna hükmettiğin topluluk ister halk, ister asker, ister büyükler olsun bozuk ise, onu memnun etmek için onun huyuna uymaklığın uygun düşer; o engel ise iyi icraat hükümdâra zararlı olur.** Fakat IV.Aleksandro'ya gelelim: bu zat o ka-

dar iyilik sahibi idi ki, ona atfedilea övmeğe değer başka işleri arasında şu da vardı: İmparatorluğu elinde tuttuğu on dört yıl içinde yargılanınaksızın hiç bir zaman hiç bir kimse öldürülmemiştir, Bunu̇nla beraber zevkine düşkün ve anası tarafından idare edilen bir kimse olarak tanındığı ve bundan dolayı itibarı bozulduğu için, ordu ona karşı fesat kurdu ve onu öldürdü.

12—Halkı ezmekle beraber, askerleri kendine dost edinmek suretiyle daima başarı ile hüküm sürebilirsin. Zira ve askerlerin yanında olmasıyla, halk hayret ve şaşkınlık içinde kalsalarda, askerler, memnun ve hürmetkâr kalırlar.

14—**Ölümler hükümdârlar için kaçınılmaz ölümlerdir.** Çünkü ölmekten çekinmeyen herhangi bir kimse her işi pek âlâ yapabilir. Fakat hükümdâr bundan az korkmalıdır, günkü bu işler çok seyrek olur. Ancak kullandığı ve hükümdârlığının hizmeti için yakınında tuttuğu kimselerden herhangi birine ağır bir kötülük yapmaktan sakınmalıdır:

15—Hükümdâr askerleri kendisine bağlamak için başıboş bırakmamalı. Vekarını korumalı ve imparatorluk haşmetine yaraşmayan bayağı işler ile uğraşmamalıdır. Yoksa askerler yanında da itibarsız olduğu gibi, halk tarafından menfur biri olur.

16— Halktan ziyade askerleri memnun etmek gerekiyor idi ise bu keyfiyet askerlerin halktan ziyade kudretli oldukları içindi: şimdi ise Türk ve Sudan'lı hükümdârlar müstesna bütün hükümdârlar için askerlerden ziyade halkı memnun etmek daha çok gereklidir. Çünkü halk askerlerden

kudretlidir.

17— Devletinin kudret ve güvenliğinin bağlı bulunduğu on iki bin piyade ve on beş bin atlıyı daima yanında bulunduran Türk hükümdârını istisna ediyorum; bu beyin, başka hiç bir mülâhazaya bakmadan, bunları kendine dost olarak muhafaza etmesi lâzımdır, Sudan devleti de, bunun gibi, tamamiyle askerlerin elinde olduğu için bu hükümdâr da halka bakmaksızın bunları kendine dost olarak muhafaza etmelidir. Şunu da hatırda tutmalısınız ki bu Sudan devleti bütün öbür hükümdârlıklardan başka türlüdür. Çünkü bu, ne babadan kalma hükümdârlığa ne de yeni hükümdârlık adı verilebilen hıristiyan papalığına benzer; şundan dolayı ki varis olanlar ve beylikte kalanlar eski hükümdârın oğulları değildir. Fakat yetkili olanlar tarafından bu makama seçilen kimselerdir. Bu düzen ise eski olduğu için buna yeni hükümdârlık denemez. Çünkü bunda yeni hükümdârlıkta bulunan güçlüklerden hiçbiri bulunmamaktadır. Çünkü hükümdâr yeni olmakla beraber bu devletin nizamları eskidir ve yeni hükümdârı, babadan kalma hükümdârları imiş gibi, karşılayacak şekilde düzenlenmiştir.

21—İmparatorların mahvına sebep olarak nefret ve itibarsızlığı görecek ve bir kısmı bir türlü, bir kısmı da başka türlü davrandıkları halde, bu kısımların her birinde, hükümdârlardan birinin iyi ötekilerinin fena bir akıbetle karşılaştıklarının da sebebini anlıyacaktır. Çünkü yeni hükümdâr, veraset ile gelen hükümdârı taklit etmek lüzumsuz ve zararlı olduğudur.

20. BÖLÜM

HÜKÜMDÂRLARIN HER GÜN YAPTIKLARI KALELERİN VE DAHA BİRÇOK ŞEYLERİN FAYDALI OLUP OLMADIKLARI HAKKINDA

1— Bir takım hükümdârlar, devletlerini güvenle tutabilmek için, uyruklarını silahsızlandırmışlar; başka bir takımı da hükümleri altındaki ülkede ayrılıklar yaratmışlar; kimi de kendi aleyhlerine düşmanlıklara yer vermiş; başkaları da, saltanatlarının başlangıcında, kendilerine şüpheli olan kimseleri kazanmak yolunu tutmuşlar; kimi kaleler inşa emiş kimi ise bunları yıkıp yok etmiştir. Buna benzer bir takım kararlar almak mecburiyetinde kalan devletlerin özelliklerine girmeden bütün bu şeyler hakkında kesin hüküm verilememektedir.

2— Yeni bir hükümdârın kendi uyruğunu silahsızlandırması hiç olmamıştır; aksine, silahsız olduğu zaman daima silahlandırmıştır. Çünkü silahlandırmakla bu silahlı kuvvetler hükümdârın malı olur, şüpheli olanlar sadık olurlar, sadık olanlar da sadık kalırlar, uyruğun da kendi taraftarın haline gelir. Uyruğun hepsini silahlandırmak mümkün olmadığı için silahlandırdık larına yaptığın iyilik sayesinde ötekiler daha güvenle idare edilirler. Kendilerine yapıldığını gördükleri bu muamele farkı onları hükümdâra karşı minnet altında bırakır; ötekiler ise, daha çok tehlikeli işlerde ve zahmet altında bulunanların daha itibarlı olmaları gerektiğini düşünerek, hükümdârı mazur görürler. Fakat hükümdâr uyruğunu silahsızlandırdığı vakit, ya korkak veya hain oldukları için onlara güvenmediğini göstermek suretiyle, onları incitmeğe başlarsı. Bu

kanaatlarının her ikisi de hükümdâra karşı nefret doğurur. Silahsız kalamıyacağı için de ücretli milislere yönelmek gerekecektir; bunlar ise evvelce söylenen niteliktedirler ve iyi olsalar bile, kudretli düşmanlara ve şüpheli uyruklarına karşı hükümdârı koruyacak kadar olamazlar.

3—Yeni bir ülkedeki yeni bir hükümdâr, daima, ordusunu düzenlemiştir. Tarihler bu misallerle doludur. Fakat bir hükümdâr, kendi eski devletine bir uzuv olarak kattığı yeni bir ülke edinince, o zaman burayı zaptederken hükümdâra taraftarlık edenler müstesna bu ülkeyi silahsızlandırmak gerekir. **Ancak bu taraftarları dahi zamanla ve fırsat düştükçe, gevşek ve zevkine düşkün bir hale getirmek lâzımdır.** İşi öylesine düzenlemek gerekir ki, eski hükümdârın devletindeki bütün silahlı kuvvetler yakınında yaşayan kendi öz askerlerinin eline aktarmalıdır.

4—Hükümdârın hiziplerini yaşatıp kan dökecek kadar işi azıtmalarına müsaade etmemekle beraber, aralarındaki bu ayrılığı besleyip yurtdaşları kendi kavgalarıyle meşgul etsede sonuç iyi olmaz. Çünkü sonuçta hükümdâr mağlûp olur olmaz, bunlardan bir takımı cesaretlenip ve bütün devleti ellerinden alırlar. Böylece bu gibi usuller hükümdârın zayıflığına delâlet eder. Çünkü kudretli bir hükümdârlıkta bu gibi ayrılıklara hiç bir zaman müsaade edilmez; zira bunlar ancak barış zamanında fayda verirler: barışta uyruğu bu yol ile daha kolay idare etmek mümkündür. Fakat savaş gelip çatınca, bu gibi düzenlerin boşluğu meydana çıkar.

5— Hiç şüphe yok ki, hükümdârlar, kendilerine

karşı çıkarılan güçlükler ve yapılan karşı koymaları yendikleri zaman büyük olurlar; ve bunun için talih, bilhassa soydan gelen bir hükümdârdan ziyade şöhret kazanmağa daha çok ihtiyacı olan yeni bir hükümdârı büyük kılmak istediği zaman, düşmanlar yaratıp bunları ona karşı harekete getirir; tâ ki hükümdâr bunları yenmek ve kendi düşmanlarının getirdiği bu merdivenle daha yükseğe çıkmak fırsatını bulur.. Hattâ bir çok kimseler, akıllı bir hükümdârın, fırsatını bulunca, kendine karşı kurnazlıkla bir takım düşmanlıklar kışkırtması gerektiği düşüncesindedirler; tâki bunları ezmekle kendi büyüklüğü artmış olsun,

6— Hükümdârlar, bilhassa yeni olanlar, ilkin kendisine yakınlık gösterenlerden ziyade, devletlerinin başlangıcında **şüpheli sayılmış olan kimselerden daha çok sadakat ve fayda görmüşlerdir.** Başlangıçta hükümdâra düşman olmuş olan kimseler tutunabilmek için dayanağa muhtaç cinsten iseler hükümdâr daima büyük kolaylıkla bunları kazanabilir; bunlar da, haklarında edinilen fena kanaati amelleriyle silmenin daha lüzumlu olduğunu anladıkları nisbette, hükümdâra sadakatle hizmet etmeğe daha çok mecbur olurlar. Böylece hükümdâr, fazla emniyet içinde hizmet gördüklerinden şahsî menfaatlerini kollayanlara nisbetle daima bunlardan daha çok fayda elde eder.

7—İç yardımlar sayesinde yeni bir ülke edinen hükümdârlara, kendisine yardım eden kimseleri bu işe sürükleyen sebepleri iyice mülâhaza etmelidir. Bunun sebebi kendisine karşı tabii bir sevgi olmayıp da yalnızca evvelki devletten memnun olmayış-

ları ise, büyük zahmet ve güçlükle bunları dost edinebilecektir. Çünkü kendisinin de bunları memnun edebilmesi kabil olmayacaktır. Eski ve yeni olaylardan çıkarılan misaller üzerinde bunun sebebini iyice inceleyerek, eski devletten memnun olmadıkları için kendisine dost oluveren ve memleketin işgalini kolaylaştıranlardan ziyade, memnun olan ve bundan dolayı kendisine düşman olan kimseleri dost olarak kazanmanın daha çok kolay olduğunu görecektir.

8— Devletlerini daha çok güvenle muhafaza edebilmek maksadiyle karşı gelmeyi tasarlayanlara gem ve dizgin olacak ve ansızın çıkacak bir ayaklanmaya karşı emniyetli bir sığınak teşkil edecek kaleler inşa etmek hükümdârların âdeti olagelmiştir. Bu usulü eskiden beri kullanılmıştır.

9— Yabancılardan ziyade halktan korkusu olan bir hükümdâr kaleler inşa etmelidir. Fakat halktan ziyade yabancılardan korkusu olan ise kaleleri bir yana bırakmalıdır. Aslında en iyi kale halkın nefretini kazanmamış olmaktır. Çünkü kalelerin olmuştur. Eğer halk hükümdârdan nefret ediyorsa, bu kaleler hükümdârı kurtarmamasından dolayı ki, silaha sarılmış halk için dışardan yardıma gelecek yabancılar, hiç bir zaman, eksik olmaz. Zamanımızda bu kalelerin herhangi bir hükümdâra yaradığı görülmemiştir; Bütün bunlar göz önünde tutulunca kale inşa edenin de etmeyenin kalelere güvenerek, halkın nefretini kazanmamalıdır.

21. BÖLÜM

İTİBARLI OLMASI İÇİN BİR HÜKÜMDÂRA NELER YARAŞTIĞI HAKKINDA

1— Büyük teşebbüslere girişmek ve şahsına ait az görülen iyilik misalleri vermek kadar bir hükümdârı itibarlı kılan hiç bir şey yoktur.

2— **Mülkî hayatta bir kimse, iyi veya kötü, olağanüstü bir şey yapınca, onu mükâfatlandırmakta veya cezalandırmakta dedikodusu uzun zaman sürecek bir usul tutmak çok faydalıdır.** Ve bilhassa bir hükümdâr, her bir icraatında büyük insan, fevkalâde zekâ ve maharet şöhreti kazanmağa gayret sarf etmelidir.

3— Bir hükümdâr, gerçekten dost ve gerçekten düşman olduğu zaman, yani hiç çekinmeksizin, bir başkasına karşı bir kimse ile birlik olduğunu açıkça gösterdiği zaman da itibar kazanır. Bu yol, tarafsız olmaktan daima daha faydalıdır. Çünkü kudretli iki komşu kavgaya tutuştukları takdirde bunlar, ya biri galip gelince galipten korkmaklığın icabeden bir değerdedir veya değildir. Bu iki halin herhangi birinde ortaya çıkmak ve azimle savaşa katılmak hükümdâr için daima daha faydalıdır; şundan dolayı ki, birinci halde, hangi taraftan olduğunu açıklamamışsan, daima galip gelenin yemi olursun; mağlûp olan da bundan memnun olur ve zevklenir ve hükümdârı koruması ve kabul etmesi için hiç bir sebep ve hakkın olmaz. Çünkü galip gelen şüpheli ve kara günde kendisine yardım etmeyen dostlar istemez; mağlûp olan ise, silâhına sarılarak onun talihine ortak çıkmak istemediği için hükümdârı

kabul etmez.

4— Her zaman tarafsız kalmak hayır getirmez. Aitol'ler tarafından gönderilen Antiothos, Romalıları kovmak üzere, Yunanistan'a geçmişti. Antiokhos, Romalıların dostu olan Akhai'lilere, tarafsız kalmalarını teşvik için, elçiler gönderdi; o bir yönden Roma'lılar ise, birlikte silâha sarılmaları için, Akhai'lileri kandırmağa çalışıyorlardı. Bu konu, Akhanilerin meclisinde tartışıldı; Antiokho'nun elçisi tarafsız kalmaları için ikna etmeğe uğraşıyordu; buna ise Roma elçisi şu karşılıkta bulundu:

"Durumunuz ve güvenliğiniz için en iyi olduğu söylenen tarafsız kalmak yoluna gelince, sizin için, bundan daha zararlı bir şey yoktur. Çünkü muharebeye karşımazsanız hiç bir şeref ve merhamet bulmaksızın galibin insafına kalır ve onun yemi olursunuz."

5— **Dostun olmayana tarafsız kalmak istesende, dostun, silâha sarılarak ortaya atılmanı istiyecektir.**

Kararsız hükümdârlar ise, zamanının tehlikelerinden kaçınmak için, çok kere, bu tarafsızlık yolunu tutmuşlarsada birçoğu yıkılıp gitmişler.

Hükümdâr cesaretle taraflardan bir guruba katılınca, katıldığı taraf galip gelirse galibin kudretli olmasından dolayı onun insafına kalsa bile onlar hükümdâra karşı borçludur ve dostluk bağı ile bağlanmıştır. Guruplar insanlar gibi bir nankörlük örneği ile hükümdâra zarar verebilecek kadar hiç bir zaman şerefsiz olmazlar.

Bundan başka, zaferler, galibin hiç bir şeye ve bilhassa adalete saygı göstermeye mecbur olmayacağı gibi, hiç bir zamanda tam olmaz.

Eğer hükümdârın katıldığı taraf kaybederse o zaman kabul eder ve muktedir oldukça, yardım eder ve böylece tekrar yükselmesi mümkün olan bir talihe ortak olmuş olursun.

İkinci halde, yani, savaşanlar, galip gelenden korkacak bir şey bulunmayan tarafta oldukları zaman, taraflardan birine katılmak yine o derece büyük tedbir sayılır. Eğer birinin yardımı ile ötekinin mahvını sağlanmış olunursa ve yardımıyla galip gelmemesi mümkün olmadığı için, galip gelince, hükümdârın insafına kalınacağıda unutulmamalıdır.

6—Bir hükümdâr, başkasına saldırmak için, zaruret sıkıştırmadıkça, kendinden kudretli biriyle hiç bir zaman birlik yapmamağa dikkat etmelidir. Çünkü galip çıkınca onun esiri kalırsın; hükümdârlar ise, mümkün olduğu kadar başkalarının insafına kendilerini bırakmaktan sakınmalıdırlar.

Hiç bir devlet tam güvenlik veren bir taraf seçebildiğine, her zaman, inanmamalıdır; bilâkis hepsini şüpheli saymak gerektiğini düşünmelidir. Çünkü dünya düzeninde şu var ki, bir mahzurdan kaçmak isterken başka bir mahzura çatmaktan hiç bir zaman kaçınılmaz. Fakat tedbir, mahzurların mahiyetini tanıyabilmekte ve en az kötüsünü iyi olarak kabul etmektedir.

7—Hükümdâr, kabiliyetli insanlara imkânlar vermek ve bir san'at kolunda temayüz edenlere itibar

etmek suretiyle liyakat sever olduğunu göstermelidir. Sonra hemşerilerine, gerek ticarette, gerekse ziraatte ve insanlara mahsus bütün öteki faaliyetlerde, san'atlarını huzur içinde yapabilmek hususunda cesaret ve emniyet vermeli, tâ ki, çiftçi, elinden alınır korkusuyla, tarlasını imar etmekten, tüccarca vergi korkusuyla yeni bir alış verişe atılmaktan çekinmesin; bilâkis, bu gibi işleri yapmak istiyeçekleri, beldesini ve devletini herhangi bir suretle zenginleştirmeyi düşünenleri mükâfatı andırmalıdır.

Bundan başka, senenin uygun zamanlarında, halkı şenlikler ve törenlerle oyalamalıdır.

Her belde san'atlara veya sınıflara bölünmüş olduğu için, hükümdâr bu topluluklarla alâkalanmalı, zaman zaman onlara katılmalı, lütuf ve sahavetini göstermelidir; bununla beraber daima vakarının haşmetini korumalıdır, Çünkü bu, hiç bir yerde yokluğunu hissettirmemelidir.

22. BÖLÜM

HÜKÜMDÂRLARIN BERABERLERİNDE BULUNDURDUKLARI VEZİRLER HAKKINDA

1— Bir hükümdâr için vezirlerin seçilmesi az önemli değildir: bunlar hükümdârın tedbirine göre iyi veya fena olurlar. Bir hükümdârın aklı hakkındaki ilk kanaat yakınında tuttuğu kimseleri görmekle hâsıl olur; bunlar muktedir ve sadık oldukları zaman hükümdâr daima akıllı sayılabilir. Çünkü vezirlerinin muktedir olduğunu görebilmiş ve kendisine sadık olmalarını sağlayabilmiştir. Fakat başka türlü oldukları zaman hükümdâr hakkında daima iyi bir hükme varılamaz. Çünkü ilk hatayı bu seçimde yapar.

2—İnsan bilinci üçtür.

a-Biri kendiliğinden aklı eren,

b-Başkasının akıl erdirdiği şeyi farkeden,

c- Ne başkalarının yol göstermesiyle ne de kendiliğinden aklı ermiyendir.

Birincisi çok iyi, ikincisi iyi, üçüncüsü ise boş ve faydasızdır. Çünkü bir kimse, birinin yaptığı ve söylediği iyi veya fena şeyi anlıyacak kadar bir muhakemeye malik olunca kendiliğinden bir şey yaratmasa bile, vezirinin iyi veya fena işlerini anlar, iyilerini teşvik eder, fenalarını da düzeltir; vezir de onu aldatabileceğini ümit edemez ve doğrulukla iş görür,

3—**Bir hükümdârın vezirini tanıyabilmesi için hiç şaşmayan şu usul vardır:**

Vezirin hükümdârından ziyade kendini düşündüğünü ve bütün işlerin içinden kendi menfaatını aradığı görüldüğü zaman, böyle olan bir kimse, hiç bir vakit iyi bir vezir olamaz. Hükümdar asla ona güvenmemelidir. Çünkü bir hükümdârın devletini elinde tutan bir kimse, hiç bir zaman kendini değil fakat daima hükümdârı düşünmeli ve hükümdâra ait olmayan hiç bir işle meşgul olmamalıdır.

Öbür yönden hükümdâr da, vezirini sadakatta tutabilmek için, ona itibar etmek, onu zengin etmek, kendisine minnettar kılmak, şeref ve paye vermek suretiyle onu düşünmelidir; tâ ki hükümdâr olmadıkça kendisinin bir şey olamayacağını görsün ve gördüğü bol itibar, daha fazla itibar arzu ettirmesin; büyük zenginliği fazla zenginlik arzu ettirmesin ve büyük payeleri onu değişikliklerden korkutsun.

Vezirler ve vezirlere karşı hükümdârlar, böyle oldukları zaman birbirine güven besliyebilirler; başka türlü oldukları zaman ise sonuç daima her ikisi için de zararlı olur.

23. BÖLÜM

DALKAVUKLARDAN NASIL KAÇINMAK GEREKTİĞİ HAKKINDA

1—İnsanlar kendiişlerini o kadar çok beğenirler ve bunda öylesine aldanırlar ki bu vebadan güçlükle korunabilirler. Korunmak istemekle de itibarsız olmak tehlikesine düşülebilir. Çünkü dalkavukluktan korunmak için, insanların, doğruyu söylemekle, hükümdârı incitmediklerini anlamalarından başka yol yoktur. Fakat herkes hükümdâra doğruyu söyliyebildiği zaman iktidâra karşı olan saygı eksik kalır.

2—Tedbirli bir hükümdâr, devletinde, akıllı insanlar seçmek suretiyle, üçüncü bir yol tutmalı ve başka şeyler hakkında değil, yalnız kendi sorduğu şeyler hakkında doğruyu söylemek serbestliğini yalnız bunlara vermelidir. Fakat bunlara her şeyi sormalı ve bunların mütalâasını dinlemelidir; sonra da kendi kendine karar vermelidir; bu danışmalar da ve bu akıllı insanların her biriyle o şekilde hareket etmeli ki, herkes ne kadar serbest konuşursa o kadar çok makbul olacağını bilmelidir. Bunların dışında kimseyi dinlememeli, karar verilen şey üzerinde yürümeli ve kararında azimli olmalıdır. Başka türlü hareket eden ya dalkavukların tesiriyle mahvolur veya değişik fikirlerin tesiriyle sık sık karar değiştirir ki, bu da itibarının azalmasına sebep olur.

3— Bundan dolayı bir hükümdâr daima fikir danışmalıdır. Fakat bunu, başkalarının istediği zaman değil, kendi istediği zaman yapmalıdır; hatta kendi

sormadıkça başkalarının herhangi bir şey hakkında fikir verme cesaretini kırmalıdır. Fakat kendisi geniş şekilde soruşturucu olmalı, sonra da, sorduğu şeyler hakkında hakikatin sabırlı bir dinleyicisi olmalıdır; hatta bir kimsenin, herhangi bir saygı düşüncesiyle, doğruyu söylemediğini anlayınca kızmalıdır. Birçok kimseler, tedbirli olduğu kanaatini veren hükümdârın böyle tanınmasının kendi tabiatının neticesi değildir. Fakat yakınında bulunan iyi nasihatçilerin tesiri ile olduğuna hükmederlerse, şüphesiz, aldanırlar. Çünkü şu, **hiç şaşmayan umumî bir kaidedir ki kendiliğinden akıllı olmayan bir hükümdâra iyi tavsiyelerde bulunulmaz; meğerki tesadüfen, kendisini idare eden çok tedbirli bir kimseye nefsini büsbütün teslim etmiş olsun.** Bu hal pek âlâ vaki olabilir. Fakat az sürer. Çünkü bu idare adamı kısa zamanda devleti hükümdârın elinden alır. Fakat birden fazla kimselere danışıldığı takdirde, hiç bir zaman birbirine uygun tavsiyelerle karşılaşmayacak, akıllı olmayan bir hükümdâr ise bunları kendiliğinden birleştirmesini bilmiyecektir. Müşavirlerin her biri öz çıkaranı düşünecek, hükümdâr ise, bunları ne düzeltebilecek ne de farkına varabilecektir. Bunlar başka türlü de olamazlar, Çünkü insanlar bir zaruret dolayısiyle iyi olmağa mecbur olmazlarsa, daima, kötü olarak karşına çıkarlar. Bunun için sonuç olarak denebilir ki, **iyi öğütler, kimden gelirse gelsin, yine hükümdârın aklından doğmuş demektir; yoksa hükümdârın tedbir ve akıllılığı iyi öğütlerden doğmaz.**

24. BÖLÜM

HÜKÜMDÂRLARININ HANGİ SEBEPTEN DOLAYI KENDİ DEVLETLERİNİ KAYBETTİKLERİ HAKKINDA

1— İtina ile riayet edilirse, yukarıda söylenen şeyler yeni bir hükümdârı eski bir hükümdâr gibi gösterir ve devleti içinde eskimiş gibi, onu kısa mamanda, daha emin ve sağlam kılar. Çünkü yeni bir hükümdârın yaptıkları, babadan kalma bir hükümdârın yaptıklarından ziyade, gözaltında tutulur ve icraatı faziletli olarak tanınırsa, insanlara daha çok tesir eder ve eski bir soya mensup olmaktan ziyade onları bağlar. Çünkü insanlar, eskilerden çok, yeni şeylere kapılırlar ve yenilerinde iyiliği buldukları zaman ondan faydalanırlar ve başka şey aramazlar; hatta hükümdâr öteki işlerde kendisine düşen vazifelerde kusur etmedikçe, onu her yönden korurlar. Böylece yeni bir hükümdârlığı kurmak ve bunu iyi kanunlar, iyi silâhlar ve iyi örneklerle bezeyip kuvvetlendirmekle hükümdâr çifte şeref kazanmış olur; nasıl ki hükümdâr olarak doğduğu halde tedbirsizliği ile bu hükümdârlığı yitiren iki defa ayıplanmış olur.

2— Zamanımızda, devletlerini yitiren krallar ve beyler göz önüne getirilirse bunlarda, ilkin yukarıda uzun uzadıya söz konusu edilen sebeplerle, silâhlı kuvvetleri ilişkili müşterek bir kusur bulunur. Sonra da, bunlardan bir takımının ya halkı kendilerine düşman kıldıkları veya halkı dost edinmişlerse, kendilerini büyüklere karşı korumasını bilmedikleri görülür. Çünkü bu kusurlar olmadıkça bir orduyu savaşa hazır tutabilecek kadar bir kudreti olan

devletler elden gitmez.

3— **Dirlik günlerinde zamanın değişebileceğini düşünmeli kötü günler çattığı anda kaçmağı değil savunmayı düşünmelidir.**

Galibin fena muamelesinden bıkkınlık getirecek halkın kendilerini geri çağıracağını beklememelidir. Bu yolu tutmak, ancak başka yol olmadığı zaman, iyidir. Fakat bunun uğruna başka çareleri ihmal etmiş olmak çok fenadır. Çünkü kaldıracak biri bulunur inancı ile düşmeğe katlanmak asla caiz değildir. Bu kaldırılış ise ya vakî olmaz yahut vakî olsa bile bu kurtuluş şerefsiz olduğu ve hükümdârın gayretine dayanmadığı için, ona güvenlik vermez. Ve sırf hükümdâra ve liyakatine dayanan yalnız o savunmalardır ki iyi, güvenli ve devamlı olurlar.

25. BÖLÜM

İNSANLARA AİT İŞLERDE TALİHİN ETKİSİNİN NE DERECE OLDUĞU VE BUNA NASIL KARŞI KONABİLECEĞİ HAKKINDA

1— Dünya işlerinin, insanların kendi tedbirleri ile düzeltemiyecekleri, hatta bunlara karşı halkın bir çare bulamayacakları şekilde, talih vealiaht tarafından idare edildiklerine birçok kimselerin inanmış ve inanmakta olduklarını bilinir. Bunun için insanlar dünya işlerinde fazla uğraşmağa yer olmadığıdır. Fakat kendimizi talihin idaresine bırakmak gerektiği hükmüne varabilirler. Olaylarda görülmüş olan ve her gün görülmekte olan her türlü insan tahmininin dışındaki büyük değişiklikler dolayısıyla bu kanaata, zamanımızda, daha çok inanılmıştır.

2— Bununla beraber irade kuvvetimizin yok olmaması için işlerimizin yarısına talihin hâkim olduğunun, yine, diğer yarısının veya ona yakın bir kısmının idaresini bize bıraktığı doğru olabilmektedir. Talih, coştukları zaman ovaları basan, ağaçları ve binaları yıkan, toprağı bir taraftan alıp öte tarafa aktaran yıkıcı nehirlerden birine benzer. Herkes önünden kaçar ve hiç bir yerde karşı koymadan, herkes onun saldırışına boyun eğer. Bu böyle olmakla beraber, sakin zamanlarda, insanlar, setler ve bentlerle buna çare bulabilmek imkânından mahrum değildirler; öylesine ki, daha ronra sular kabarınca, ya bir kanaldan akabilsinler veya taşkınlıkları ne bu kadar dizginsiz ne de bu kadar zararlı olabilsin.

3— Talih de böyledir; o da, kudretini, kendisine karşı koyacak düzenli bir liyakat bulunmayan yerde gösterir ve saldırışlarını kendisini durduracak setlerin ve bentlerin yapılmadığını bildiği tarafa çevirir.

4—Tabiatının veya herhangi bir niteliğinin değiştiğini görmediğimiz halde, bir hükümdârın bugün bahtiyar ertesi gün mahvolmuş olduğunu görüyoruz; bunun da, evvelce, uzun uzadıya bahsedilen sebeplerden yani büsbütün talihe dayanan bir hükümdâr, bu talih değişince, mahvolur. Yine, tutumunu zamanın şartlarına uyduran bahtiyar olur ve bunun gibi, tutumu zamana aykırı düşen bedbaht olur.

5— Herkesin gözlediği amaca, yani, zenginlik ve şöhrete götüren yolda insanların değişik şekilde yürüdükleri görülür: biri ihtiyatla, o biri taşkınlıkla; biri sertlikle o biri usul ile; biri sabır ile o biri bunun aksi ile yürür; ve her biri bu değişik tarzlarla amaca ulaşabilir. Yine ihtiyatla hareket eden iki kişiden birinin amacına ulaştığı, ötekinin ulaşmadığı ve bunun gibi, biri ihtayatlı ötekisi taşkın iki değişik mizaçla her ikisinin de başarı kazandığı görülür ki, bu da, ancak davranışlarına uygun düşen veya düşmeyen zamanın şartlarından ileri gelir. Bundan şu sonuç çıkar ki: değişik şekilde iş gören iki kimse aynı sonucu alır ve aynı şekilde iş gören iki kimseden ise, biri amacına ulaşır, ötekisi ulaşmaz.

6— İyliliğin değişik olması da bundandır. Çünkü ihtiyatla ve sabırla hareket eden bir kimse, zaman ve olaylar onun hareketini iyi saydıracak gibi cereyan ederse, işleri düzgün gider. Fakat zaman ve

olaylar değişir de tutumunu değiştirmezse yıkılır gider. Buna uymasını bilecek o derece tedbirleri insan da bulunmaz. Çünkü ya tabiatının kendisini eğdiği taraftan sapamaz veya bir yoldan giderek daima muvaffak olduğu için, bu yoldan ayrılmağa aklı yatmaz. Böylece kararsız bir adam, atılgan olmak zamanı çattığı vakit böyle olmasını bilmez; bunun için de yıkılır; hâlbuki zaman ve olaylarla birlikte tabiatını da değiştirseydi talihi değişmezdi,

7—Talih değişirken insanlar da usullerinde inat edince, bunların ikisi de birbirine uygun düştüğü müddetçe, bahtiyar olurlar; uygun düşmedikleri zaman ise betbaht olurlar. Şuna iyice hükmediyorum ki, ihtiyatlı olmaktansa cür'etli olmak daha iyidir. Çünkü talih dişidir; itaat altında tutmak isteyince de onu dövmek, kakıştırmak lâzımdır.

Soğukkanlılıkla hareket edenlerden ziyade bu gibiler tarafından mağlup edilmesine müsaade eder. **Bunun için talih kadınlar gibi daima gençlerin dostudur, Çünkü gençler daha az ihtiyatlı, daha yavuzdurlar ve daha çok cür'etle ona kumanda ederler.**

26. BÖLÜM

İTALYA'YI ALMAĞA VE BARBARLARIN ELİNDEN KURTARMAĞA TEŞVİK

1—Musa aleyhisselâmın liyakatini görebilmek için İsrail milletinin Mısır'da esir olması, Ciro'nun ruh büyüklüğünü tanımak için iranlıların Med'ler tarafından zulüm görmeleri ve Teseos'nun mükemmelliğini anlamak için Atinalıların tefrika içinde olmaları nasıl gerekiyor idi ise, böylece, şimdi de, bir devletin ruhunun liyakatini tanımak için de, içinde bulunduğu durumdur.

Mesela: **yahudilerden daha köle, İranlılardan daha esir, Atina'lılardan daha tefrika içinde, başsız, düzensiz, mağlup olmuş, soyulmuş, delik deşik olmuş, istilâya uğramış ve her türlü felâkete katlanmış olması gerekir.**

2— Bir kimsede, devletin kurtuluşuna Allah Teâlâ tarafından memur edildiğine hükmettirebilecek bir takım alâmetler belirmişse de, daha sonra onun, icraatının en yüksek noktasında, talih tarafından nasıl mahkûm edildiği görülür. Öylesine ki cansız gibi kalan bir memleket, yaralarını saracak, haraçlara son verecek, uzun zamandan beri kanayan cılk yaralarını tedavi edecek kişinin kim olabileceğini beklemektedir. Bu kadar **saygısızlık ve zulümden kendisini kurtaracak birini göndermesi için Allah Teâlâ'ya insanların nasıl yalvardığı görülür. Ve bir bayrağın arkasından gitmeğe tamamiyle hazır ve istekli olduğu da görülmektedir; yeter ki bu bayrağı tutacak biri bulunsun.**

3—Gerçi ümit bağlanacak harikulade insanlar az

bulunursada yine insan olduklarını ve her biri bugünkü fırsattan daha küçük fırsatlara malik olmuştular. Çünkü **onların davaları bundan daha haklı ve daha kolay değildi ve Allah Teâlâ da, onlara, diğer hükümdârlara olduğundan fazla yar olmamıştı.** Bu işte büyük adalet vardır; **"savaş, lüzumlu olduğu zaman, haklı bir savaştır ve silâha sarılmaktan başka ümid olmadığı zaman silâh mukaddestir.**

Bu işe zemin her zaman müsaittir, müsait zemin olan yerde büyük güçlük olamaz; yeter ki hükümdâr olacak kimseler düzenlerini alsın. Ayrıca burada Allah tarafından idare olunan emsalsiz, olağanüstü olaylar görmek mümkündür: mesela: deniz yarıldı; bir bulut yolu gösterdi; kayadan su fışkırdı; şurada gökten sofra yağdı; **her şey büyüklüğe yardım etti.** Kalanını Hz. Musa, Keyhusrev, Teseo, Romulus gibi yapmalıdır.

Allah Teâlâ, insanın cüz'i iradesine ve ona düşen şeref payını bizden almamak için her şeyi kendisi yapmak istemez.

<u>Her iktidâr geçmiş zamandaki düzenlerinin iyi olmamasından ve yenisini bulmasını bilecek bir kimsenin çıkmamasından ileri gelmiştir.</u>

Yeni çıkan bir kimseye, kendisinin bulup koyduğu kanunlar ve yeni nizamlar kadar hiç bir şey itibar sağlamaz. Bu gibi şeyler iyi temellere dayandıkları ve özlerinde büyüklük bulunduğu zaman hükümdârı saygıya ve takdire değer kılarlar. **İnsanda istenen her türlü şekli kabul edecek madde eksik değildir.** Fakat ordular bahis konusu olunca, bu

nitelikleri görünmez oluyor. Bütün bunlar başların zayıf olmasından doğmaktadır. Çünkü **işten anlayanlara itaat edilmiyor ve bugüne kadar başkalarını kendisine boyun eğdirecek kadar gerek liyakat gerekse talih cihetinden üstünlük gösterebilen bir kimse çıkmadığı zamanda, herkes işten anladığını zannediyor.**

Askerlerin herbiri tek başına iyi olmakla beraber, kendilerine hükümdârlarının komuta ettiğini ve onun tarafından sayıldıklarını ve bakıldıklarını gördükleri zaman, toplu olarak da, daha mükemmel olacaklardır. Bundan dolayı, yabancı ordulara karşı savunabilmek için, bir orduyu hazırlamak lâzımdır.

"Fazilet ve zülme karşı silâha sarılacak ve savaş kısa olacaktır,
Çünkü henüz insanların yüreğinde eski yiğitlik ateşi ölmemiştir."

İÇİNDEKİLER

KAYNAKÇA

Armand MATTELART trc: Şule ÇİLTAŞ Gezegensel Ütopya Tarihi Kehanetsel Kentten Küresel Topluma (Histoire de I’utopie planetaire De la cite prophetüque o la societe globale) [Kitap]. - İstanbul : Ayrıntı, 2005.

AYDOĞDU NERGİZ Makyavelist Düşüncenin Türkiye’ye Girişi -Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Siyaset Felsefesi [Kitap]. - Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalı-221361- Doktora Tezi İstanbul : [s.n.], 2008.

Cemil MERİÇ hzl: Mahmut Ali MERİÇ [Kitap]. - İstanbul : İletişim, Umrandan Uygarlığa- 2010.

Cemil MERİÇ hzl: Ümit MERİÇ [Kitap]. - İletişim- İstanbul : [s.n.], Sosyoloji Notları ve Konferanslar-2010.

ÇEVİK Nüket SERTKAYA Moral Açıdan Machiavelli’nin Siyaset Felsefesi [Kitap]. - Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Tarihi Anabilim Dalı 270768-Yüksek Lisans Tezi İzmir : [s.n.], 2010.

ÇİÇEK J. Ütgm. Erdogan Günümüzde Devletler Tarafından Uygulanan Psikolojik Operasyonlar Teorisi [Kitap]. - Ankara : Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi-220011, 2006

ÖZLER Nurten Tasavvufta Hızır Telakkisi ve Niyazîi Mısrî'nin Hızır Risalesi [Kitap]. - İstanbul : Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İlâhiyat Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı, Y.Lisans Tezi-149218, 2004.

Steven D. Levitt-Stephen J. Dupner trc: Süreyya Evren Türkeli, Görünmeyen Ekonomi-Dünya Gerçekte Nasıl İşliyor, [Kitap]. - İstanbul : [s.n.], 2010.

TEKİN Zeliha Pazarlama Etiğinde Makyavelizm Ve İstanbul Mahmutpaşa’da Bir Uygulama [Kitap]. - Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Programı 239398-Yüksek Lisans Tezi İstanbul : [s.n.], Ekim, 2008 .

YEREBAKAN İbrahim Makyavelizm Ve Chrıstopher Marlowe’dan Makyavelist Bir Oyun ; The Jew Of Malta [Kitap]. - Atatürk Üniversitesi ,Sosyal Bilimler Enstitüsü Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, 3394-Yüksek Lisans Tezi, Erzurum : [s.n.], 1988.